

การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ภัทรนิษฐ์ คงอินทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ปีการศึกษา 2549

การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ภัทรนิษฐ์ คงอินทร์

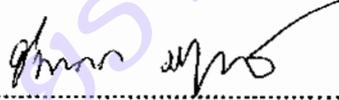
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ปีการศึกษา 2549
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี อนุมัติวิทยานิพนธ์เรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการ
เงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมือง
ลพบุรี จังหวัดลพบุรี เสนอโดย นางภัทรนิษฐ์ คงอินทร์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา

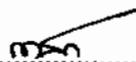

..... รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สำราญ พงษ์ไธมาส)
วันที่ 11 เดือน มกราคม พ.ศ. 2550

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

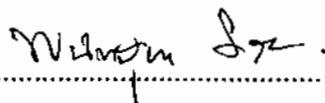
..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด มั่นสัมฤทธิ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เตชะจันทร์)

..... กรรมการ
(นายไพศาล ก้อนทอง)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนิตสุภา ธรรมประมวล)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เต๊ะขันหมาก นายไพศาล ก้อนทอง
ชื่อนักศึกษา	ภัทรนิษฐ์ คงอินทร์
สาขา	ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปีการศึกษา	2549

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน โดยเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เชื่อมั่นว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานได้ ถ้าได้รับการเสริมพลังอย่างเหมาะสม ดังนั้น จึงเป็นการวิจัยและพัฒนาโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างสำคัญจากทุกฝ่ายในทุกขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา เริ่มตั้งแต่การศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนา การแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา การกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา และการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการพัฒนา ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสให้ทุกฝ่ายมาร่วมกันเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาในแต่ละขั้นตอนตามความเหมาะสม โดยใช้มาตรฐานกลุ่ม/องค์กรชุมชน ตามระบบมาตรฐานงานชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชนเป็นกรอบการวิจัย

ผลการวิจัยที่สำคัญ คือ

1. กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานไม่มีการระดมทุนเพิ่มขึ้นแต่มีสมาชิกขอดอนหันคืน ไม่มีการกำหนดเรื่องการระดมทุนไว้ในระเบียบข้อบังคับ ไม่มีการจัดทำหลักฐานที่สามารถตรวจสอบได้ ขาดการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก ขาดการสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ ไม่มีการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ไว้ในระเบียบข้อบังคับ แต่มีการกำหนดเฉพาะการปันผลค่าหุ้นให้แก่สมาชิกเท่านั้น ไม่ได้กำหนดระเบียบการจัดสวัสดิการ ขาดความรู้ความเข้าใจหลักการบริหารจัดการ กรรมการตรวจสอบที่ได้รับการแต่งตั้งไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงาน ไม่มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน ไม่มีการตรวจสอบและรายงานวัตถุประสงค์ ไม่มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างประหยัดและคุ้มค่าสมประโยชน์

2. แนวทางและวิธีการพัฒนา คือ 1) การจัดหาเงินทุนและทรัพยากรโดยส่งเสริมการออมทรัพย์และการเข้าถึงแหล่งทุน กำหนดเรื่องการระดมทุนไว้ในระเบียบข้อบังคับกลุ่มจัดทำหลักฐานที่สามารถตรวจสอบได้ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน สำรวจและแสวงหาแหล่งทุนต่างๆ ให้ความรู้แก่คณะกรรมการ จัดตั้งเครือข่ายประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยและงบประมาณ 2) การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร โดยกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์และสวัสดิการที่ชัดเจน 3) ควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร โดยการฝึกอบรมด้านบัญชีสากลที่สามารถตรวจสอบได้ สมาชิกมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงาน มีการรายงานสถานะทางการเงินของกลุ่มทุกเดือน กำหนดผู้รับผิดชอบจัดทำทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์ กำหนดแผนการใช้ทรัพยากรและทุนอย่างประหยัด คุ่มค่า

3. ผลจากการพัฒนา คือ 1) มีการระดมเงินทุนโดยการเพิ่มหุ้นของสมาชิก 2) มีการจัดทำบัญชี เอกสารหลักฐานของกลุ่มถูกต้อง ครบถ้วน ชัดเจนเป็นปัจจุบัน 3) มีการจัดทำทะเบียนแหล่งทุนทั้งภายนอกและภายในชุมชน 4) มีการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการ 5) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายและพันธมิตรในการทำงานระหว่างกลุ่มภายในชุมชน 6) มีการฝึกอบรมให้ความรู้ในการจัดทำบัญชีระบบสากล 7) มีการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานโดยสมาชิก 8) มีการรายงานผลสถานะทางการเงินให้สมาชิกทราบ 9) มีการจัดทำทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์ของกลุ่มเป็นปัจจุบัน 10) มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรและทุนทั้งระยะสั้นและระยะยาว ส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นที่ยอมรับโดยเฉพาะในส่วนของการบริหารจัดการเงินทุนใช้หลักการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม ซึ่งในขณะเดียวกันคณะกรรมการบริหารก็มีความเชื่อมั่นในการทำงานมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ประสบการณ์จากการวิจัยและพัฒนานี้ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพวน ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

Thesis Title	The Development of Resources and Fund Management for a Rice Farmer Group in Ban Khoklampan, Khoklampan Subdistrict, Muang District, Lop Buri Province.
Thesis Advisors	Asst. Prof. Dr. Kasak Tekhanmag Mr. Phaisan Konthong
Name	Pataranit Kong-in
Concentration	Development Strategy
Academic Year	2006

ABSTRACT

The research aimed to develop resources and fund management for a rice farmer group in Ban Khoklampan, Khonklampan Subdistrict, Muang District, Lop Buri Province. It was a learning process development based on the belief that the authorities would have adequate capacity to develop resources and fund management for the rice farmer group in Ban Khoklampan, if they had appropriate skill development. Therefore, a research and development method was used with participatory action research emphasizing participation by all stakeholders in every step of the research procedure, which started with studying the current major problems and development needs, working out the main guidelines and methods for development, including activities. It created opportunities for all involved to participate in the learning process by conducting activities for development in each step as appropriate by using group standards or community body according to the standard of community work of Community Development Department as conceptual research.

The findings were as follows:

1. Ban Khoklampan rice farmer group lacked mobilizing funds, members withdrew their shares, no regulations for mobilizing funds, no paper work for reference, no place for members to exchange knowledge, no academic support, no regulation for the set up or allocation of benefits, provision only for payment of dividends to members, no agreements or regulations for welfare, lack of knowledge and understanding about management; the monitoring committee appointed did not do their duties earnestly, no work publicization, no checking and reporting on the accessories, no economic planning for local resources.

2. guidelines and methods for development were as follows: 2.1) raising funds and resources: to promote saving and search for sources of funds, setting up mobilization funds in the regulations of the group, making plan that is easily to monitor, setting up places for members to exchange knowledge, publicizing the work, searching for sources of funds, providing knowledge for the committee, setting up a network to connect both government sector and private sector, supporting academics, using modern machines and establishing a budget, 2.2) setting up regulations for funds and resources allocation clearly 2.3) controlling the use of the funds and resources by using accounting that is easy to be monitored; members participated in checking work, reported the group financial status monthly, set up authorities that will be responsible for accessory registration, setting up plans for using resources and funds economically.

3. the result of development consisted of 3.1) promoting mobilization funds added by the members, 3.2) developing forms that can be easily checked and kept up to date 3.3) making detailed lists of the sources of funds from both in and outside the community 3.4) providing knowledge of management for committee, 3.5) building networks for management, 3.6) accounting training, 3.7) following-up work management by the members appointed, 3.8) reporting financial status to members, 3.9) registering the accessories to make it up to date and 3.10) planning of resources and funds uses for both short and long term. All above increased the committee belief in the work. The research also provided a participatory learning process from conducting activities for development that the authorities should be able to develop the funds and resources of rice farmer group in Ban Khoklampan more effectively.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือและแนะนำอย่างดีจากที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กาสัก เตชะขันหมาก นายไพศาล ก้อนทอง พัฒนาการอำเภอเมืองสระบุรี และนายธวัชชัย ใจสุข พัฒนาการอำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษา และชี้แนวทางที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงด้วยความเคารพยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ นางสาวสุภาวรรณ กองสุวรรณ เற்றுญญิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน นางสาวลัดดา เฟื่องกลิ่น พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี นางปาณิสรา จันทร์จวนสูง พัฒนาการผู้รับผิดชอบตำบลโคกลำพาน ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ในครั้งนี้อย่างยิ่ง คณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรีทุกคน ที่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ที่ได้ให้ความรู้ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ภัทรนิษฐ์ คงอินทร์

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย.....	1
คำถามการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
บริบทชุมชนตำบลโคกลำพวน	8
การดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกลำพวน.....	13
แนวคิดและการดำเนินงานกลุ่ม.....	15
การดำเนินงานกลุ่มอาชีพ.....	19
การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน.....	23
แนวคิดระบบมาตรฐานงานชุมชน.....	32
การบริหารจัดการ.....	37
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	43
บทที่ 3 สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกลำพวน ตำบลโคกลำพวน อำเภอ เมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี	52
คำถามการวิจัย.....	52
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	52
วิธีดำเนินการวิจัย.....	53
สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกร ทำน้าบ้านโคกลำพวน ตำบลโคกลำพวน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี.....	62

	หน้า
ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร ของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมือง ลพบุรี จังหวัดลพบุรี.....	65
บทที่ 4 แนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหาร จัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโคกสำพาน ตำบล โคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี.....	70
คำถามการวิจัย.....	70
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	70
วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
แนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่ม เกษตรกรทำนากันโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี.....	73
ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร ของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมือง ลพบุรี จังหวัดลพบุรี.....	76
บทที่ 5 การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี.....	81
คำถามการวิจัย.....	81
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	81
วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา.....	81
การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกสำพาน.....	82
ผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำ นากันโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี.....	97
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	100
สรุปการวิจัย.....	100
อภิปรายผลการวิจัย.....	107

	หน้า
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	110
บรรณานุกรม.....	112
ภาคผนวก.....	115
ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์.....	133

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

สารบัญตาราง

		หน้า
ตาราง 1	สถิติยอดจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุราแช่พื้นเมือง ตั้งแต่ปี 2545-2548.....	14
ตาราง 2	สรุปสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการ เงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน.....	66
ตาราง 3	สรุปแนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร ของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน ตำบลโลกสำพาน อำเภอเมือง ลพบุรี จังหวัดลพบุรี.....	74
ตาราง 4	แนวทางและวิธีการพัฒนา กิจกรรม ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ และเป้าหมาย การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกร ทำนากันโลกสำพาน ด้านการจัดหาเงินทุนและทรัพยากร.....	76
ตาราง 5	แนวทางและวิธีการพัฒนา กิจกรรม ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ และเป้าหมาย การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโลกสำพาน ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร..	78
ตาราง 6	แนวทางและวิธีการพัฒนา กิจกรรม ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ และเป้าหมาย การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโลกสำพาน ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร.....	79
ตาราง 7	แนวทางและวิธีการ กิจกรรมและผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน จากการจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้	86
ตาราง 8	แนวทางและวิธีการ กิจกรรมและผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน จากการจัดประชุม และการฝึกอบรม.....	95

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา.....	6
ภาพ 2 เปรียบเทียบโลกทัศน์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	44
ภาพ 3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (จุดประสงค์อยู่ที่การแก้ปัญหาแบบ ยั่งยืน)	48

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) เป็นแผนพัฒนาประเทศที่มีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยยึด “แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลมีคุณภาพและยั่งยืน

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน ที่มุ่งมั่นจะสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทยทุกคน โดยแถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ความตอนหนึ่งว่า (กระทรวงมหาดไทย, 2549)

นโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการใช้หลักคุณธรรมกำกับการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบตลาดเสรี เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากซึ่งเปรียบเสมือนรากแก้วของประเทศ เศรษฐกิจระบบตลาด และเศรษฐกิจส่วนรวมให้มีส่วนร่วมในการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ภายใต้กรอบความยั่งยืนและความพอดี โดยเน้นให้ภาคเอกชนมีบทบาทนำและผนึกกำลังร่วมกับภาครัฐ และภาคประชาสังคม เพิ่มความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจทั้งสามภาคดังกล่าว โดยเฉพาะการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่นให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคในระดับต่างๆ คือระดับภูมิภาค ระดับชาติและระดับการส่งออก โดยจัดระบบการบริหารจัดการโครงการแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างเทคโนโลยีและการจัดการ ควบคู่ไปกับการสนับสนุนด้านการตลาด

การพัฒนาประเทศในระดับฐานราก รัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการลดความยากจน โดยเน้นการใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ การแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศในภาพรวม รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลัก และหน่วยงานเริ่มต้นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการบริหารการพัฒนาและการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก วิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมกระบวนการจัดการทุนชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และมอบหมายยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบดำเนินการ ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนได้ให้การ

สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชนบท ผ่านกระบวนการจัดตั้งกลุ่มอาชีพพร้อมกัน บริหารจัดการด้านการผลิต ทุนและการตลาด เพื่อให้สามารถบริหารจัดการกลุ่มอาชีพให้ดำเนินการ สร้างรายได้ให้กับสมาชิกและสามารถพึ่งตนเองได้ จากการรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ของกรมการพัฒนาชุมชนประจำปีงบประมาณ 2545 มีกลุ่มอาชีพทั้งหมด 59,694 กลุ่ม มีสมาชิก 589,410 คน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2545, หน้า 34)

กรมการพัฒนาชุมชน มีบทบาทเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน และวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของรัฐบาลเรื่องวิสาหกิจชุมชนตามแนวทางการพัฒนา สังคมที่มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ และเป็นการส่งเสริมให้ชุมชน ดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองและ พึ่งพาซึ่งกันและกันได้ จึงเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการต่อสู้กับความยากจนเพื่อให้เศรษฐกิจประเทศ และชุมชนมีความเข้มแข็งในที่สุด ซึ่งผนวกเข้ากับนโยบายการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐบาล ส่งผลให้กลุ่มอาชีพมีการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ รายได้จากการ จำหน่ายผลผลิตของกลุ่มอาชีพเพิ่มขึ้น จากการรายงานผลการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน ประจำปี 2546 รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ระยะเวลา 10 เดือน (ตุลาคม 2545 – กรกฎาคม 2546) จำนวน 25,949,599,321 บาท

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในการส่งเสริมกระบวนการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนา อาชีพซึ่งใช้เป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ จากผลการสำรวจและการจัดระดับการพัฒนา กลุ่มอาชีพ (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลพบุรี, 2547, หน้า 5) ที่พบว่าปัญหาในการดำเนินงาน กลุ่มอาชีพ คือ ขาดกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ขาดแหล่งทุน ขาดการประสานงาน หรือการสร้างเครือข่าย ขาดการพัฒนาเทคโนโลยีและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการดำเนินงาน สอดคล้องกับรายงานผลการสำรวจและจัดทำข้อมูลกลุ่มอาชีพของกรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 7) พบว่า การพัฒนากลุ่มอาชีพมีปัญหาในด้านความรู้ความสามารถ การบริหารจัดการ การพัฒนาการผลิต การพัฒนาเทคโนโลยีมีน้อย ความสามารถทางการตลาดมีจำกัด ขาดเทคนิค ในการผลิตและจากรายงานผลการดำเนินงานกรมการพัฒนาชุมชนประจำปีงบประมาณ 2546 พบปัญหาในด้านบริหารจัดการกลุ่ม การตลาด การระดมทุน การถ่ายทอดภูมิปัญญาใน ชุมชน นอกจากนี้จากการรายงานผลการดำเนินงานกลุ่มอาชีพของจังหวัดลพบุรี ระหว่างเดือน มกราคม – ธันวาคม 2546 พบว่า การพัฒนากลุ่มอาชีพ มีปัญหาในการดำเนินงาน 6 ประการคือ 1) การออกแบบผลิตภัณฑ์ไม่ตรงตามความต้องการของตลาด 2) ขาดแคลนเงินทุนในการดำเนินงาน 3) ขาดการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตที่เหมาะสม 4) ขาดแคลนทรัพยากรและวัตถุดิบในการผลิต 5) ผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน 6) ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ

จากการสำรวจและจัดระดับกลุ่มอาชีพของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี พบว่ากลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกกล้าพาน มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดี

และเมื่อพิจารณาจากเกณฑ์การจัดระดับการพัฒนาของกลุ่มอาชีพ ใน 24 ด้าน ตามที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด พบว่า กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานอยู่ในระดับดี จำนวน 16 ด้าน แต่ในขณะเดียวกันก็มีประเด็นที่จะต้องมีการพัฒนาอีก จำนวน 8 ด้าน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองลพบุรี, 2547, หน้า 2) ดังนี้

1. มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ แต่ไม่ได้บริหารกลุ่มตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและไม่ได้บริหารงานในรูปคณะกรรมการอย่างแท้จริง
2. มีบันทึกการประชุมของคณะกรรมการบริหารกลุ่มในรอบ 1 ปี แต่ไม่เรียบร้อย
3. มีแผนการดำเนินงานและการปฏิบัติตามแผน มีแผนแต่ไม่ปรากฏเป็นหลักฐาน
4. มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มแต่ยังไม่มีเครือข่ายในระดับตำบลและอำเภอ
5. แหล่งเงินทุนของกลุ่ม มีงบประมาณจากราชการ องค์กร เอกชน และหุ้นของสมาชิก แต่ไม่เพียงพอสำหรับใช้เป็นทุนหมุนเวียนและขยายการดำเนินงานของกลุ่ม เนื่องจากบางหน่วยงานให้การสนับสนุนงบประมาณในลักษณะต้องส่งใช้เงินคืนภายในระยะเวลาที่กำหนด และบางหน่วยงานให้การสนับสนุนในรูปของวัสดุเช่น ให้อู เป็นต้น นอกจากนี้การระดมทุนของสมาชิกยังมีน้อยเกินไป
6. การบริหารจัดการเงินทุนของกลุ่ม มีทุนแต่การบริหารจัดการไม่ต่อเนื่อง สาเหตุจากคณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินทุนและขาดการสนับสนุนการดำเนินงานจากสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนขาดการประชุมสัมพันธ์การดำเนินงานกลุ่ม
7. การจัดสรรผลกำไรของกลุ่ม มีการปันผลอย่างเดียว ทำให้ขาดแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นจากสมาชิกในการสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่ม
8. ระบบบัญชีและการตรวจสอบ มีการจัดทำบัญชีแต่ไม่เป็นปัจจุบัน ทำให้การทำงานของคณะกรรมการขาดความโปร่งใส และไม่มีตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการโดยสมาชิก

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้การบริหารงบประมาณและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ขาดประสิทธิภาพ ขาดความคุ้มค่าและขาดความโปร่งใส ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ จำเป็นต้องนำระบบมาตรฐานกลุ่ม/องค์กรชุมชนตาม “ระบบมาตรฐานงานชุมชน” ซึ่งเป็นเครื่องมือส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยระบบมาตรฐานงานชุมชน เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องและมีความยั่งยืน (สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, 2547, คำนำ) โดยลักษณะของการศึกษาจะเน้นรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานทุกฝ่ายจะได้มาเรียนรู้จากการทำงานจริงร่วมกัน ทำให้เกิด

Research: PAR) เพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานทุกฝ่ายจะได้มาเรียนรู้จากการทำงานจริงร่วมกัน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง (interactive learning through action) และทำให้มีการยกระดับการเรียนรู้ของคนในชุมชนในด้านการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบของสมาชิกในชุมชนด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากในการนำไปใช้ดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนากลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน และชุมชนในเรื่องอื่นๆ ในโอกาสต่อไป

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เป็นอย่างไร
2. แนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เป็นอย่างไร
3. จะพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
3. เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่
การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาในพื้นที่ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
2. ขอบเขตประชากร
ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ

2.1 ผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาได้แก่ คณะกรรมการบริหารและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารกลุ่ม จำนวน 9 คน สมาชิกกลุ่ม จำนวน 161 คน

2.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่

2.2.1 เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบตำบลโคกลำพาน จำนวน 1 คน

2.2.2 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โคกลำพาน จำนวน 2 คน

2.2.3 กรรมการศูนย์ประสานองค์กรชุมชนตำบล (ตอช.ค.) โคกลำพาน จำนวน 2 คน

2.2.4 กรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กพสอ.) จำนวน 2 คน

2.2.5 ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.) จำนวน 2 คน

2.2.6 สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำนวน 2 คน

2.2.7 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล จำนวน 1 คน

2.2.8 นักวิชาการเกษตร จำนวน 1 คน

2.2.9 พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี (ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารเงินทุนและทรัพยากร) จำนวน 1 คน

2.2.10 ผู้รู้หรือผู้อาวุโส จำนวน 2 คน

3. ขอบเขตเนื้อหา

ในการวิจัยและพัฒนานี้ใช้มาตรฐานกลุ่ม/องค์กรชุมชนตามระบบมาตรฐานงานชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ด้าน (สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, 2547, หน้า 7) ซึ่งแต่ละด้าน มีองค์ประกอบที่สามารถนำมาใช้ในการศึกษาของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ดังนี้

3.1 การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร

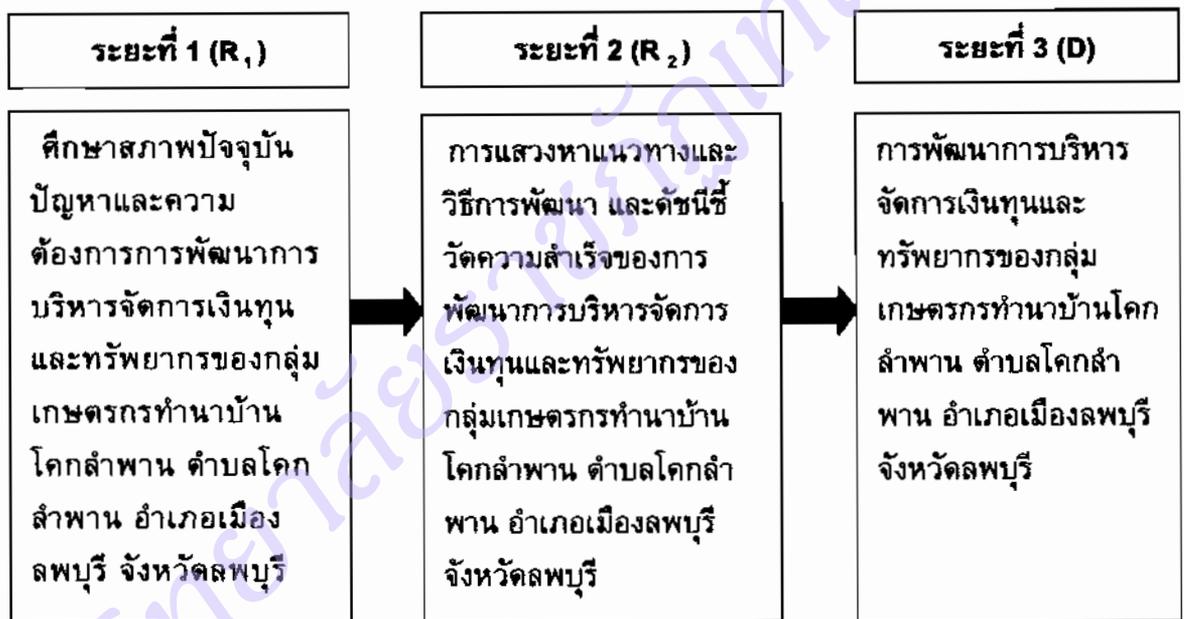
3.2 การจัดสรร และใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

3.3 การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา

การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เป็นการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของคนในชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานทุกฝ่าย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่เชื่อมั่นว่า ชาวบ้าน คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน มีศักยภาพและภูมิปัญญาเพียงพอที่จะพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานของตนเองได้ ถ้าได้รับการเสริมพลัง (empowerment) ที่เหมาะสม ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) โดยอาศัยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ชุมชน โดยชุมชนเพื่อ

ชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้ค้นหาศักยภาพ สรุบทเรียน ประสบการณ์ ปัญหาหรืออุปสรรค และความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร ของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน แล้วร่วมกันแสวงหาแนวทางหรือวิธีการพัฒนา ตลอดจนร่วมกันปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน โดยกำหนดการดำเนินการวิจัยไว้ 3 ขั้นตอนต่อเนื่องกัน ดังนี้

ภาพ 1 วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร หมายถึง ศักยภาพในการบริหารจัดการด้านเงินทุนและทรัพยากรของคณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานที่ประกอบด้วย การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร และการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร หมายถึง การระดมเงินทุนของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานจากภายในกลุ่ม และการแสวงหาแหล่งทุนจากหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการเงินและอื่นๆ รวมถึงการแสวงหาและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร หมายถึง การจัดสรรกำไรให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ในรูปของเงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน รวมทั้งการจัดสวัสดิการต่าง ๆ

การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุน หมายถึง การติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำนากบโคกสำพาน เพื่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าและโปร่งใสมากที่สุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การดำเนินการพัฒนากลุ่มเกษตรกรทำนากบโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ไปสู่ระบบมาตรฐานงานชุมชนในครั้งนี้ จะก่อให้เกิดผลผลิตที่สำคัญ คือ

1. กลุ่มเกษตรกรทำนากบโคกสำพาน จะเป็นกลุ่มที่มีการพัฒนาด้านการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรเข้าสู่ระบบมาตรฐานงานชุมชน
2. ความสำเร็จในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร จะก่อให้เกิดการดำเนินการวิจัยและพัฒนาที่เกิดจากกลุ่มเกษตรกรทำนากบโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ได้ร่วมมือกันดำเนินการพัฒนาไปสู่ระบบมาตรฐานงานชุมชนให้ชุมชนอื่น ๆ ได้นำแนวทางและวิธีการไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานต่อไป
3. เกิดการเรียนรู้และสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการเกิดการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์จนเกิดความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรมากขึ้น เช่น การจัดทำบัญชี การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานกลุ่ม สมาชิกเกิดการเรียนรู้ มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในการบริหารจัดการของคณะกรรมการกลุ่มที่มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นรู้จักการพึ่งพาตนเองช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในอนาคต เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเกิดการเรียนรู้และเชื่อมั่นในศักยภาพของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

1. บริบทชุมชนตำบลโคกสำพาน
 2. การดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน
 3. แนวคิดและการดำเนินงานกลุ่ม
 4. การดำเนินงานกลุ่มอาชีพ
 5. การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
 6. แนวคิดระบบมาตรฐานงานชุมชน
 7. การบริหารจัดการ
 8. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- ซึ่งแต่ละตอนมีรายละเอียด ดังนี้

บริบทชุมชนตำบลโคกสำพาน

จากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2549 เวลา 17.00 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกสำพาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ได้ร่วมกันนำเสนอบริบทของ ตำบลโคกสำพาน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์เจาะลึกประวัติ ความเป็นมาของตำบลโคกสำพาน ซึ่งรายละเอียดปรากฏดังต่อไปนี้

1. ประวัติของตำบลโคกสำพาน

ตำบลโคกสำพานเป็นตำบลเก่าแก่ที่มีความสมบูรณ์มาแต่อดีต คาดว่าน่าจะมีอายุ ไม่น้อยกว่า 200 ปี โดยดูจากหลักฐานที่ปรากฏในตำบล คือ วัดโคกสำพาน ก่อสร้างเมื่อ ปี พ.ศ. 2310 และวัดโป่งน้อย ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2319 ส่วนบรรพบุรุษของชาวบ้านตำบลโคกสำพาน นั้น ได้อพยพหนีสงครามกลางเมืองมาจากนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว เมื่อเดินทางมาถึงบริเวณตำบลโคกสำพานซึ่งเป็นป่าที่สมบูรณ์มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายหลากหลายชนิด มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ และลักษณะภูมิประเทศเป็นโคกสูงมีลำธารล้อมรอบ จึงตัดสินใจ ตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้และตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า “โคกสำธาร” ต่อมาเพี้ยนเป็น “โคกสำพาน” และได้จัดตั้งตำบลอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2457 โดยมีนายสี มากินทร์ เป็นกำนันตำบลโคกสำพาน คนแรก

2. ลักษณะทางกายภาพของตำบลโคกสำพาน

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับการทำนา ชาวบ้านจึงประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก มีคลองชลประทาน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร (ทำนา) ไหลผ่านพื้นที่ของตำบล จำนวน 1 สาย และยังมีคลองส่งน้ำเชื่อมมาจากคลองชลประทานอีก จำนวน 5 สาย

ตำบลโคกสำพาน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองลพบุรี เป็นระยะทาง 10 กิโลเมตร ห่างจากศาลากลางจังหวัดลพบุรี เป็นระยะทาง 11 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบล อำเภอต่างๆ ในจังหวัดลพบุรี และจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลป่าตาล และตำบลกกโก อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลคอนโพธิ์ และตำบลตะลุง อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลโพธิ์เก้าต้น และตำบลตะลุง อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ตำบลโคกสำพานแบ่งการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งหมด 12,262 ไร่ หรือ 19.62 ตารางกิโลเมตร และจากการสำรวจจำนวนประชากรและครัวเรือน เมื่อปี พ.ศ. 2548 พบว่า ตำบลโคกสำพานมีครัวเรือนทั้งหมด 723 ครัวเรือน มีประชากร 3,518 คน แยกเป็นชาย 1,674 คน หญิง 1,844 คน

3. ระบบโครงสร้างพื้นฐาน

ตำบลโคกสำพาน มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน มีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหนองน้ำ จำนวน 2 แห่ง คือ หนองวัว และหนองเสือ ส่วนแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น เช่น ฝายประชาอาสา 5 แห่ง บ่อบาดาล จำนวน 23 บ่อ และประปาหมู่บ้าน จำนวน 3 แห่ง เป็นต้น การสื่อสารในตำบลใช้โทรศัพท์มือถือ โทรศัพท์บ้าน และโทรศัพท์สาธารณะ นอกจากนี้ยังมีการใช้หอกระจายข่าว แต่มีไม่ครบทุกหมู่บ้าน และใช้ระบบปากต่อปาก (บอกเล่าต่อกัน) การคมนาคมค่อนข้างสะดวกทั้งภายในและภายนอกตำบล และใช้ได้ทุกฤดูกาล การเดินทางของชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้รถจักรยานยนต์และรถยนต์ สำหรับชาวบ้านที่ไม่มีรถจักรยานยนต์หรือรถยนต์เป็นของตนเอง จะโดยสารรถจักรยานยนต์รับจ้าง ซึ่งจอดรับบริการอยู่บริเวณหน้าวัดโคกสำพานและวัดโป่งน้อย อัตราค่าบริการขึ้นอยู่กับระยะทาง

4. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ชาวบ้านตำบลโคกสำพาน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตร (ทำนา) พื้นที่การทำนาส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเจ้าไว้เพื่อขาย และนำเงินที่ได้จากการขายข้าวเปลือกไปซื้อข้าวสารมาบริโภค วิธีการทำนามี 2 แบบ คือ การทำนาในที่ลุ่ม เรียกว่า “นาลุ่ม” จะอาศัยน้ำฝน

และน้ำจากคลองชลประทาน และอีกส่วนหนึ่งจะมีพื้นที่นาอยู่บนโคก เรียกว่า “นาโคก” เป็นการทำนาที่อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติอย่างเดียว ซึ่งจะไม่ค่อยได้ผลผลิตเท่าที่ควร

ในอดีตที่ผ่านมาสตรีแม่บ้านในตำบลโคกลำพานจะมีการทอผ้าถุงไว้ขายบ้าง เมื่อมีเวลาว่างจากการทำนา ส่วนพ่อบ้านมักจะออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน ในลักษณะไปกลับชั่วคราวเพื่อหารายได้ไว้ใช้จ่ายในครอบครัว ต่อมาเมื่อมีการรวมกลุ่มทอผ้าขึ้นในปี พ.ศ. 2535 แม่บ้านก็เริ่มมีอาชีพและรายได้มาจุนเจือครอบครัวมากขึ้น พ่อบ้านก็ออกไปหางานทำนอกหมู่บ้านน้อยลง จึงอยู่ช่วยกันทำนา ทำสวนผลไม้ ปลูกผัก เลี้ยงไก่ เลี้ยงสุกร อยู่ในหมู่บ้าน

ส่วนอาชีพเสริมที่ทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านตำบลโคกลำพานเป็นอย่างมากในปัจจุบัน และเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ คือ สุราแช่พื้นเมือง (อ) ที่พัฒนามาจากการผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อ) เพื่อดื่มในงานต่างๆ ขึ้นมาเป็นการผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อ) ขายในเชิงธุรกิจ มีการรวมกลุ่มผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อ) ที่มีการจัดการภายในกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง การผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อ) เป็นความสามารถในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัวเป็นอาชีพเสริมจากการทำนาได้เป็นอย่างดี

ในปัจจุบันชาวบ้านตำบลโคกลำพานประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา ส่วนอาชีพเสริม เช่น ทำสวนผลไม้ ปลูกผัก รับจ้างทั่วไป เป็นต้น จากการศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลโคกลำพาน พบว่า ชาวบ้านตำบลโคกลำพานส่วนใหญ่มีอาชีพมากกว่าหนึ่งอาชีพในครัวเรือนหนึ่งๆ เช่น มักจะทำนาควบคู่กับทอผ้า ทำสวนผลไม้ ปลูกผัก เมื่อว่างจากทำนาก็ไปรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม จึงทำให้ชาวบ้านตำบลโคกลำพานมีรายได้ตลอดทั้งปี ตั้งแต่ระดับปานกลางจนถึงค่อนข้างสูง

5. ระบบการศึกษา

ในอดีตชาวบ้านตำบลโคกลำพานส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับจบจากโรงเรียนในตำบลและจากตัวเมืองลพบุรี และมีส่วนน้อยที่มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาหรือในระดับที่สูงขึ้นไป ปัจจุบันตำบลโคกลำพานมีโรงเรียน จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนโคกลำพานวิทยา มีนักเรียน 172 คน ครู 15 คน และโรงเรียนวัดโป่งน้อย มีนักเรียน 39 คน ครู 2 คน

นอกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว ตำบลโคกลำพานยังมีการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ดำเนินการโดยศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดลพบุรี เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับชาวบ้านที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระบบโรงเรียน โดยใช้สถานที่ของโรงเรียนโคกลำพานวิทยา เป็นสถานที่นัดพบกลุ่มนักศึกษาทุกวันอาทิตย์ มีครูประจำกลุ่มรับผิดชอบนักศึกษา 1 คน

ในด้านพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ตำบลโคกลำพานมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รับผิดชอบดูแลเด็กก่อนวัยเรียนตั้งแต่อายุ 3-5 ปี ซึ่งเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่หรือผู้ปกครองเด็ก ให้มีโอกาสดูแลไปประกอบอาชีพหารายได้ จุนเจือครอบครัว จำนวนทั้งหมด 2 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโคกลำพาน มีเด็ก 45 คน ผู้ดูแลเด็ก 2 คน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโป่งน้อย มีเด็ก 35 คน ผู้ดูแลเด็ก 2 คน

ในอดีตศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะได้รับงบประมาณจากกรมการพัฒนาชุมชน ในการจ้างผู้ดูแลเด็กและให้การอบรมเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก งบประมาณเป็นค่าอาหารเสริม(นม)และอาหารกลางวันสำหรับเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นอกจากนี้ ยังได้รับงบประมาณปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสำพาน และปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสำพานเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณดำเนินการทั้งหมด

6. ระบบความเชื่อและศาสนา

ชาวบ้านตำบลโคกสำพานส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ วัดจึงเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมต่างๆทางศาสนาและใช้เป็นที่ประชุมของชาวบ้าน แต่มีหลายหมู่บ้านของตำบลโคกสำพานไม่มีวัด เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องสถานที่การใช้วัดร่วมกันระหว่างชาวบ้าน 2 หมู่บ้านทำให้เกิดความสัมพันธ์และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการปรึกษากันในการจัดกิจกรรมทางศาสนาทุกครั้ง จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกผูกพันเปรียบเสมือนเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งตำบลโคกสำพานมีวัดทั้งหมด 3 วัด คือ วัดโคกกระถิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านโคกกระถิน วัดโคกสำพาน ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านโคกสำพาน และวัดโป่งน้อย ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านโป่งน้อย

ด้านความเชื่อในศาสนาพุทธ ตามทัศนะของชาวบ้านตำบลโคกสำพานคล้ายกับท้องถิ่นอื่น ๆ คือ มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่าเมื่อทำดีแล้วย่อมได้รับกรรมดีตอบแทน มีความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ เชื่อเรื่องของชาติหน้าชาติหน้า ทำให้เกิดพิธีกรรมในเรื่องของการทำบุญเพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ตายและพิธีกรรมเรื่องการทำบุญเพื่อชาติหน้าของตน โดยมีความเชื่อว่าพระสงฆ์ คือ สื่อกลางของพิธีกรรมในการเชื่อมการติดต่อระหว่างมนุษย์และวิญญาณ ดังนั้นพิธีกรรมจึงต้องมีพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ

นอกจากนี้ ชาวบ้านตำบลโคกสำพานยังมีความเชื่อศรัทธาในสิ่งที่ตนเคารพบูชา คือ ศาลหลวงปู่อินทร์ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดโคกสำพาน จะมีชาวบ้านทั้งในตำบลโคกสำพานและตำบลใกล้เคียง มารบไหว้บูชาและแก้บนอยู่เสมอ ชาวบ้านบางคนเล่าว่าในอดีตใครที่เงินทองหรือวัวควายหาย ก็จะมาขานบานกับหลวงปู่อินทร์ เมื่อพบสิ่งของที่ขานบานแล้วจะแก้บนด้วยดอกไม้ กล้วยเทียน และขนมปลากิม ในปัจจุบันเมื่อชาวบ้านเดินผ่านศาลหลวงปู่อินทร์จะยกมือไหว้และในเทศกาลทำบุญกลางบ้านทุกๆ ปี ผู้อาวุโสจะพาบุตรหลานมารบไหว้เพื่อขอพรและให้บุตรหลานช่วยกันทำความสะอาดบริเวณรอบๆ ศาลหลวงปู่อินทร์

7. ระบบอนามัยและสาธารณสุข

ปัจจุบันชาวบ้านตำบลโคกสำพาน สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้สะดวก โดยมีสถานอนามัยตำบลโคกสำพาน ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสำพาน และมีโรงพยาบาลลพบุรีที่ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลมากนัก ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ส่วนในอดีตมีการใช้พืชสมุนไพรในการรักษาโรคและการปฐมพยาบาลแก่ผู้ป่วยในเบื้องต้น จากผู้รู้ด้านพืชสมุนไพรในชุมชน

เมื่อมีการจัดตั้งมีสถานเอนามัยตำบลโคกล่าพานในชุมชนขึ้น การรักษาพยาบาลของคนในชุมชน จึงเปลี่ยนมาใช้บริการจากสถานเอนามัยตำบลโคกล่าพานแทน การถ่ายทอดความรู้ด้านแพทย์แผนโบราณและพืชสมุนไพรจึงสูญหายไปจากคนในชุมชน

ระบบอนามัยและการสาธารณสุขในปัจจุบัน คนในชุมชนมีการรณรงค์ช่วยกันกำจัดขยะที่ถูกวิธี การได้รับความรู้ในการป้องกันโรค และมีการจัดตั้งอาสาสมัครด้านการสาธารณสุข (อสม.) เพื่อประสานคนในชุมชนกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ รวมถึงการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

8. ระบบวัฒนธรรมและประเพณี

การจัดงานประเพณีทำบุญต่างๆ เช่น วันสงกรานต์ วันสำคัญทางพุทธศาสนา หรืองานที่เกี่ยวกับครอบครัวและชุมชน ได้แก่ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า บรรดาลูกหลานที่ได้แยกครอบครัวออกไป ก็จะกลับมาพบปะกันพร้อมหน้าพร้อมตา และนำสิ่งของเงินทองมาช่วยทำบุญ จึงเห็นได้ว่าแม้ลูกหลานจะแยกครอบครัวออกไป แต่ความผูกพันสายใยของครอบครัวและชุมชนก็ยังคงอยู่ ซึ่งผู้อาวุโสเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในครอบครัวและชุมชนเพราะ ผู้อาวุโสจะเป็นผู้นำทางความคิด ปัญญา ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาแก่ครอบครัวและชุมชน เป็นผู้ยึดกุมความรู้อันทรงคุณค่าแก่ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านการทำบุญ พิธีกรรม และความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน ไปจนถึงความอบอุ่นต่อมคนของคนในชุมชนที่เล็งเห็นคุณค่าของผู้อาวุโสว่าเป็นผู้สั่งสมภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้มาก

ชาวบ้านตำบลโคกล่าพานที่นับถือศาสนาพุทธ จะมีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น การทำบุญตักบาตรทุกเช้า ทำบุญฟังเทศน์ทุกวันพระ ทำบุญในวันสงกรานต์ ทำบุญในวันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น และในระหว่างเทศกาลเข้าพรรษาจะมีผู้สูงอายุทั้งหญิงและชาย นุ่งขาวห่มขาว และไปนอนค้างที่วัดเพื่อปฏิบัติธรรมโดยการฟังเทศน์และนั่งสมาธิ

ประเพณีที่ถือปฏิบัติในตำบลโคกล่าพานเป็นประจำ คือ ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา สถาบันครอบครัว การเคารพบรรพบุรุษ การทำมาหากิน การเคารพบูชาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของตำบล คือ หลวงปู่อินทร์ นอกจากนี้ ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมายาวนาน เป็นการทำบุญให้กับบรรพบุรุษ อยู่ในช่วงข้างขึ้นเดือนหกของทุกปี โดยการกำหนดวันใดขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน เริ่มต้นตั้งแต่การทำบุญหน้าบ้านและกลางบ้าน (วัด) ในพิธีจะนิมนต์พระสงฆ์ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและผู้คนที่ไปจะอยู่กันเป็นกลุ่มๆ ตามเครือญาติ

ประเพณีวันสงกรานต์ เป็นเทศกาลการรวมญาติพี่น้องมาสังสรรค์กัน บางหมู่บ้านก็จัดกิจกรรมอาบน้ำผู้สูงอายุ สรงน้ำพระพุทธรูปโดยไปจัดกิจกรรมที่วัด นอกจากนี้การช่วยเหลืองานสังคมส่วนรวมในตำบลโคกล่าพาน ถือเป็นหน้าที่ที่คนในตำบลต้องช่วยกันที่ผ่านมา ได้แก่ การช่วยเหลืองานบุญต่างๆ ของเพื่อนบ้านเวลามีงานจะไปช่วยกันอย่างแข็งขัน

การดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

กลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลโคกลำพานจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2541 ตามใบทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร เลขที่ 32/2541 ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน 2541 โดยนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดลพบุรี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ที่ตั้ง บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี โทรศัพท์ 036-423342

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อให้สมาชิกได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและครอบครัวที่ดีขึ้น และมีส่วนร่วม

ในชุมชน

2.2 เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับสมาชิก

2.3 เพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์

3. การดำเนินงานและการบริหารจัดการ

กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นจากสมาชิกที่มีความคิดและความสนใจตรงกัน มีการบริหารจัดการโดย

3.1 มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม

3.2 มีทะเบียนรายชื่อสมาชิกกลุ่ม

3.3 การประชุมคณะกรรมการจะประชุมต่อเมื่อมีวาระเร่งด่วนหรือมีใบสั่งชื่อจากลูกค้าเท่านั้น การประชุมแต่ละครั้งมีการจดบันทึกบ้างและบางครั้งก็ไม่ได้จดบันทึกไว้

3.4 มีการแบ่งหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกลุ่มและสมาชิกส่วนใหญ่จะมอบความไว้วางใจในการบริหารงานแก่คณะกรรมการกลุ่มในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ

3.5 กลุ่มมีการจัดทำระบบบัญชีรับจ่ายแบบง่าย ๆ และเป็นปัจจุบัน

3.6 กลุ่มมีการจ่ายเงินปันผลให้กับสมาชิก รวม 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ปี 2547 นำผลกำไรจากปี 2545 และ ปี 2546 จำนวน 69,120 บาท มาปันผลเป็นเงินสมทบกองทุนร้อยละ 30 จำนวน 20,736 บาท ค่าตอบแทนคณะกรรมการร้อยละ 20 เป็นเงิน 13,824 บาท ค่าหุ้นสมาชิกร้อยละ 50 เป็นเงิน 34,560 บาท (เฉลี่ยหุ้นละ 30 บาท) และมีสมาชิกถอนหุ้นคืน จำนวน 11 ราย เป็นเงิน 9,900 บาท ครั้งที่ 2 ปี 2548 มีผลกำไรสุทธิของปี 2547 และปี 2548 ทั้งสิ้น 39,609 บาท จ่ายสมทบกองทุนร้อยละ 50 เป็นเงิน 19,804 บาท จ่ายปันผลค่าหุ้นให้แก่สมาชิก ร้อยละ 50 จำนวน 907 หุ้น เป็นเงิน 20,861 บาท (เฉลี่ยหุ้นละ 23 บาท) และมีสมาชิกถอนหุ้นคืน จำนวน 17 ราย เป็นเงิน 8,500 บาท

4. ด้านการผลิต

วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่สามารถหาได้เพียงพอในพื้นที่ เช่น แกลบ ชี้เก็ก ข้าวเหนียว ลูกแป้ง เชื้อเพลิง หลอดดู และแรงงาน ส่วนวัตถุประสงค์ที่ต้องสั่งจากภายนอกชุมชนได้แก่ ให้อุ

เชือกฟาง เป็นต้น ปริมาณการผลิต เดือนละ 1 ครั้ง ๆ ละ 50 ใบ กลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตจากหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

ปี 2540 ผลิตภัณฑ์บ้านโคกลำพานได้ผ่านการวิเคราะห์ของสถาบันราชภัฏเทพสตรี
ลพบุรี

ปี 2545 ผ่านการวิเคราะห์และการอนุญาตให้ออกจำหน่ายจากกรมสรรพสามิต

ปี 2546 ได้การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)

ปี 2547 ได้ใบรับรองสินค้ามาตรฐานของกรมส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์

ปี 2547 ได้รับการคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในระดับประเทศ
ระดับ 4 ดาว

จากคุณภาพมาตรฐานดังกล่าวของกลุ่มเกษตรกรทำนบ้านโคกลำพานจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่สมาชิกกลุ่มประมาณ 3,000 บาท/เดือน และเกิดเครือข่าย
ด้านการผลิตอื่น ๆ ตามมา เช่น ผู้สูงอายุและเด็กผลิตหลอดดูดทำด้วยไม้ไผ่ หลอดละ 1 บาท
มีรายได้คนละ 500-600 บาท/เดือน กลุ่มสตรีแม่บ้านถักเชือกมีรายได้เดือนละ 500-800 บาท/
เดือน เครือข่ายการผลิตระหว่างจังหวัดก็สามารถแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ต่อกันได้ เช่น การติดต่อ
ซื้อไหมจากอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน
ไว้อีกทางหนึ่งด้วย

5. ด้านการตลาด

กลุ่มดำเนินการตลาดโดยคณะกรรมการเป็นตัวแทน ในการติดต่อประสานงาน
กับตลาดทั้งภายในเขตและนอกเขตจังหวัด ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มส่วนใหญ่จำหน่ายด้วยวิธีการขายส่ง
และขายปลีก โดยจำหน่าย ณ ที่ทำการกลุ่ม ส่วนมากเป็นลูกค้าประจำที่รู้จักกันมาก่อน บางส่วน
มารับไปจำหน่าย ผู้ที่ชอบดื่มมักเป็นทหารซึ่งเป็นลูกค้าเฉพาะกลุ่ม และวางจำหน่ายที่ศูนย์รวม
ผลิตภัณฑ์จังหวัด ตลอดจนงานแสดงสินค้าที่ทางราชการจัดขึ้น เช่น อิมแพคเมืองทองธานี เป็นต้น

ตาราง 1 สถิติยอดจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุราแช่พื้นเมือง ตั้งแต่ปี 2545-2548 มีดังนี้

ปี พ.ศ.	รายรับ	รายจ่าย	คงเหลือ
2545	609,384	487,596	121,788
2546	414,582	419,207	- 4,625
2547	172,085	148,700	23,385
2548	152,760	108,668	44,092

จากตารางยอดจำหน่ายข้างต้นจะพบว่า ในช่วงปีแรกคือ ปี 2545 กิจการดีมาก มีรายรับค่อนข้างสูง ปี 2546 ยอดรายรับกับรายจ่ายใกล้เคียงกันเพราะต้องนำเงินไปลงทุนจำนวนมาก พออย่างเข้าปี 2547-2548 ยอดรายรับเริ่มลดลง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะมีคู่แข่งมากขึ้น รวมทั้งมีการทำสุราเถื่อนที่ราคาไม่แพงนักและไม่ต้องเสียภาษี ทำให้มีการขายตัดราคา อุที่จำหน่ายจะมี 3 ขนาด คือ

- ขนาดใหญ่ขายโหลละ 200 บาท
- ขนาดกลางขายโหลละ 170 บาท
- ขนาดเล็กขายโหลละ 120 บาท

แนวคิดและการดำเนินงานกลุ่ม

บุคคลไม่สามารถดำรงอยู่ในสังคมด้วยตัวคนเดียวได้ จึงต้องแสวงหาบุคคลที่มีลักษณะต่างๆ ที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน เพื่อเข้าร่วมกลุ่มกระทำการกิจกรรม เป็นการตอบสนองความต้องการความพึงพอใจของตนเอง ทั้งในด้านสังคมและจิตวิทยา (กอบแก้ว จันทร์ดี, 2539, หน้า 6)

1. ความหมายของกลุ่ม

ความหมายของกลุ่มประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ได้สร้างแบบอย่างระหว่างกันทางจิตขึ้น กลุ่มหรือ หมู่คณะนี้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นองค์ภาวะอย่างหนึ่งทั้งโดยสมาชิกของกลุ่มเอง และตามปกติโดยผู้อื่นด้วย ทั้งนี้ เพราะกลุ่มจะมีพฤติกรรมร่วมในแบบฉบับเฉพาะของตนเอง

เบลล์ (Bales, 1950, p. 33) ให้ทัศนะว่า "กลุ่ม" หมายถึง จำนวนบุคคลหนึ่ง ซึ่งผูกพันร่วมกันในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (interaction) และมีการพบปะพูดคุยกันสม่ำเสมอ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มแต่ละคน จะรับรู้และทราบถึงสถานภาพของตนที่สังกัดอยู่ในกลุ่มอย่างชัดเจน ซึ่งนั่นคือแต่ละบุคคลสามารถรับรู้ (perception) และตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มดังกล่าว

แบส (Bass, 1960, p. 39) นักจิตวิทยาสังคมได้ให้ทัศนะเชิงจิตวิทยาสังคมเกี่ยวกับ "กลุ่ม" ว่า เป็นที่รวมของบุคคลซึ่งมารวมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งถ้าไม่มีการรวมกลุ่มกัน บุคคลเหล่านั้นจะไม่สามารถไปถึงรางวัลหรือผลประโยชน์นั้น ๆ ได้

โดยสรุป กลุ่ม คือ การรวมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนมีบรรทัดฐาน ที่กลุ่มกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกถือปฏิบัติ มีความสามัคคี ความผูกพัน มีการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิก และมีโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเส้นทางการติดต่อและการปฏิบัติระหว่างสมาชิก

2. แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่ม

ประเวศ วะสี (2537, หน้า 17) ได้กล่าวไว้ว่า กลุ่มหรือองค์กรชุมชน (group or community organization) ถือเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนเพราะเป็นรูปแบบของการรวมตัวทางสังคม ทำให้เกิดอำนาจทางสังคมที่จะถ่วงดุลกับอำนาจรัฐและ

อำนาจเงิน เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งมีชื่อเรียกกันได้หลายอย่าง เช่น กลุ่ม องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน หรือกลุ่มสนใจ เป็นต้น

คาร์ทไวท์, และแซนเดอร์ (Cartwright, and Zander, 1968, pp. 74-75) ได้กล่าวถึงเหตุที่บุคคลจัดตั้งและเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่ม มีสาเหตุหรือปัจจัยดึงดูดให้เข้าร่วมกลุ่ม คือ

1. ตัวกลุ่มเป็นความต้องการของบุคคล คือ บุคคลมีความพอใจในการรวมกลุ่ม เพื่อสนองความต้องการของตนเอง บุคคลซึ่งเข้าร่วมในกลุ่มนี้ เพราะมีความสนใจในกิจกรรมหรือโครงการขององค์กรหรือกลุ่มนั้น ๆ

2. การเข้าร่วมกลุ่มจะเป็นวิธีสนองความต้องการมากกว่าอยู่นอกกลุ่ม หมายถึง บุคคลเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายประการต่างๆ ซึ่งถ้าอยู่ภายนอกกลุ่ม จะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้

กิบสัน, อินแวนเซวิช, และโดเนลลี (Gibson, Invanchevich, and Donnelly, 1982, pp. 183-184) ได้กล่าวถึงกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการว่า ถูกจัดตั้งขึ้นจากหลายสาเหตุด้วยกัน สาเหตุบางประการที่สำคัญ คือ

1. จัดตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการ และความพึงพอใจ มีความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการทางสังคม และความต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ

2. จัดตั้งขึ้นตามลักษณะความคล้ายคลึงกันและสิ่งดึงดูด หมายถึง กลุ่มมักจะถูกจัดตั้งขึ้นจากการที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์กัน คุณลักษณะทางกายภาพของบุคคล มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน และอาจจัดตั้งเพราะเกิดสิ่งดึงดูดให้บุคคลรวมกลุ่มกัน เช่น มีทัศนคติหรือแรงจูงใจคล้ายคลึงกัน

3. จัดตั้งเพราะเหตุผลในเชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การจัดตั้งในกรณีนี้เพราะบุคคลมีความเชื่อว่า ถ้าหากรวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้ว จะได้รับประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากงานที่กระทำอยู่

โกวิทย์ พวงงาม และปรีดี โชติช่วง (2527, หน้า 37-38) ได้เสนอแนะความคิดโดยรวบรวมขั้นตอนการพัฒนาของกลุ่มองค์กรประชาชนของส่วนราชการไว้ดังนี้

1. การจัดตั้งกลุ่มต้องคำนึงถึงความเหนียวแน่น และประสิทธิภาพขององค์กรเป็นหลัก

2. ส่วนราชการจะต้องเข้าใจปรัชญาและหลักการทำงานเพื่อการพัฒนาองค์กรประชาชนมากกว่าเพื่อมุ่งหวังประโยชน์ของหน่วยงาน

3. ส่วนราชการต้องผสมผสานแผนการดำเนินการฝึกอบรม และการให้ความรู้ แก่กลุ่มหรือองค์กรประชาชนเป็นระยะๆ เพื่อประสิทธิภาพและคุณภาพขององค์กรให้มีความชำนาญในเรื่องต่างๆ เพิ่มขึ้น

กรมการพัฒนาชุมชน (2521, หน้า 20-21) ได้สรุปผลการศึกษเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมกลุ่มอาชีพเลี้ยงโค บ้านโป่งแดง อำเภอเมือง จังหวัดตาก ในเรื่องการรวมกลุ่มพบว่า

กลุ่มจะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นหรือเข้าร่วมมากขึ้น เป็นผลจากการคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์และกลุ่มจะสลายไปเพราะสมาชิกไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการ

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดในเรื่องการจัดตั้งกลุ่ม เหตุที่บุคคลเข้าร่วมกลุ่มจะเห็นได้ว่าสาระสำคัญหลักที่ทำให้บุคคลจัดตั้งกลุ่มและเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ประกอบด้วย

1. บุคคลไม่สามารถดำรงอยู่ในสังคมด้วยตัวคนเดียวได้ จึงต้องแสวงหาบุคคลที่มีลักษณะต่างๆ ที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน เช่น ในด้านแนวความคิด ทักษะคิด แรงจูงใจ การปฏิบัติงาน หรือค่านิยมเพื่อรวมกลุ่มกันกระทำกิจกรรม ซึ่งจะเป็นการสนองตอบต่อความต้องการของตนเองทั้งในด้านสังคมและจิตวิทยา

2. บุคคลจัดตั้งกลุ่มและเข้าร่วมกลุ่ม เพราะเหตุผลในเรื่องของผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ การงาน หรือเป้าหมายในด้านต่าง ๆ ที่สนองความพึงพอใจของตนเอง

3. คณะกรรมการกลุ่ม

เป็นกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งจัดตั้งขึ้นเป็นตัวแทนของกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือด้านบริหาร การตัดสินใจ การริเริ่มงานใหม่ๆ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น การมีคณะกรรมการดำเนินการ จะได้ผลดีกว่าการดำเนินการเพียงบุคคลเดียว เพราะกรรมการเป็นที่รวมของบุคคลผู้มีความสามารถ สามารถระดมความรู้ ความคิดไปช่วยปัญหาต่างๆ ได้ดี

การจัดตั้งคณะกรรมการในองค์กรต่างๆ จะกระทำกันเพื่อวัตถุประสงค์หลายอย่าง เช่น เป็นผู้กำหนดนโยบายและวางแผน เป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้เสนอแนวทางใหม่ๆ ในการทำงาน ให้ได้ผล การทำงานในรูปคณะกรรมการบางครั้งก็เป็นเรื่องยากที่จะให้มีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตาม การจัดองค์กรในรูปคณะกรรมการเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ วิธีการหรือปัจจัยที่จะทำให้คณะกรรมการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วินดา ลิมจิตธรรมบูรณ์, 2536, หน้า 62-63) สรุปได้ดังนี้

1. ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการทำงาน (committee objectives) เพื่อที่จะให้คณะกรรมการปฏิบัติงานได้อย่างดีที่สุดนั้น จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละชุดให้ชัดเจน กำหนดเวลาที่จะต้องปฏิบัติงาน คือ การคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถและเหมาะสม มีประสบการณ์และสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ด้วย และข้อสำคัญต้องมีจำนวนสมาชิกที่มีขนาดที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาปฏิบัติงานล่าช้า

2. ต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และระเบียบของคณะกรรมการ และวิธีการประชุม (agenda for committee meetings) การทำงานในรูปคณะกรรมการ สมาชิกทุกคนต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่และระเบียบของกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ และเลขานุการของคณะกรรมการจะต้องเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ในการแจกจ่ายระเบียบการประชุมและประสานการประชุม

3. ต้องมีการคัดเลือกตัวประธานที่เหมาะสม เช่น ประธานคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพมีความสามารถในการวางแผน ไม่ควรมีความคิดเห็นส่วนตัวเข้ามาปะปนกับการทำงาน มีความสามารถในการเจรจา และมีประสบการณ์

4. มีข้อมูลการดำเนินงานที่ชัดเจน คณะกรรมการจะปฏิบัติงานได้ผลดีนั้นจะต้องทราบข้อมูลที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการที่เป็นที่ปรึกษาจะต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน ได้รับการฝึกอบรมให้ทราบข้อมูลและหมั่นค้นคว้าหาข้อมูลให้เหมาะสมกับการทำงานของตน

5. ต้องมีการติดตามผลการทำงานอย่างสม่ำเสมอ โดยเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร และให้สมาชิกทุกคนรับทราบผลการปฏิบัติงานเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ

สมนึก ปัญญาสิงห์ (2524, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต พบว่า การศึกษา อาชีพ การได้รับคำแนะนำ การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานก่อนและหลังการฝึกอบรมของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้ประสบความสำเร็จได้

โดยสรุปกลุ่มใดๆ ก็ตามจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับกรณีคณะกรรมการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพในการบริหารงาน มีความสามารถในการบริหารการดำเนินงานกลุ่ม มีการกำหนดนโยบายการดำเนินงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก และวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของกลุ่มด้วย

4. องค์ประกอบที่ทำให้กลุ่มมีประสิทธิภาพ

พนม ลิมอารีย์ (2522, หน้า 110-120) กล่าวว่า การที่กลุ่มจะอยู่รอดและมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมจนกลุ่มแตกสลาย ขึ้นอยู่กับกลุ่มว่า มีประสิทธิภาพหรือไม่ กลุ่มที่มีประสิทธิภาพคือ กลุ่มที่สามารถสนองความต้องการของกลุ่มและความต้องการของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มได้สำเร็จ ช่วยให้กลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ส่วนกลุ่มที่ขาดประสิทธิภาพคือ กลุ่มที่ไม่สามารถสนองความต้องการของกลุ่มและสมาชิกได้ ไม่สามารถนำกลุ่มไปถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ กลุ่มที่มีประสิทธิภาพมีองค์ประกอบที่จะต้องพิจารณา 7 ประการ คือ

1. การยึดเหนี่ยวกันและผลผลิตของกลุ่ม (cohesiveness and productivity) หมายถึง ความรู้สึกและลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏในกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นความภูมิใจของสมาชิก การยอมรับปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ความร่วมแรงร่วมใจกันในการฟันฝ่าอุปสรรคหรือลักษณะต่างๆ ที่ทำให้สมาชิกรู้สึกว่าเป็นการรวมกันเพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม และผลงานที่กลุ่มได้รับจากการทำงานร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการที่กลุ่มยึดเหนี่ยวกัน

2. ขนาดของกลุ่ม (size) กลุ่มขนาดเล็กจะมีการยึดเหนี่ยวสูงกว่ากลุ่มขนาดใหญ่ และกลุ่มขนาดเล็กจะมีความสามัคคีในการทำกิจกรรมต่างๆ มากกว่ากลุ่มขนาดใหญ่ แต่กลุ่มขนาดใหญ่ก็มีผลคืออยู่บ้าง คือยิ่งกลุ่มมีคนจำนวนมากความคิดใหม่ๆ แนวแปลกๆ ก็อาจมีได้มากยิ่งขึ้น

3. จุดมุ่งหมายของกลุ่ม (group goal) กลุ่มที่มีประสิทธิภาพจะต้องไม่คลุมเครือและเป็นที่ยอมรับตรงกันในกลุ่มสมาชิก ตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ และในขณะเดียวกันก็นำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เป็นผลสำเร็จ

4. ค่านิยมและปทัสสถาน (values and norms) กลุ่มที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีค่านิยมบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน และสมาชิกทุกคนจะยอมรับปทัสสถานของกลุ่ม ยึดถือเป็นระเบียบข้อบังคับ ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

5. ลักษณะสมาชิก (membership) หมายถึง ลักษณะบุคลิกภาพของสมาชิกที่มา รวมกันในแต่ละกลุ่ม จะมีผลต่อแบบแผนทางพฤติกรรมของกลุ่ม เช่น ลักษณะนิสัยของสมาชิก ภายในกลุ่ม ถ้ามีความก้าวหน้า มีความเชื่อมั่นในตนเองหรือเป็นแบบเผด็จการ ย่อมทำให้การยึดเหนี่ยว กันของกลุ่มและความเป็นกันเองภายในกลุ่มน้อยลง เป็นต้น

6. ผู้นำ (leader) ผู้นำจะมีส่วนรับผิดชอบเกี่ยวกับประสิทธิภาพของกลุ่มโดยตรง กลุ่มที่มีประสิทธิภาพย่อมจะมีผู้นำที่ดี ใช้อำนาจถูกกาลเทศะ ค่านิยมและปทัสสถาน

7. การสื่อสารภายในกลุ่ม (communication) หมายถึง การที่สมาชิกภายในกลุ่ม มีการติดต่อซึ่งกันและกัน

จรัล พุเต็มวงศ์ (2538, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการทางศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อ การคงอยู่ของกลุ่ม และเพื่อศึกษาบทบาทของการศึกษาที่มีผลต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านหลวง-บ้านเหมียง หมู่ที่ 2 ตำบลนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ซึ่งดำเนินงาน มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 และได้รับรางวัลรองชนะเลิศระดับเขต ในปี พ.ศ. 2528 ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของกลุ่มคือ การศึกษาที่เกิดจากการเรียนรู้ ตามอัธยาศัย เช่น การพบปะ พูดคุยกันเองใน ชุมชน การมาศึกษาดูงานขององค์กรภายนอก การไปศึกษาดูงานหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จ และกระบวนการศึกษาอย่างเป็นทางการ ในรูปของการฝึกอบรม การสัมมนาในระยะสั้นๆ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาสำหรับผู้นำกลุ่ม เพื่อนำไป ขยายผลเผยแพร่แก่สมาชิกกลุ่มต่อไป และปัจจัยอื่นที่ทำให้กลุ่มคงอยู่ ได้แก่ การมีเป้าหมาย และการมีความสัมพันธ์อันดีภายในกลุ่ม การสร้างบรรยากาศที่ดีภายในกลุ่ม ประสิทธิภาพของกลุ่ม และกิจกรรมกลุ่ม

สรุปได้ว่าการพัฒนากลุ่มให้มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของ ร่วมกัน ขนาดของกลุ่มไม่ใหญ่เกินไป สมาชิกมีจุดมุ่งหมายที่ตรงกัน ลักษณะของสมาชิก คล้ายคลึงกัน มีผู้นำที่ดี มีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ส่วนลักษณะกลุ่มที่สามารถ พึ่งตนเองได้ จะต้องประกอบด้วยโครงสร้างองค์กรที่ดี มีกิจกรรมสนองความต้องการของสมาชิก สมาชิกมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและมีการกระจายผลประโยชน์ให้สมาชิกอย่างทั่วถึง

การดำเนินงานกลุ่มอาชีพ

1. รูปแบบและความหมายของกลุ่มอาชีพ

กลุ่มอาชีพเป็นแนวคิดที่จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการรวมกลุ่มผู้มีความรู้ ความชำนาญ และความสนใจในด้านใดด้านหนึ่งในการผลิตแปรรูป เพื่อจำหน่ายสร้างรายได้

ให้กับสมาชิกกลุ่ม มีหลักคิดสำคัญคือการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน ด้วยกระบวนการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม (กรมการพัฒนาชุมชน, 2538, หน้า 302)

กรมการพัฒนาชุมชน (2534, หน้า 13) ได้กำหนดรูปแบบแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นแนวทางในการให้การส่งเสริมการดำเนินงานแก่กลุ่มอาชีพ ดังนี้

1. กลุ่ม เป็นการรวมของกลุ่มคนโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการดำเนินการผลิตเพื่อสร้างรายได้หรือพัฒนาอาชีพ
2. กรรมการ มีการดำเนินงานและบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ
3. กติกาการดำเนินงานของกลุ่ม ต้องมีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม
4. กองทุน มีการระดมทุนเพื่อเป็นกองทุนของกลุ่มสำหรับการบริหารงานของกลุ่ม จากรูปแบบและแนวทางการดำเนินงานข้างต้น สรุปความหมายกลุ่มอาชีพ หมายถึง การรวมกลุ่มผู้มีความรู้ ความชำนาญ และความสนใจในด้านใดด้านหนึ่ง ในการผลิต แปรรูป เพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่ม และเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน มีกระบวนการบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์ และแนวทางการดำเนินงานเป็นระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มเอง

2. การดำเนินงานกลุ่มอาชีพ

กรมการพัฒนาชุมชน ได้สนับสนุนการพัฒนาอาชีพของประชาชนในชนบท นับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้งกรมฯ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2505 ระยะเริ่มแรกมีหน่วยงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลายหน่วยงาน แต่กรมการพัฒนาชุมชนมีหน้าที่ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักส่งเสริมความเป็นอยู่ของตนเอง พ.ศ. 2508 กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดนโยบายเน้นหนักในเรื่องการเพิ่มผลผลิตเป็นอันดับแรก ซึ่งระบุในระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยเงินอุดหนุนการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2508 หรือในการกำหนดหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชน ให้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับประชาชน เพื่อยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนและส่วนหนึ่งของโครงการปฏิบัติงานคือ โครงการพัฒนากลุ่มอาชีพ พ.ศ. 2512 กำหนดแผนการเปิดเขตพัฒนาทุกจังหวัด ซึ่งก็ได้เริ่มมีการจัดทำโครงการพัฒนากลุ่มอาชีพขึ้น

กรมการพัฒนาชุมชนได้ส่งเสริมอาชีพของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และกำหนดแผนงานคือ แผนงานสร้างเสริมรายได้ ได้แก่ การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ส่งเสริมการตลาด แผนงานสร้างเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกิจกรรมเครือข่าย คือ ศูนย์สาธิตการตลาด กิจกรรม ยุ้งฉาง ธนาคารข้าว (กรมการพัฒนาชุมชน, 2530, หน้า 58-63)

การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยมีความมุ่งหวังในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มเองได้ ด้วยกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ การดำเนินงานพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยเน้นการระดมทุนเงินออม พัฒนากลุ่ม

ส่งเสริมการบริหารจัดการ การพัฒนาการผลิต การพัฒนาการตลาด การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่อย่างต่อเนื่อง

กรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 3-4) ได้ปรับปรุงและกำหนดแนวทางในการส่งเสริม และพัฒนากลุ่มอาชีพไว้ ดังนี้

1. มีสถานที่ทำการของกลุ่มที่ใช้ในการประกอบกิจกรรม
2. มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม
3. มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ และบริหารกลุ่มตามบทบาทหน้าที่
4. มีการประชุมของคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
5. มีการจัดทำทะเบียนต่าง ๆ ของกลุ่ม
6. มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม
7. มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสมาชิกกลุ่ม
8. มีแผนการดำเนินงานและปฏิบัติตามแผน
9. มีการส่งเสริมและเผยแพร่การดำเนินงานของกลุ่ม
10. มีความต่อเนื่องของการผลิต
11. มีการดำเนินงานด้านการตลาดเพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตของกลุ่ม
12. มีทุนดำเนินงานของกลุ่ม หรือมีแหล่งเงินทุนของกลุ่ม
13. มีการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์
14. มีการจัดสรรผลกำไรของกลุ่ม
15. มีการจัดทำระบบบัญชีและมีการตรวจสอบ
16. มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่ม
17. การได้รับข่าวสารเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการ การผลิต และการตลาด
18. ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน

สุรพล กาญจนจิตรรา และประภาส ศิลปรัตน์ (2529, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพพบว่า ความสามารถสนองความต้องการของสมาชิก กลุ่ม การสนับสนุนจากหน่วยราชการในด้านต่างๆ กับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน การติดตาม ตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ

กิ่งแก้ว อินสว่าง, และวีระศักดิ์ อนันตมงคล (2532, หน้า 2-3) ได้ศึกษาถึงการ ดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการพัฒนาชนบท และพบข้อมูลที่ผลักดันให้กลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิตประสบความสำเร็จ ได้แก่ การมีผู้นำกลุ่มที่ได้รับการยอมรับและมีความสามารถ มีคณะกรรมการบริหารที่เลือกตั้งโดยสมาชิก ราษฎรในท้องถิ่นมีอาชีพและรายได้ดี มีความเข้าใจ ในระเบียบของกลุ่ม สภาพแวดล้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านค่อนข้างดี การได้รับการ สนับสนุนทางด้านวิชาการจากเจ้าหน้าที่ การติดตามตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอและได้รับงบประมาณ สนับสนุนจากทางราชการ

กอบแก้ว จันทรดี (2539, หน้า 3) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพสตรี พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพสตรีคือ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยราชการ ความสามารถในการบริหารงานของคณะกรรมการกลุ่ม และการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน

กฤตติกา แสนโภชน์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน กรณีสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานี พบว่า สภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนส่วนมากมีปัญหาเรื่องเงินทุน การบันทึกข้อมูลรายรับ รายจ่ายไม่ครบ แยกประเภทรายรับ รายจ่ายไม่ได้ ไม่ทราบต้นทุนที่แท้จริง ไม่ได้จัดทำรายงานทางการเงิน ไม่ทราบกำไรขาดทุนที่แท้จริง การผลิตสินค้าไม่ตรงความต้องการของผู้ซื้อสินค้า ไม่มีการสำรวจตลาด ไม่ได้วางแผนการตลาด การผลิตสินค้ายังไม่ได้คุณภาพและมาตรฐาน นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มธุรกิจชุมชนยังต้องการความช่วยเหลือด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่ม ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และนักวิชาการ

ใจมานัส พลอยดี (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้เสนอว่า ธุรกิจชุมชนเป็นการผลิตที่ไม่ได้มุ่งหมายตอบแทนในรูปของผลกำไรเท่านั้น หากแต่เน้นให้ผลตอบแทนที่ได้รับกระจายสู่สมาชิกของชุมชนให้มากที่สุด นอกเหนือจากการใช้กำไรเพื่อขยายกิจการ เกณฑ์ในการพิจารณาความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนมี 6 ประการ คือ ประการแรก ความสามารถในการระดมทุน ประการที่สอง ความสามารถในการขยายกิจการ ประการที่สาม รายได้ของผู้ร่วมธุรกิจชุมชน ประการที่สี่ ประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ ประการที่ห้า ผลการดำเนินธุรกิจ ประการที่หก การพึงพาทภายนอกและการพึ่งตนเอง

กรมการพัฒนาชุมชน (2545, หน้า 34) ได้สรุปผลการส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนา กลุ่มอาชีพได้ว่า การดำเนินกลุ่มอาชีพที่ประสบผลสำเร็จมีปัจจัย 7 ประการ คือ ความพร้อมของการจัดตั้งกลุ่ม ความสามารถในการบริหารงานของคณะกรรมการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม การได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากภาครัฐและเอกชน การได้รับการสนับสนุนทุนดำเนินงานจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสารในการดำเนินงานและความรู้ความสามารถในการพัฒนาด้านการตลาด

จากแนวทางการดำเนินงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพมีปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ และปัจจัยที่สำคัญคือ ความพร้อมในการจัดตั้งกลุ่ม ความสามารถในการบริหารจัดการของคณะกรรมการกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม และการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน

การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

1. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ, วิชิต นันทสุวรรณ, และจำนงค์ แรกพินิจ (2544, หน้า 33-38) ได้ให้แนวคิดของวิสาหกิจชุมชนว่า “วิสาหกิจ” แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “enterprise” ปกติมักจะแปลว่า “การประกอบการ” และคนทั่วไปคุ้นกับคำว่าวิสาหกิจเมื่อเป็น “รัฐวิสาหกิจ” เท่านั้น วันนี้อย่างการณีกำลังเปลี่ยนไป คำว่า “วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม” และ “วิสาหกิจชุมชน” เกิดขึ้นและกำลังแพร่หลาย แต่เดิมมักใช้คำว่า อุตสาหกรรมชุมชน และธุรกิจชุมชน คำแรกเน้นกระบวนการผลิต คำที่สองเน้นการบริหารจัดการ เป็นปรากฏการณ์ไม่ใช่เฉพาะในประเทศไทย แต่ทั่วโลกซึ่งเริ่มให้ความสำคัญกับคำว่า “วิสาหกิจ” (enterprise) กันอย่างจริงจังเพียงเมื่อสักยี่สิบปีมานี้เอง มีการศึกษาวิจัยและทำงานเป็นวิชาการ พร้อมกับคำอธิบายสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน พร้อมกับยอมรับกันว่า ที่ผ่านมามทุกฝ่ายได้ “ละเลยความสำคัญของวิสาหกิจ”

ความสำคัญของวิสาหกิจอยู่ที่ความคิด สุภามิตอาหรับบทหนึ่งบอกว่า “ไม่ใช่ขนาดการรวานที่ทำให้การเดินทางข้ามทะเลทรายสำเร็จ แต่เป็นความคิดรอบคอบที่นำทางต่างหาก” ความคิดสร้างสรรค์ของนักวิสาหกิจต้องมีต่อเนื่องเสมอไป ไม่ใช่มีแต่ตอนเริ่มต้นเท่านั้น เพราะจะมีคนลอกเลียนแบบทันที บริษัทใหญ่ๆ ที่ได้เปรียบด้านทุน เทคนิค ตลาดและการจัดการก็จะกระโดดเข้ามา นวัตกรรมต้องทำกันต่อเนื่อง เพราะเป็นอาวุธอันเดียวที่จะสู้และได้เปรียบในตลาดที่การแข่งขันสูงและเข้มข้นอย่างทุกวันนี้

หากเปรียบเทียบกับนักธุรกิจที่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์หรือผู้จัดการ ก็น่าจะเหมือนกะลาสีเรือที่คุ้นแต่การบังคับเรือให้ไปตามวิถีทางที่ตนเองคุ้นเคย เมื่อเรือเผชิญพายุคลื่นลมแปรปรวนก็ได้แต่บ่นว่าคืนฟ้าอากาศ และหากวันหนึ่งเรืออับปางลงทะเลกะลาสีก็คงได้แต่ถอดกระดานไว้ก้นดำฟ้าดินโดยไม่ทราบว่าจะจัดการอย่างไร ความคิดใหม่ๆ หรือนวัตกรรมไม่ใช่เรื่องของอัจฉริยะ คนธรรมดาาก็คิดได้ทำได้ คนจนที่ใครๆ คิดว่ามีศักยภาพต่ำ ทำอะไรไม่เป็น แท้ที่จริงแล้วคิดเป็นทำเป็น ทำสิ่งที่เรียกกันว่าวิสาหกิจขนาดย่อมได้

ในปัจจุบันที่ภาวะเศรษฐกิจกำลังฝืดเคืองไปทั่วโลก ทรัพยากรมีจำกัด จริยธรรมหรือระบบคุณค่าทางศาสนาไม่ว่าศาสนาใดๆ น่าจะกลับมาเป็น “เข็มทิศ” ให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสม เพราะวิสาหกิจจะแยกจากระบบสังคม ไม่ใช่ใจคอปัญหาสังคมโดยรวมไม่ได้ วิสาหกิจจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ใช่เพราะเหตุผลทางด้านจริยธรรมเท่านั้นหากเพื่อให้ตนเองอยู่รอดและประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุนี้แนวคิดแบบ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเหมาะสมกับยุคสมัย

การรับผิดชอบต่อสังคมเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้เกิดการยอมรับในกลุ่มผู้บริโภคและผู้คนที่ไปในสังคมด้วย ซึ่งแนวโน้มในปัจจุบันนับวันจะต้องมีมิติทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก เพราะแนวโน้มของโลกในยุคใหม่นี้ ล้วนแต่เน้นไปในทิศทางที่เป็นเรื่องระบบคุณค่าของชีวิตและ

สังคมทั้งสิ้น เช่น เรื่อง สุขภาพ การศึกษา การพักผ่อนหย่อนใจ ความสนใจในเรื่องวัฒนธรรม เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และที่น่าสนใจคือ คุณค่าที่ว่าด้วยจิตวิญญาณ ผู้คนสนใจ เรื่องการทำสมาธิ แสวงหาความสงบ ชีวิตที่เรียบง่าย คุณค่าและความหมายของการดำเนินชีวิต มากขึ้นเรื่อย ๆ

ความสนใจเรื่องสุขภาพทำให้สิ่งที่ผลิตและส่งเข้าไปในตลาด โดยเฉพาะตลาดระหว่าง ประเทศต้องคำนึงถึงคุณภาพ ต้องไม่ปนเปื้อนสารเคมีและอื่นๆ ที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ไม่เช่นนั้นแล้วตลาดก็จะไม่รับ และนั่นคือจุดจบของสินค้าเกษตรไทย แม้แต่ตลาดในประเทศเอง ความสนใจเรื่องสุขภาพก็มีมากขึ้นเรื่อยๆ คุณแต่ยาสีฟันทั้งหลายยังต้องเพิ่ม “สมุนไพร” เข้าไป ยี่ห้อหลายตัวเพราะสมุนไพรถูกนำไปสัมพันธ์กับสุขภาพจนขาดเสียมิได้ ผู้บริโภคต้องการเช่นนี้

สิ่งเหล่านี้ย่อมต้องอยู่เบื้องหลังและสัมพันธ์กับวิสาหกิจ ซึ่งต้องค่อยๆ พัฒนา ความคิด เช่นเดียวกับการเจียรไนหินมีค่าก้อนหนึ่ง ให้เป็นเพชรหรือพลอยที่สวยงาม และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น เป็นกระบวนการทำงานที่ควรจะใช้เวลาเพื่อค้นหาคำตอบให้ได้ว่ามีอะไร ที่พัฒนาได้อีก จุดใดที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ จะดำเนินการอย่างไรให้มีลักษณะของพลังร่วม (synergy) ซึ่งหมายถึงการจัดความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยและกระบวนการผลิต อย่างกรณีการทำเกษตร ผสมผสานเป็นตัวอย่างที่ดีของพลังร่วม เมื่อเกษตรกรเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่บนบ่อปลา ซีหมูซีไก่ก็เป็น อาหารปลา ผักที่เหลือหรือที่เสียก็เป็นอาหารหมู ปลา น้ำในบ่อส่วนหนึ่งก็นำไปรดผัก ซีหมูซีไก่ ก็เอาไปเป็นปุ๋ย ทุกอย่างในสวนเกษตรสัมพันธ์กัน เกื้อกูลกัน ทำให้ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

แนวคิดหรือหัวใจของวิสาหกิจคือ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดใหม่ที่มีพลังสร้างสรรค์ เป็นนวัตกรรม ถ้าหากมองย้อนไปในอดีตรวมถึงปัจจุบันจะพบว่า บุคคลที่ประสบความสำเร็จ ในวิสาหกิจต่างๆ เริ่มต้นจากความคิดแต่พวกเขามีสิ่งหนึ่งที่คล้ายกันคือ ผู้คนถือว่าคนเหล่านี้ ถ้าไม่ไ้ก็บ้า เป็นคนประหลาดประหลาดในสายตาคนอื่น จนกว่าเขาจะประสบความสำเร็จ คิดถึงแต่คนทำไร่ทำสวนผสมหรือเกษตรผสมผสาน ที่แรกใครๆ หัวว่าบ้าเพราะอยู่ดีๆ ก็ไปขุดนา ทำบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ปลูกพืช วันนั้นคนเหล่านี้กลายเป็นต้นแบบของคนที่มีจินตนาการ มีการจัดการที่ดินทำกิจกรรมต่างๆ แบบพลังร่วม สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินและพึ่งพาตนเองได้ คนที่จะเป็นนักวิสาหกิจที่ดีนั้นต้องเป็นเหมือนศิลปิน เป็นคนที่มีความคิดอิสระ มีผลงานที่ออกมาจากส่วนลึกของจิตวิญญาณของตนเอง ผลงานที่มีเสน่ห์ มีพลัง มีเอกลักษณ์ มีความแตกต่างจากผลงานของคนอื่นๆ ถ้าหากไม่มีส่วนนี้ก็เป็นเพียงธุรกิจธรรมดาๆ ซึ่งหากไม่พัฒนาด้วยพลังความคิดที่เป็นนวัตกรรม ไม่นานก็คงอยู่ไม่ได้

แนวคิดของรัฐบาลยุคปัจจุบัน ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินและการสร้างรายได้ ของประชาชนตามนโยบายต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน การพักหนี้เกษตรกร นโยบายหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์จะไม่สำเร็จเลย หากประชาชนไม่เร่งหาทางสร้างรายได้ด้วยการเพิ่มมูลค่าให้กับ สินทรัพย์ที่ตนมีอยู่ ซึ่งเป็นที่มาของนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของรัฐบาล วิสาหกิจชุมชน ไม่ใช่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม แต่ความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อวิสาหกิจชุมชนคือ

คนในชุมชนมองเห็นสินทรัพย์ของตนเองและชุมชนมีค่า สามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น และนำมาเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ สินทรัพย์ของประชาชนและชุมชนที่มีอยู่ ไม่ได้หมายถึงเงินทอง แต่หมายถึงความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทักษะฝีมือ ธรรมชาติของชุมชน ความสงบ วิถีชีวิต วัสดุตามธรรมชาติ พืชผลทางการเกษตร สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานหรือทุนทางสังคมของชุมชน ในวันนี้สิ่งที่ประเทศไทยจำเป็นต้องทำอย่างยิ่ง คือ การขอมุมุมิปัญญาเดิมต่อยอดด้วยวิทยาการสมัยใหม่ และองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อให้พื้นฐานของไทยแข็งแกร่ง

วิสาหกิจชุมชน จึงเป็นกิจการสร้างรายได้รูปแบบหนึ่งที่มีขนาดเล็กกว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ผลกิจการเกิดขึ้นจากสินทรัพย์ของชุมชน มีรูปแบบการจัดการสมัยใหม่ โดยคนในชุมชน เป็นกิจการของคนในชุมชน และมีจุดหมายเพื่อการพึ่งตนเอง และพึ่งพากันและกันในชุมชน

2. ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ, วิชิต นันทสุวรรณ, และจำนงค์ แรกพิณิจ (2544, หน้า 20-22) ได้ให้รูปแบบและความหมายของวิสาหกิจชุมชนคือ เป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติ หรือสร้างผลิตภัณฑ์โดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มีหลักคิดสำคัญคือ สร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อการบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้ตนเอง และมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุดและเอาเปรียบผู้บริโภค

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตั้งอยู่บนฐานสำคัญ ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนระดับครอบครัว เป็นจุดเริ่มต้นของการแปรรูปหรือสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการอุปโภคบริโภคของตนเองภายในครัวเรือนเป็นหลัก สมาชิกในชุมชนจะสร้างผลิตภัณฑ์ ในลักษณะหลากหลาย เพื่อการพึ่งตนเอง ลดรายจ่ายที่เสียไปจากการซื้อและป้องกันไม่ให้เงินของชุมชนไหลออกไปนอกชุมชนโดยไม่จำเป็น ซึ่งจะส่งผลให้การหมุนของเงินอยู่ในหมู่บ้าน และแพร่สะพัดอยู่ภายในหมู่บ้าน

2. วิสาหกิจชุมชนระดับชุมชน เมื่อวิสาหกิจของชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ขั้นแรกเพื่อลดรายจ่ายหรือเพื่อการพึ่งตนเองได้แล้ว จึงค่อยขยับขยายออกไปสู่เพื่อนบ้านผู้ผลิตเองไม่ได้ต้องซื้อสินค้าจากภายนอก เพราะการพึ่งตนเองในบางกรณี ไม่สามารถทำได้โดยลำพังครอบครัวเดียว วิสาหกิจชุมชนขั้นที่สองจึงเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เกื้อหนุนให้เกิดการพึ่งพาอาศัยระหว่างครอบครัวในชุมชนเดียวกัน เป็นการลดภาระการซื้อของแพงหรือช่วยลดรายจ่ายให้แก่เพื่อนบ้าน เงินไม่ออกไปจากหมู่บ้าน

3. วิสาหกิจชุมชนระดับเครือข่าย การพึ่งตนเองในบางกรณีชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพัง แต่เป็นไปได้เมื่อหลายชุมชนร่วมมือกัน เพื่อตอบสนองความต้องการ

ของทุกชุมชน วิสาหกิจชุมชนระดับเครือข่าย จึงเป็นระบบพึ่งพาอาศัยระหว่างชุมชนที่มีผลผลิต และทรัพยากรแตกต่างกัน

4. วิสาหกิจชุมชนเพื่อการจัดการผลผลิตส่วนเกิน เป็นวิสาหกิจที่ดำเนินการแปรรูป ผลผลิตของชุมชน สร้างผลิตภัณฑ์ต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มมูลค่าและตอบสนองการตลาดภายนอกชุมชน และเครือข่าย

กรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 1) ได้ให้ความหมายวิสาหกิจชุมชนว่า หมายถึง การประกอบกิจการด้วยหลักสามัคคีธรรมโดยชุมชน ในการผลิตสินค้าและการให้บริการชุมชน เพื่อการเรียนรู้และพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ด้วยการนำทุนของชุมชน มาดำเนินการโดยแปรรูปแบบการจัดการที่เหมาะสม ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

โดยสรุปความหมายของวิสาหกิจชุมชนคือ การประกอบกิจการซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาของชุมชน องค์กรชุมชนหรือ เครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน และวิสาหกิจชุมชน มิได้มีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ซึ่งได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคม

3. ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นนโยบายของรัฐบาล มีแนวคิดว่าปัญหาของประเทศในภาพรวม ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น สามารถแก้ไขได้ด้วยการที่ประชาชนรู้จักนำสินทรัพย์ที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มสามารถจัดปัญหาความยากจน เป็นการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและรายได้ที่มั่นคง

ความคาดหวังของรัฐบาลปัจจุบันที่มีต่อวิสาหกิจชุมชน คือ คนในทุกชุมชนมองเห็น สินทรัพย์ของตนเองและชุมชนมีค่า สามารถทำให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น และนำมาเป็นปัจจัย สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

สินทรัพย์ของประชาชนและชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ได้หมายถึงเงินทองเท่านั้น แต่หมายถึงความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทักษะฝีมือ ความสงบ วิถีชีวิต วัสดุตามธรรมชาติ ธรรมชาติของชุมชน พืชผลการเกษตร ฯลฯ ซึ่งรัฐบาลเห็นว่า สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานหรือทุน ทางสังคมของชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่ได้สร้างสะสมและสืบทอดต่อๆ มา เป็นสมบัติของคนในชุมชน ทุกคนซึ่งยังมีอยู่อีกมาก แต่ไม่ได้รับความสนใจที่จะบำรุงรักษาหรือนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ กับการดำรงชีวิตในปัจจุบันและอนาคต

จากแนวความคิดและความหวังของรัฐบาลพิจารณาได้ว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการ สร้างรายได้อย่างมั่นคงรูปแบบหนึ่ง ที่มีขนาดเล็กกว่าวิสาหกิจขนาดย่อม (small enterprise) สร้างผลผลิตของกิจการซึ่งเกิดจากสินทรัพย์ของชุมชนที่มีรูปแบบการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดย คนในชุมชน เป็นกิจการของคนในชุมชน ที่ปลูกให้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นฟื้นขึ้นมา เป็นพลังให้กับ

ชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากของประเทศ โดยมีจุดหมายในการดำเนินกิจการ คือ การพึ่งตนเองและพึ่งพากันและกันของชุมชน

ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนที่เกิดขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์จากพื้นฐาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมซึ่งไม่ใช่ธุรกิจ หากแต่วิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาก้าวไปสู่การเป็น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้

เสรี พงศ์พิศ, วิจิต นันทสุวรรณ, และจำนงค์ แรกพินิจ (2544, หน้า 24) กล่าวถึง เป้าหมายการดำเนินงานองค์กรวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

1. สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน แก่จุดอ่อน เสริมจุดแข็ง ให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนทางสังคม อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน

2. สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนา เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้าน ให้มีระบบการจัดการการผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน ฯลฯ ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรชุมชน หรือเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการวางแผนดำเนินการและประสานความร่วมมือกับภาครัฐ และเอกชนอื่น ๆ

3. พัฒนาระบบเศรษฐกิจสังคมของชุมชนที่มีอิสระพึ่งตนเองได้ ระบบการจัดการ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน มีต้นทุนการจัดการต่ำ และเป็นสถาบันทางสังคม ที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยได้

4. พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ที่กระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือการเมือง

4. องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ, วิจิต นันทสุวรรณ, และจำนงค์ แรกพินิจ (2544, หน้า 23) ระบบ วิสาหกิจชุมชน คือการเชื่อมโยงกลุ่มกิจกรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จากการผลิตทางการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเอง และเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรของ องค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชน

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องดื่ม เพื่อสุขภาพ ไวน์ผลไม้พื้นบ้าน การแปรรูปพืชผักผลไม้พื้นบ้านรูปแบบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองขององค์กรชุมชน และเครือข่าย องค์กรชุมชน เช่น น้ำปลา บัญ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาหารและยาสมุนไพร เป็นต้น

4. การพัฒนาระบบการตลาด การบริการและสวัสดิการชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ลานค้า (ตลาด) ชุมชน ศูนย์สุขภาพพื้นบ้าน เป็นต้น

กรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 4) วิเคราะห์องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน จากความหมายของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. เป็นกิจการของชุมชน หมายถึง เป็นการประกอบกิจการทั้งด้านการผลิตและบริการที่กลุ่มคนในชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ดำเนินการโดยใช้ทุนของชุมชน และมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม หมายถึง กิจการที่ดำเนินการโดยใช้ทุนของชุมชนเป็นหลัก (สินทรัพย์ เงิน แรงงาน ทรัพยากร ภูมิปัญญา) โดยมีการบริหารจัดการ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต หรือกิจการบริการนั้นๆ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นเองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน
3. ดำเนินการด้วยหลักสามัคคีธรรม หมายถึง กิจการดำเนินการด้วยการมีส่วนร่วมของหมู่คณะในชุมชนอย่างเป็นเอกภาพ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ส่วนรวมแก่สมาชิกและชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะ อันหมายถึงความรวมถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย
4. เป็นกระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินการ หมายถึง ในการดำเนินกิจการของชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เชื่อมมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชน เรียนรู้การบริหารจัดการ ทุนชุมชน ด้วยการริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรมเรียนรู้วิธีคิดใหม่ คิดให้รอบด้าน คิดให้วิคุณ คิดแบบบูรณาการ คิดให้บรรลุได้ว่าจะพึ่งตนเองได้อย่างไร จะค้นหาทุนที่แท้จริงอย่างไร
5. มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจการโดยเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองเป็นฐานราก ทำให้พอกินพอใช้ในครัวเรือน ชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 14) ได้กำหนดลักษณะหรือองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนที่สำคัญ มี 7 ประการ ดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
 2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
 3. ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือจากภายนอก
 4. ริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นนวัตกรรมของชุมชน
 5. มีฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล
 6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ
 7. มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย
5. รูปแบบการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 3) ได้กำหนดรูปแบบการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. วิสาหกิจที่ประกอบกิจการเดียว คือ วิสาหกิจที่ประกอบการเพียงหนึ่งเดียว โดยคณะผู้บริหารในชุมชนชุดเดียว และไม่สร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ โดยจะมีผลผลิตมากกว่าหนึ่งผลิตภัณฑ์ได้

2. วิสาหกิจที่ประกอบกิจการในรูปแบบเครือข่าย คือ วิสาหกิจที่มีความสัมพันธ์กับกิจการอื่น โดยแต่ละวิสาหกิจต่างมีการประกอบการตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของกิจการ หากแต่มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาเกื้อกูล เชื่อมโยงกันในรูปแบบต่าง ๆ คือ

2.1 เครือข่ายกิจกรรม ได้แก่ วิสาหกิจที่มีต่อกิจกรรมเกื้อกูลกันมาเป็นเครือข่ายกัน ทั้งที่เป็นกิจกรรมประเภทเดียวกัน หรือหลายประเภท

2.2 เครือข่ายพื้นที่ ได้แก่ วิสาหกิจที่ดำเนินการอยู่ในระดับพื้นที่เดียว หรือต่างระดับพื้นที่กัน เช่น วิสาหกิจระดับหมู่บ้านกับระดับตำบล มาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกัน

6. ระดับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 4-5) ได้จัดระดับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน โดยใช้เป้าหมายของผลผลิตของวิสาหกิจชุมชนเป็นเกณฑ์ 3 ระดับ ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนระดับพื้นฐาน ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบการเพื่อให้เกิดผลผลิตที่จะนำไปกินไปใช้ได้อย่างพออยู่พอกิน มุ่งเน้นการลดรายจ่ายทั้งระดับครัวเรือนและชุมชน

2. วิสาหกิจชุมชนระดับพัฒนา ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบการเพื่อให้เกิดผลผลิตมีพอกินพอใช้ เพื่อการลดรายจ่ายและมีส่วนเหลือสามารถนำไปแบ่งปัน แลกเปลี่ยนหรือจำหน่ายให้เกิดรายได้นำไปสู่การอยู่ดีกินดีของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน

3. วิสาหกิจชุมชนระดับก้าวหน้า ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบการมุ่งสู่การเพิ่มรายได้สู่การขยายการลงทุน ลดการนำเข้าเพิ่มการส่งออกของผลิตภัณฑ์ ขยายกิจการ ขณะเดียวกันก็สามารถจัดสรรผลกำไร เพื่อสวัสดิการของชุมชนหรือเพื่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์ สร้างความมั่งมีศรีสุข ของครอบครัว ชุมชน ขยายไปถึงระหว่างชุมชน นำไปสู่การเป็นวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมต่อไป

7. หลักการของวิสาหกิจชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2545, หน้า 3) โดยสำนักบริหารกองทุนพัฒนาชุมชน อธิบายหลักการของวิสาหกิจชุมชน โดยพิจารณาจากความหมายของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. หลักการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาทรัพยากรของชุมชน
2. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. หลักการส่งเสริมเครือข่ายองค์กรและพัฒนาผู้นำ
4. หลักการบูรณาการทุนและสินทรัพย์ของชุมชน
5. หลักการเรียนรู้และการเชื่อมโยงการพัฒนา
6. หลักการบริหารจัดการและการตัดสินใจโดยชุมชน
7. หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. หลักการผลประโยชน์ร่วมกัน
9. หลักการติดตาม ตรวจสอบให้โปร่งใสและยุติธรรม
10. หลักการต่อยอดและขยายผล

11. หลักการวิจัยและพัฒนา

12. หลักการพึ่งตนเอง

8. แนวทางการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ, วิชิต นันทสุวรรณ, และจำนงค์ แรกพิณีจ (2544, หน้า 24) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชน มีฐานการเริ่มต้นและการดำเนินงานอยู่ที่ชุมชน เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยผลิตที่สร้างผลผลิตจริงของระบบเศรษฐกิจ

2. วิสาหกิจชุมชน ต้องการการบริหารจัดการที่มีอิสระ และสอดคล้องกับศักยภาพในการบริหารจัดการขององค์กรชุมชน จึงต้องมีรูปแบบนิติบุคคลเฉพาะไว้รองรับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การบริหารจัดการที่มีอิสระเป็นหลักประกันที่สำคัญที่สุดของการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่เป็นจริง

3. วิสาหกิจชุมชนมีเจ้าของปัจจัยการผลิต และภูมิปัญญาเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชน เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นผู้สร้างผลผลิตและสืบทอดภูมิปัญญา จึงควรได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม และเป็นการคืนสิทธิในการจัดการผลผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนพัฒนาระบบการพึ่งตนเองที่เป็นจริงขึ้น

4. วิสาหกิจชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน วิสาหกิจชุมชนที่แท้จริง ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการพึ่งตนเอง การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนคือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้จากการจัดการทรัพยากรและผลผลิต แสวงหาและพัฒนาความรู้บนฐานความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน

5. วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน พัฒนาระบบทุนและระบบสวัสดิการของชุมชน เป็นการสร้างผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม กำกับความสัมพันธ์กับทุกฝ่าย ไม่ใช่การฉวยโอกาส การผลิตในปริมาณมาก และการแสวงหากำไรสูงสุด

6. การพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน สามารถดำเนินการในรูปแบบการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพราะองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนยังมีข้อจำกัดในความสามารถด้านบริหารจัดการ เป็นการสร้างความร่วมมือโดยองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ และเป็นผู้เลือกองค์กรภายนอก เข้ามาในกระบวนการความร่วมมือที่เกิดขึ้น ไม่ใช่การตัดสินใจโดยหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกที่ไม่ใช่องค์กรชุมชน

7. การพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน สามารถดำเนินการในรูปแบบการร่วมทุนกับองค์กรภายนอก โดยมีทุนหลักในการดำเนินงานจากชุมชน ในกรณีที่องค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนยังมีข้อจำกัดในด้านทุน เป็นการสร้างความร่วมมือโดยองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ และเป็นการร่วมทุน

ระหว่างองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรภายนอก โดยมีการกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสม

กรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 2) ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. เป็นกิจการของชุมชน หมายถึง เป็นการประกอบกิจการทั้งด้านการผลิตและบริการ ที่กลุ่มคนในชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ดำเนินการโดยใช้ทุนของชุมชนและมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม หมายถึง กิจการที่ดำเนินการโดยใช้ทุนของชุมชนเป็นหลัก (สินทรัพย์ เงิน แรงงาน ทรัพยากร ภูมิปัญญา) โดยมีการบริหารจัดการ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต หรือกิจการบริการนั้นๆ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นเองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน
3. ดำเนินการด้วยหลักสามัคคีธรรม หมายถึง กิจการดำเนินการด้วยการมีส่วนร่วมของหมู่คณะในชุมชนอย่างเป็นเอกภาพ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ส่วนรวมแก่สมาชิกและชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะ อันหมายถึงความรวมถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย
4. เป็นกระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินการ หมายถึง ในการดำเนินกิจการของชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เชื่อมโยงในศักยภาพของตนเองและชุมชนเรียนรู้ที่จะบริหารจัดการ ทุนชุมชน ด้วยการริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรมเรียนรู้วิธีคิดใหม่ คิดให้รอบด้าน คิดให้วิคุณ คิดแบบบูรณาการ คิดให้บรรลุได้ว่าจะพึ่งตนเองได้อย่างไร จะค้นหาทุนที่แท้จริงอย่างไร
5. มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจการโดยเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองเป็นฐานราก ทำให้พอกินพอใช้ในครัวเรือน ชุมชน

จากรายงานการวิจัยลักษณะวิสาหกิจชุมชน และการบริหารของกลุ่มหัตถกรรมจักสานผักตบชวาบ้านอ้อยและเครือข่ายจังหวัดชัยนาท (ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 1 กรมการพัฒนาชุมชน, 2546, บทคัดย่อ) พบว่ามีการดำเนินงานตามแนวทางวิสาหกิจชุมชน ใน 6 ด้าน ดังนี้ 1) เป็นกิจการที่ชุมชนร่วมกันดำเนินงาน 2) มีการจัดตั้งกลุ่มแกนและเครือข่ายในการดำเนินงาน 3) มีความคิดสร้างสรรค์ด้านการตลาด 4) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานของกลุ่มและเครือข่าย 5) สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน 6) มีการจัดสวัสดิการให้สมาชิกกลุ่มและชุมชน

จากความหมายของวิสาหกิจชุมชนคือ การประกอบกิจการด้วยหลักการสามัคคีธรรมของชุมชนโดยชุมชน เพื่อการเรียนรู้และการพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ด้วยการนำทุนชุมชนมาดำเนินการ โดยการจัดการที่เหมาะสม ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม จากจุดมุ่งหมายของการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน คือการเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อสร้างโอกาสและรายได้ของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จากหลักการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนคือ การนำภูมิปัญญาของชุมชน มาบริหารจัดการ ทำให้สินทรัพย์มีค่า นำไปสู่การผลิตสินค้า การบริการและอื่นๆ ของชุมชน สร้างความมั่นคง

แก่เศรษฐกิจฐานราก และจากรายงานการวิจัย สามารถวิเคราะห์องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนได้ ดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการ เป็นกิจการของชุมชน เป็นการประกอบกิจการทั้งด้านการผลิตและบริการที่กลุ่มคนในชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ทุนดำเนินการเป็นของชุมชนเป็นหลัก และมีการบริหารหรือการจัดการที่เหมาะสม ดำเนินกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญา และทุนของชุมชนเป็นหลัก มีการบริหารจัดการที่เหมาะสมโดยชุมชน เป็นแนวทางการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม มีความประหยัด ใช้อย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์ผลผลิตและบริการที่มีคุณภาพ
3. เป็นนวัตกรรมของชุมชนเป็นการประกอบกิจการที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ หรือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานผสมผสานภูมิปัญญาสากล
4. การมีส่วนร่วม เป็นการดำเนินกิจกรรมด้วยการมีส่วนร่วมของหมู่คณะในชุมชน อย่างเป็นเอกภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมแก่สมาชิกและชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน
5. กระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินการ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติ การผลิต ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้เชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนหรือกลุ่ม รวมทั้งการเรียนรู้ การบริหารหรือการจัดการทุนของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

แนวคิดระบบมาตรฐานงานชุมชน

ระบบมาตรฐานงานชุมชน (คณะกรรมการจัดทำระบบมาตรฐานงานพัฒนาผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน ,2547, หน้า1-15) เป็นระบบที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ฯลฯ ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำและร่วมตัดสินใจนำไปสู่การออกแบบระบบมาตรฐานงานชุมชน ประกอบด้วย

1. ความเป็นมา

จากการพัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมา กระแสโลกาภิวัตน์จากภายนอก ส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงไปทั่วถึงกัน โดยเฉพาะชุมชนเป็นหน่วยการพัฒนาได้รับผลกระทบโดยตรง ซึ่งที่ผ่านมาหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้เข้าไปมีส่วนกำหนดแนวทางการพัฒนาในลักษณะผู้ให้ส่วนใหญ่จะคำนึงถึงการเข้าร่วมตามบทบาทภารกิจของหน่วยงานตนเองเป็นหลัก จะมีการพัฒนาที่แยกส่วนต่างคนต่างทำ เป็นการพัฒนาที่มุ่งตอบสนองต่อภารกิจของหน่วยงานเป็นหลัก แต่เมื่อสังคมไทยได้เผชิญกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ แนวทางแก้ไขปัญหาของรัฐบาลและสังคม ได้มาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แทนการจัดการโดยอำนาจรัฐและทรัพยากรของภาครัฐเพียงลำพัง ดังนั้น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นอีก "ทางเลือก" หนึ่งของการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับชุมชน โดยชุมชนสามารถกำหนดทางเลือกการพัฒนาตนเอง

แทนแนวทางการพัฒนาที่ถูกกำหนดจากภายนอก หลายชุมชนได้สร้างบทเรียนความสำเร็จ ในกระบวนการพัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็ง และสร้างหลักประกันในเรื่องความมั่นคง ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนความคงอยู่ของวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดหรือผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม เกิดกระบวนการ เรียนรู้ของชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ที่สามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนา

ในขณะเดียวกัน ระบบการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้มีความพยายามของหน่วยงาน ภาครัฐในการวัด ประเมินผลของการพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการวัดผลเพื่อบอกถึงผลสัมฤทธิ์ ของหน่วยงานหรือเป็นการวัดประเมินผลในภาพรวมของประเทศ โดยหน่วยงานเป็นผู้กำหนด ตัวชี้วัด แต่ยังไม่มีการจัดทำระบบการวัดและประเมินที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด และนำไปสู่ กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยชุมชนได้อย่างแท้จริง จึงได้เกิดแนวคิดในการเสริมสร้าง ศักยภาพของผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชนด้วยระบบ มาตรฐานงานชุมชน

“ระบบมาตรฐานงานชุมชน” เรียกโดยย่อ “ มชช.” เป็นเครื่องมือสำหรับผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน ใช้เพื่อทำให้รู้จักตนเอง สามารถประเมิน และพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนร่วมกับภาคีการพัฒนา โดย ผ่านกระบวนการร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมสรุปถอดบทเรียน รวมทั้งกำหนดทิศทางการพัฒนา ที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ จะต้องเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป มีความต่อเนื่องและเริ่มต้นจากกระบวนการคิดของชุมชน ที่เกิดจากความตระหนักและสมัครใจ ที่จะพัฒนาตนเองให้ตรงกับสภาพปัญหา ความต้องการและความจำเป็นของชุมชน

ดังนั้น ในกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามระบบมาตรฐานงานชุมชน ผู้นำ ชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน จะมีการพัฒนาในลักษณะแข่งขัน กับตนเอง โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาดตนเองจากอดีตไปสู่สถานะที่ดีกว่า โดยใช้ด้านและ องค์กรประกอบของมาตรฐานแต่ละประเภทมาพิจารณากำหนดตัวชี้วัด สำหรับใช้สำรวจประเมินตนเอง ตั้งเป้าหมายและกำหนดทิศทางการพัฒนา ลงมือปฏิบัติจนบรรลุผลสำเร็จ และรักษาผลสำเร็จ พร้อมทั้งจะยกระดับการพัฒนาให้สูงขึ้นต่อเนื่องต่อไป เป็นมาตรฐานที่เน้นความยืดหยุ่น โดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะพื้นที่ที่มีความครอบคลุมในมิติต่างๆ ของการพัฒนา และแสดงถึงระดับ การพัฒนาตนเอง เป็นการพัฒนาที่สอดคล้องประสานสัมพันธ์และร้อยเชื่อมกับนโยบาย แนวทางการ พัฒนาระดับตำบล อำเภอ จังหวัด กลุ่มจังหวัด และส่วนกลาง

ในส่วนของภาคีการพัฒนา มชช. จะเป็นเครื่องมือในการบูรณาการงาน ประสาน การทำงานในแนวราบ ยึดแผนพัฒนาของชาวบ้านเป็นแกน มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และยังสามารถนำมาเป็นเครื่องมือการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ วัดความคุ้มค่าตามภารกิจ แห่งรัฐทุกระดับ ตั้งแต่ระดับกระทรวง กรม การบริหารราชการจังหวัดแบบบูรณาการ เพื่อการพัฒนา การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น (อบจ.,เทศบาล,อบต.) ทำให้การแก้ไขปัญหา

ตรงกับความต้องการของพื้นที่ และการบริหารทรัพยากรภาครัฐ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม และประชาชน

2. หลักการสำคัญ

- 2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของ ประชาชนเป็นผู้รับผลประโยชน์
- 2.2 ชุมชนมีความสนใจในการพัฒนาตนเอง
- 2.3 กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง
- 2.4 ความยืดหยุ่น สอดคล้องเหมาะสมกับชุมชน
- 2.5 ความร่วมมือและยอมรับ เป็นเครื่องมือเชื่อมประสานการทำงานการพัฒนาศักยภาพ

ชุมชนของภาคีการพัฒนา

3. วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อให้ผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน ใช้เป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็ง

3.2 เพื่อให้ภาคีการพัฒนาใช้เป็นเครื่องมือเชื่อมประสานการทำงาน การพัฒนา ศักยภาพชุมชน โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง

4. กลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน

- 4.1 ผู้นำชุมชน
- 4.2 กลุ่ม/องค์กรชุมชน
- 4.3 เครือข่ายองค์กรชุมชน
- 4.4 ชุมชน

5. ประโยชน์ที่จะได้รับ

5.1 ผู้นำชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ รู้จักตนเอง มีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง อย่างมีทิศทางและต่อเนื่อง

5.2 กลุ่ม/องค์กรชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม/องค์กร มีการพัฒนา ศักยภาพของตนเองอย่างมีทิศทางและต่อเนื่อง

5.3 เครือข่ายองค์กรชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสานการทำงาน ภายในและระหว่างเครือข่าย รู้จักตนเอง มีการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายอย่างมีทิศทางและ ต่อเนื่อง

5.4 ชุมชน เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองอย่างมีทิศทาง มีช่องทางสะท้อนปัญหา ความต้องการ สามารถบริหารจัดการชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคมของชุมชน และประสานการสนับสนุนจากภาคีการพัฒนาอย่างเหมาะสม นำไปสู่ความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

5.5 ภาคีการพัฒนา มีเครื่องมือเชื่อมประสานการทำงาน การพัฒนาศักยภาพ ชุมชน ที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง สามารถลดความซ้ำซ้อน เพิ่มความคุ้มค่าในการทำงานตามภารกิจ

6. ลักษณะมาตรฐานกลุ่ม/องค์กรชุมชน

มาตรฐานกลุ่ม/องค์กรชุมชนตามระบบมาตรฐานงานชุมชน แบ่งได้เป็น 4 ด้าน ซึ่งแต่ละด้านมีองค์ประกอบแตกต่างกันไปดังนี้

6.1 ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน กลุ่ม/องค์กรชุมชนที่จะดำเนินงานได้อย่างมีมาตรฐาน ควรจะมีโครงสร้างและกระบวนการทำงานที่แสดงถึงการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรชุมชน ให้ไปสู่ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง ซึ่งด้านนี้แบ่งเป็น 5 องค์ประกอบ คือ

1) คณะกรรมการ ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น คณะกรรมการมาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิก มีวาระการดำรงตำแหน่งที่ชัดเจน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ มีการประชุมสม่ำเสมอและครบองค์ประชุม มีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร สมาชิกมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการ ฯลฯ เป็นต้น

2) ระเบียบข้อตกลง ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีระเบียบข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร ระเบียบข้อตกลงผ่านความเห็นชอบของเวทีประชาคม สมาชิกมีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบข้อตกลงให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน สมาชิกมีความเข้าใจ/ความพึงพอใจและปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง ฯลฯ เป็นต้น

3) สมาชิก ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น สมาชิกกลุ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้น มีความเข้าใจเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ฯลฯ เป็นต้น

4) สถานที่ทำงานกลุ่ม ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางในการทำงานร่วมกัน สมาชิกมีส่วนร่วมในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของสถานที่ทำงานกลุ่ม ในสถานที่ทำงานกลุ่มมีการแสดงข้อมูลผลการดำเนินงานที่เป็นปัจจุบัน ฯลฯ เป็นต้น

5) กระบวนการทำงาน ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินงานของกลุ่ม มีระบบข้อมูลที่ครบถ้วนเป็นปัจจุบัน และสามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้จริง มีการวางแผนการพัฒนาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว มีแผนการทำงานที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ดำเนินการได้สำเร็จตามแผน มีการติดตามผลความก้าวหน้าในการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ มีการให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประเมินผลการดำเนินงาน มีการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร มีการประสานกับหน่วยงานภายนอก มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ มีการประชุมใหญ่ของกลุ่มเป็นประจำทุกปี มีการประชุมสรุปผลการดำเนินงานของกลุ่ม สมาชิกมีความพึงพอใจในกระบวนการทำงานของกลุ่ม ฯลฯ เป็นต้น

6.2 ด้านการบริหารเงินทุนและทรัพยากร กลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ดำเนินการได้อย่างมีมาตรฐาน ควรจะมีการบริหารเงินทุนและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และโปร่งใส สำหรับด้านนี้แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1) การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีการระดมทุนภายในกลุ่ม มีการเชื่อมโยงแหล่งทุนภายนอก มีการแสวงหาและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ฯลฯ เป็นต้น

2) การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีแผนการจัดสรรงบประมาณ มีการจัดสรรงบประมาณ ดำเนินการตามลำดับความสำคัญของแผนงาน และสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร ฯลฯ เป็นต้น

3) การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีการจัดทำหลักฐานทางการเงินที่เป็นปัจจุบัน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการดำเนินงาน สมาชิกมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารเงินทุนและทรัพยากร จำนวนโครงการ/กิจกรรม ที่มีการใช้งบประมาณตามแผนการจัดสรรฯ ฯลฯ เป็นต้น

6.3 ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร กลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ดำเนินการได้อย่างมีมาตรฐาน ควรจะมีการเสริมสร้างการเรียนรู้ เพื่อพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชนอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับกลุ่ม/องค์กรอื่นๆ ซึ่งด้านนี้แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1) การพัฒนาการเรียนรู้ ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ระหว่างสมาชิกกลุ่ม/ระหว่างกลุ่ม/องค์กรอื่นๆ มีการจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถสมาชิกกลุ่ม สมาชิกสามารถนำความรู้ใหม่ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ มีการถอดบทเรียนการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม มีการสร้างคนรุ่นใหม่ ฯลฯ เป็นต้น

2) การพัฒนาทุนทางสังคม ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินงาน มีการจัดรวบรวมและบันทึกทุนทางปัญญาของกลุ่ม มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน มีการจัดกิจกรรมเพื่อยกย่องบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ของกลุ่มจัดกิจกรรม เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น จัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เป็นต้น

3) การเชื่อมโยงกับกลุ่ม/องค์กรอื่น ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีการประสานความร่วมมือ/การจัดทำแผนปฏิบัติการ/การร่วมทุน/การจัดกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่ม/องค์กรอื่น มีกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่ม/องค์กรอื่น มีกิจกรรมที่ให้การสนับสนุนแก่กลุ่ม/องค์กรอื่น มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้/ทรัพยากรกับกลุ่ม/องค์กรอื่น ฯลฯ เป็นต้น

6.4 ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ดำเนินการได้อย่างมีมาตรฐาน ควรจะมีการแบ่งปันผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนอย่างทั่วถึงเป็นธรรม และตอบสนองความต้องการตามระเบียบที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิก ซึ่งด้านนี้แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1) การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิก ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีการจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมตามลำดับความสำคัญของปัญหาของสมาชิก จำนวนกิจกรรม/โครงการที่ประสบความสำเร็จ ในการแก้ไขปัญหาของสมาชิก จำนวนปัญหาของสมาชิกที่ได้รับการแก้ไข สมาชิกมีความพึงพอใจในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม ฯลฯ เป็นต้น

2) การแบ่งปันผลประโยชน์ต่อสมาชิก ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดการแบ่งปันผลประโยชน์ การแบ่งปันผลประโยชน์ต่อสมาชิกเป็นไปตามระเบียบข้อตกลง มีกิจกรรมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับสมาชิก สมาชิกมีความพึงพอใจในการแบ่งปันผลประโยชน์ของกลุ่ม ฯลฯ เป็นต้น

3) การจัดสวัสดิการต่อสมาชิกและชุมชน ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีระเบียบ/ข้อตกลงเรื่องการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน มีการจัดสวัสดิการให้สมาชิก/คนในชุมชน เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม/องค์กรอื่น ค่ารักษาพยาบาล ทุนการศึกษา เงินสงเคราะห์คนชรา/ผู้พิการ ผู้ประสบภัยธรรมชาติ สมาชิก/คนในชุมชนมีความพึงพอใจในสวัสดิการที่ได้รับจากกลุ่ม ฯลฯ เป็นต้น

การบริหารจัดการ

ธรรมชาติของมนุษย์จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ช่วยกันทำงานหรือประกอบกิจกรรมต่างๆ ช่วยกันสร้างที่อยู่อาศัย ช่วยกันผลิตสินค้าและบริการ การอยู่ร่วมกันมีการแบ่งงานกันทำ มีการควบคุมการทำงาน การจัดการจึงมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ การสร้างพีระมิดในอียิปต์ การสร้างกำแพงเมืองจีน หรือการสร้างกรุงโรมก็ดี ล้วนเป็นงานที่ต้องใช้คนเป็นจำนวนมาก แสดงว่าต้องมีการจัดการที่ดี สิ่งมหัศจรรย์เหล่านี้จึงจะสำเร็จสวยงาม องค์กรราชการหรือองค์กรธุรกิจที่เจริญรุ่งเรืองมิใช่จะเกิดขึ้นเอง แต่เกิดขึ้นเพราะผลของการจัดการที่ดีต่างหาก ความรู้ทางด้านจัดการจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องศึกษา (สมคิด บางโม, 2539, หน้า 59-60)

1. ความหมายของการบริหารจัดการ

สมคิด บางโม (2539, หน้า 60-61) รวบรวมคำจำกัดความของ คำว่า การบริหารหรือการจัดการ จากนักวิชาการและนักบริหารต่างๆไว้ ดังนี้

1.1 การบริหาร หมายถึง การทำงานของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

1.2 การจัดการ คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น

1.3 การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การจัดการนั้น

1.4 การจัดการ คือ กระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

สมคิด บางโม (2539, หน้า 6) สรุปไว้ว่า การจัดการ คือ ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดการมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ คือ การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คนทำงาน การจัดการต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ การจัดการเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล

จากคำจำกัดความดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เป็นปัจจัยในการปฏิบัติงานและเป็นปัจจัยในการบริหาร

2. ทรัพยากรในการบริหารจัดการ

การจัดการหรือการบริหารกิจการต่างๆ จำเป็นต้องมีทรัพยากรอันเป็นปัจจัยพื้นฐานทางการจัดการ โดยทั่วไปถือว่าเป็นทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการมีอยู่ 4 ประการ ซึ่งรู้จักกันในชื่อย่อของ 4 Ms ได้แก่

1. คน (man) หมายถึง ผู้ปฏิบัติกิจกรรมขององค์กรนั้นๆ
2. เงิน (money) หมายถึง ทุนที่ใช้สำหรับเป็นค่าจ้างและค่าใช้จ่ายดำเนินการ
3. วัตถุดิบ (material) หมายถึง อุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องมือต่างๆ รวมทั้งอาคารสถานที่

4. การจัดการ (management) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ ปัจจัยการบริหารทั้ง 4 ประการนี้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดการเพราะประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์และคุณภาพของปัจจัยดังกล่าวนี้ อย่างไรก็ตาม สมคิด บางโม (2539, หน้า 63) ได้กล่าวถึงปัจจัยของการจัดการว่ามีอยู่ 6 Ms ได้แก่

1. คน (man) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน
2. เงิน (money) สำหรับเป็นค่าจ้างและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน
3. วัตถุดิบ (material) ได้แก่ อุปกรณ์เครื่องใช้ และอาคารสถานที่
4. วิธีการ (method) หมายถึงความรู้เกี่ยวกับการจัดการ
5. ตลาด (market) เป็นที่สำหรับจำหน่ายสินค้าและบริการ
6. เครื่องจักรกล (machine) ใช้สำหรับผลิตสินค้าและบริการ

ปัจจุบันทรัพยากรในการบริหารได้พัฒนาออกไปอย่างกว้างขวางตามแนวความคิดของนักวิชาการแต่ละคนซึ่งได้ค้นคว้ารวบรวมไว้อาจสรุปได้ ดังนี้ คือ ทรัพยากรคน ทรัพยากรด้านทุน ทรัพยากรด้านลูกค้า และทรัพยากรด้านเวลา

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าทรัพยากรการบริหารจัดการมีอยู่ 7 Ms ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ การจัดการ ตลาด เครื่องจักร และเวลา

3. หลักของกระบวนการจัดการ

การจัดการเป็นกระบวนการออกแบบการรักษาสภาพแวดล้อมของบุคคลที่ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักของกระบวนการจัดการนักบริหารและนักวิชาการ ได้กล่าวไว้ ดังนี้

พะยอม วงศ์สารศรี (2542, หน้า 34) ได้แสดงทรรศนะว่าการจัดการเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การพยากรณ์และการวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม

สมคิด บางโม (2539, หน้า 73) กล่าวว่า หน้าที่ทางการบริหารประกอบด้วย 7 ประการ คือ planning (การวางแผน) organization (การจัดองค์การ) staffing (การจัดคนเข้าทำงาน) direction (การอำนวยความสะดวก) control (การควบคุม) innovation (การสร้างสรรคสิ่งใหม่) และ representation (การเป็นตัวแทนองค์การ)

พะยอม วงศ์สารศรี (2542, หน้า 34) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารไว้ 7 ประการด้วยกัน ซึ่งรู้จักกันดีว่า POSDCORB คำย่อนี้ นำมาจากอักษรตัวต้นของแต่ละขั้น คือ การวางแผน (planning) การจัดองค์การ (organizing) การจัดบุคคลเข้าทำงาน (staffing) การอำนวยความสะดวก (directing) การประสานงาน (coordinating) การเสนอรายงาน (reporting) และการงบประมาณ (budgeting)

หลังจากที่ได้มีผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการไว้หลายแนวคิด นักวิชาการทางบริหารส่วนใหญ่ในปัจจุบันได้ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดทั้งหมด และสรุปว่ากระบวนการจัดการควรมีเพียง 4 ขั้นตอน (สมคิด บางโม, 2539, หน้า 73) คือ PODC ได้แก่ การวางแผน (planning) การจัดองค์การ (organizing) การจัดการบุคคล (staffing) การอำนวยความสะดวก (directing) และการควบคุม (controlling) ซึ่งแต่ละขั้นมีรายละเอียดโดยสรุป ดังนี้

การวางแผน หมายถึง การกำหนดเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้ล่วงหน้า โดยการศึกษาข้อมูลต่างๆ และเลือกแนวทางปฏิบัติที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การ

การวางแผนมีความสำคัญ โดยเป็นการลดความไม่แน่นอนและปัญหาความยุ่งยากซับซ้อนที่จะเกิดในอนาคต ทำให้เกิดการยอมรับแนวคิดใหม่ๆ เข้ามาในองค์การ ทำให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุเป้าหมายที่ปรารถนา เป็นการลดความสูญเปล่าของหน่วยงานที่ซ้ำซ้อนและทำให้เกิดความแจ่มชัดในการดำเนินงาน

สิ่งที่ได้จากการวางแผนก็คือ แผน ซึ่งแผนที่ดีย่อมรับโดยทั่วไปนั้นควรมีลักษณะ ดังนี้ (สมคิด บางโม , 2539 , หน้า 82)

1. ความยืดหยุ่น แผนที่ดีควรมีความยืดหยุ่นหรือคล่องตัวในการปรับตัวอุปสรรคหรือการปรับกลยุทธ์ให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมและโอกาสใหม่ๆ ทางธุรกิจได้

2. ความครอบคลุม ควรครอบคลุมไปถึงหน้าที่ต่างๆ และระดับต่างๆ ทั้งทั้งองค์การเพื่อเป้าหมายขององค์การเดียวกัน

3. คุ่มค่าใช้จ่าย การจัดทำแผนใดๆ ค่าใช้จ่ายในการจัดทำแผนหรือการนำแผนไปใช้ควรประหยัดและคุ้มค่า

4. ความชัดเจน แผนที่จัดทำขึ้นจะต้องชัดเจนว่าใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อใด อยู่ในความรับผิดชอบของใคร

5. ระยะเวลาของแผน จะต้องกำหนดให้แน่นอนว่าเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใด

6. ความเป็นพิธีการ การจัดทำแผนต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ ตามลำดับ ตั้งแต่การเตรียมการ วิเคราะห์ข้อมูล ทำแผน นำแผนไปปฏิบัติ และประเมินผล ทั้งนี้แผนจะต้องได้รับการอนุมัติจากผู้มีอำนาจขององค์การมาก่อน

7. ความปกปิด ในด้านธุรกิจจะต้องให้รู้เฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น มิฉะนั้นจะแพร่พรายไปสู่คู่แข่ง อันอาจเป็นผลเสียต่อองค์การ แต่ในด้านรัฐกิจแล้วแผนควรเปิดเผยโดยทั่วไป

8. ความมีเหตุผล ควรกำหนดขึ้นอย่างมีเหตุผลสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีแนวทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

9. ความสอดคล้อง แผนที่ดีควรอยู่ในกรอบหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนโยบายขององค์การที่กำหนดไว้

10. การเน้นที่อนาคต ควรกำหนดระยะเวลาของแผนเป็น 3-5 ปี ซึ่งถือว่าเป็นระยะเวลาที่ดีที่สุดที่มนุษย์สามารถคาดคะเนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

11. ความต่อเนื่อง หมายถึง ความต่อเนื่องกับแผนอื่นๆ และต่อเนื่องในกระบวนการจัดการด้วย รวมทั้งมีการประเมินแผนที่ปฏิบัติไปแล้วและนำผลประเมินมาปรับปรุงใหม่

อย่างไรก็ตาม การวางแผนบางครั้งอาจจะประสบความล้มเหลวหรือขาดประสิทธิภาพขึ้นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดในการวางแผน ดังนี้

1. ข้อจำกัดเกี่ยวกับการทำนายอนาคต

2. ข้อจำกัดเกี่ยวกับตัวเลขและข้อมูล

3. แนวปฏิบัติของแผนปิดกั้นการใช้ดุลยพินิจของผู้ปฏิบัติ

4. ข้อจำกัดเกี่ยวกับค่านิยมของผู้บริหาร

5. ข้อจำกัดในการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

6. ข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลา

7. ข้อจำกัดในความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้วางแผน

การจัดองค์การเป็นงานที่ดำเนินต่อเนื่องมาจากการวางแผน เป็นการพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปได้โดยมีการประสานงานกันเป็นอย่างดี (แสงวัน ยศเชื่อง, 2547, หน้า 30) เป็นความพยายามที่ผู้บริหารกำหนดโครงสร้างขององค์การที่สามารถเอื้ออำนวยให้แผนที่จัดทำขึ้นไปสู่สัมฤทธิ์ผลที่ปรารถนา (พะยอม วงศ์สารศรี, 2542, หน้า 107) โดยการจัดโครงสร้างขององค์การ คือ การมุ่งพยายามจัดระเบียบให้การปฏิบัติงานต่างๆ ทั้งหลายเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สะดวกและราบรื่น ซึ่งมีขั้นตอนการจัด 2 ชั้น คือ การจัดกลุ่มงานที่จำเป็นเพื่อการทำงานตามเป้าหมาย และการมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติงานนั้น (แสงวัน ยศเชื่อง, 2547, หน้า 31)

การจัดองค์การอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะขององค์การย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้ (พะยอม วงศ์สารศรี, 2542, หน้า 107- 108)

1. ทำให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2. ทำให้งานทุกอย่างในองค์การดำเนินไปได้ด้วยความสำเร็จด้วยดี
3. ทำให้ประหยัดและคุ้มค่าเพราะไม่เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนและความล่าช้า
4. ทำให้องค์การสามารถพัฒนาและเจริญเติบโตต่อไป
5. ทำให้สมาชิกเกิดการร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน
6. ทำให้สมาชิกในองค์การมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

การจัดบุคคลในการบริหารงานนั้น จุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ ต้องการให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือและวิธีการบริหารจัดการ ซึ่งในบรรดาปัจจัยทั้ง 4 ประการนั้น คนนับว่ามีความสำคัญยิ่ง ดังนั้นการจัดบุคคลเข้าทำงานจึงเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหาร การจัดบุคคลถือว่าเป็นกิจกรรมทางการจัดการที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (human resource management) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้องค์การธุรกิจมีกำลังคนที่มีประสิทธิภาพ พร้อมในการทำงานในทุกตำแหน่งงาน ซึ่งหลักการและนโยบายของหน้าที่การจัดการเกี่ยวกับบุคคลที่ใช้ยึดถือปฏิบัติ คือ การพยายามให้เป็นไปตามหลัก การหาคนที่เหมาะสมกับงาน (put the right man on the right job) หรือนั่นก็คือการพยายามทำให้ทุกตำแหน่งมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพร้อม และเหมาะสมกับงานที่ทำให้มากที่สุด

สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดคนเข้าทำงาน เพื่อให้ได้คนที่มีความสามารถพร้อม ได้แก่ การทำการคัดเลือก ปฐมนิเทศ การอบรมและพัฒนาบุคคล ตลอดจนการประเมินงานและการจัดรางวัลตอบแทนต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการทำงาน และการริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะทุ่มเททำงานให้องค์การเป็นไปอย่างดีตลอดไป (แสงวัน ยศเชื่อง, 2547, หน้า 31)

การอำนวยความสะดวก หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจหน้าที่ของตนกระตุ้นจูงใจ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอุทิศตนร่วมแรงร่วมใจกับสมาชิกอื่นๆ ในองค์การเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์การ (พะยอม วงศ์สารศรี, 2542, หน้า 184)

ความสำเร็จของฝ่ายจัดการจะเกิดขึ้นได้นั้น การอำนวยความสะดวกของผู้บริหารควรมีลักษณะและบทบาท ดังต่อไปนี้

1. การให้ความสนใจศึกษารูปแบบพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ เพื่อการได้รับความร่วมมือสนองตอบกิจกรรมต่างๆ ขององค์การ
2. การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมในฐานะผู้นำขององค์การภายใต้สถานการณ์ต่างๆ
3. การตระหนักถึงความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
4. การกำหนดงานหรือการมอบหมายงาน ในรูปคำสั่งต้องมีความสมบูรณ์ชัดเจน
5. การส่งเสริมการจัดกิจกรรมสร้างความรู้ เพื่อประโยชน์ต่อการกำหนดงานให้ปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นการสร้างความพร้อมและทัศนคติที่ติดต่อการทำงานที่ได้รับมอบหมาย
6. การสร้างระบบการทำงานและจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจในงานที่ทำ
7. การดำเนินการประสานงานและตัดสินใจให้งานทุกอย่าง ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย
8. การให้ความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทการติดต่อสื่อสารภายในองค์การ เพื่อให้ภารกิจต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาประสบความสำเร็จ
9. การบำรุงรักษาระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ในองค์การ และการให้รางวัลอย่างเหมาะสม เพื่ออำนวยความสะดวกให้ภารกิจทุกอย่างที่กำหนดบรรลุเป้าหมาย

การควบคุม คือ กิจกรรมต่างๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าการทำงานจะสำเร็จตามแผนที่ตั้งไว้ ขั้นตอนการควบคุมที่สำคัญจะต้องมีการวัดผลงานที่ทำได้ มีการเปรียบเทียบผลงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ และการดำเนินการแก้ไขเมื่อมีสิ่งผิดปกติหรือมีเหตุการณ์ทำให้ผลงานคลาดเคลื่อนจากที่กำหนดไว้ในแผน ด้วยกลไกของการควบคุมดังกล่าวนี้ การควบคุมจึงต้องมีการพิจารณาตกลงใจว่าจะวัดผลงานอะไร จะวัดด้วยวิธีการอย่างไร จะใช้เกณฑ์อะไรเป็นตัววัด (แสงวัน ยศเสือง, 2547, หน้า 32)

การควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงานหรือโครงการที่กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ตลอดจนเพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานและอุปสรรคข้อขัดข้องต่างๆ ผู้บริหารจำเป็นต้องใช้เทคนิคหลายประการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายว่าจะควบคุมในด้านใด ด้านปริมาณงาน ด้านคุณภาพ ด้านเวลา ด้านค่าใช้จ่ายหรือ ด้านกระบวนการทำงาน ซึ่งเทคนิคที่สำคัญในการควบคุมสรุปได้ ดังนี้ (สมคิด บางโม, 2539, หน้า 214)

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ
2. การรายงานและการวิเคราะห์รายงาน
3. การสังเกตการณ์หรือการตรวจงาน
4. การตรวจสอบภายใน
5. แผนภูมิแกนต์

6. แผนภูมิไมล์สโตน
7. การควบคุมงานแบบเฟร็ด
8. การควบคุมงานแบบซีพีเอ็ม
9. การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน
10. ระบบควบคุมสินค้าคงคลัง
11. ระบบงบประมาณแบบตั้งเดิม
12. งบประมาณระบบพีพีพีเอส
13. งบประมาณศูนย์

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มชาวบ้านกับนักวิจัยจากภายนอกชุมชน เพื่อค้นหาวิธีการอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ตรงจุดและตอบสนองความต้องการได้สมบูรณ์ที่สุด มีประเด็นศึกษาที่สำคัญ (สิทธิธัญ ประพุกชนิตสาร, 2545) ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นความพยายามของนักวิชาการและนักพัฒนา ในการสังเคราะห์ปัญหา และศักยภาพของงานวิจัยส่วนหนึ่งกับงานพัฒนาอีกส่วนหนึ่ง และพยายามเชื่อมโยงสาระสำคัญของการพัฒนาและการวิจัยออกมา เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จึงเป็นการวิจัยและพัฒนาในรูปแบบหนึ่งที่ทำกับชุมชน และมีการเชื่อมโยงส่วนที่เป็นการวิจัย (research) กับส่วนที่เป็นการพัฒนาหรือแก้ปัญหา (development) เข้าด้วยกัน

2. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

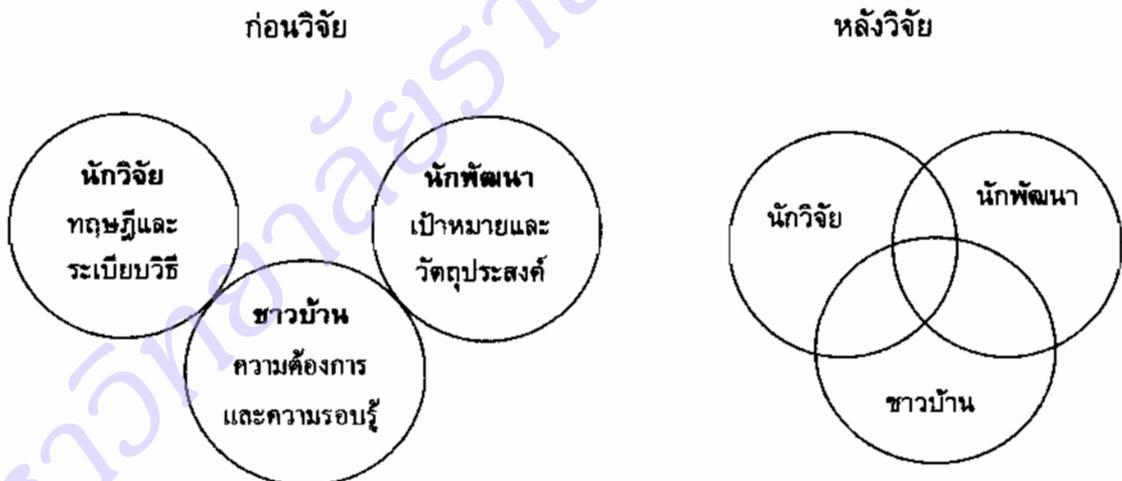
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผลและการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของคนที่อยู่กับปัญหา (problems people) ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางวิจัยที่ต่างไปจากการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติหรือทางสังคมศาสตร์ เพราะเน้นการยอมรับหรือความเห็นพ้องจากฝ่ายชาวบ้าน ในการวิจัยชนิดนี้สิ่งที่นักวิจัยต้องคำนึงถึงคือ การประเมินความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านอยู่ตลอดเวลา และการทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นครั้งคราว

เพื่อให้สอดคล้องกับความคิดเห็นของชาวบ้าน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และเกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

3. ปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เชื่อในปรัชญาว่าชาวบ้านเป็นผู้ที่อยู่กับข้อมูล อยู่กับความจริง เป็นผู้ที่มีชีวิตเท่ากับนักวิจัยหรืออาจจะรู้มากกว่านักวิจัย การเลือกปฏิบัติใด ๆ ก็ตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงต้องเริ่มจากชาวบ้าน ไม่ใช่จากสมมติฐานของนักวิจัยหรือนักพัฒนาแต่ฝ่ายเดียว และผู้ที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ ทั้งชาวบ้าน นักวิจัย และนักพัฒนาควรมีบทบาทในการร่วมกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาบทบาทของทั้งสามฝ่ายต่างก็มีความเท่าเทียมกัน การวิจัยลักษณะนี้จึงเป็นการเรียนรู้ผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนักพัฒนารวมทั้งความต้องการกับความรอบรู้ของชาวบ้านดังภาพประกอบ

ภาพ 2 เปรียบเทียบโลกทัศน์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย
ที่มา: (สิทธิธัญ ประพุทธนิตสาร, 2545, หน้า 23)

จากภาพ วงกลมแต่ละวงที่แสดงโลกทัศน์ หรือวิธีมองปัญหาของคนแต่ละกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย โลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายต่างกันไปตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือ หลังจากเข้าสู่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คนทั้งสามกลุ่มจะมี “โลกทัศน์ร่วม” และความเข้าใจร่วมกันในการพัฒนา ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจที่ได้จากการวิจัยและการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ในลักษณะการศึกษาชุมชนเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหา คือ ค่อย ๆ ศึกษาไปแล้วทำกิจกรรมไป กลุ่มประชากรผู้ถูกวิจัยเปลี่ยนบทบาทไปเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัยโดยการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ นับตั้งแต่การเริ่มตัดสินใจว่าควรจะศึกษาวิจัยในชุมชนนั้นหรือไม่ การประมวลเหตุการณ์ หลักสูตรและข้อมูลเพื่อกำหนด

ปัญหาการวิจัย การเลือกระบุประเด็นปัญหา การสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และเสนอสิ่งที่ค้นพบ

นอกจากนี้ สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร (2545, หน้า 24-27) ได้เสนอปรัชญาแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสรุปได้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิ (right) เป็นเอกสิทธิ (privilege) เป็นการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นกระบวนการบริหารการพัฒนาชนบท และเป็นเครื่องมือชี้วัดการพัฒนาชนบท

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่มีชีวิต (dynamic and organic process) เริ่มต้นจากสภาพจริงในปัจจุบันมุ่งไปถึงจุดที่ควรจะเป็นไปได้ในอนาคต จะมีลักษณะที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่สามารถกำหนดเวลาและกิจกรรมล่วงหน้าได้ เชื่อว่าผู้ด้อยโอกาสมีความสามารถที่จะร่วมทำงานได้ จะต้องเริ่มจากคนที่รู้สึก (feel) ต่อปัญหา หรือความต้องการของคนไปสู่การคิด (think) การกระทำ ซึ่งยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (transformation) ทั้งในตัวเองและชุมชน ทั้งในด้านสติปัญญา จิตใจและมีติด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

3. กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบไปด้วยการแสวงหาความรู้และการกระทำ จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และไม่สิ้นสุดตราบเท่าที่ผู้ด้อยโอกาสยังสามารถรวมกลุ่มกันได้ และคำนึงถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภูมิปัญญาของนักวิชาการ

4. การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เกิดจากการปรับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จากการสั่งการจากหน่วยเหนือมาเป็นชุมชนหรือชาวบ้าน ผู้ได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์กลาง การดำเนินการ ด้วยความเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่แก้ไขปัญหาด้วยตัวเองได้ ถ้าเขารู้ และเข้าใจเป้าหมายการพัฒนาตนเองและชุมชน การวิจัยลักษณะนี้เป็นการจุดพลังให้ชุมชนรับรู้การเรียนรู้ร่วมกัน แก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน เป็นการเรียนรู้ของชุมชนอันเกิดจากการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชน ทำการศึกษาชุมชน เน้นการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อค้นหาศักยภาพ ปัญหา แนวทางแก้ปัญหาด้วยการวางแผนปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ประเมินงานเป็นระยะเพื่อปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้

5. เป้าหมายสุดท้ายของการวิจัย คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างถอนรากถอนโคน เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เพราะฉะนั้นจึงต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและเต็มที่ตลอดกระบวนการของการวิจัย ตั้งแต่การทำความเข้าใจและนิยามปัญหาของการวิจัย การเลือกวิธีการแก้ปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ การทำกิจกรรมที่จะตามมา จากผลการวิจัย และยังคงให้กลุ่มคนไร้อำนาจต่อรอง (powerless group) เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย ทั้งนี้เพื่อจะก่อให้เกิดจิตสำนึกในหมู่ประชาชน เกิดความหวงแหนทรัพยากร

ต่าง ๆ ของตนเองและมุ่งไปสู่การพึ่งตนเอง นักวิจัยภายนอกเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวก และเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการวิจัยเท่านั้น

4. หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมี ดังนี้

4.1 ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากนักวิชาการ ยังเป็นสิ่งปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่คนชาวบ้าน คนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา

4.2 ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์

4.3 ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจแปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม

4.4 สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน เช่น การถูกกีดกันหรือแปลกแยก (alienated) จากผืนดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ การต้องดิ้นรนต่อสู้กับแรงบีบบังคับจากผู้มีอิทธิพล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคำถามที่นักวิจัยรูปแบบเก่า ไม่ใคร่นึกถึงและไม่เคยเป็นจุดเน้น ในการค้นหาความรู้มาก่อน

4.5 ปลดปล่อยความคิด การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้านและคนยากจน สามารถใช้ความคิดความเห็นของตนอย่างเสรีในการมองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพข้อเท็จจริง ต่าง ๆ สามารถยืนหยัดต่อต้านพลังอิทธิพลจากภายนอกหรือจากอำนาจกดขี่ของผู้มี

5. วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาตนเองในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมทุกด้าน ซึ่งสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

5.1 เพื่อปลุกจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักในปัญหาของตนเอง และเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองและชุมชน

5.2 เพื่อดำเนินการวิจัยโดยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจกำหนดปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งดำเนินการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยอาจร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ

5.3 เพื่อร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

5.4 เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

6. วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

6.1 เน้นการศึกษาชุมชน เป็นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและความคิดของชาวบ้าน การเก็บข้อมูลเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดเห็นร่วมกันเพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาในชุมชนหรือความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นการช่วยกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบันในชุมชน นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงทรัพยากรในชุมชนที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา

6.2 เน้นการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาทรัพยากรท้องถิ่นที่จะนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหา

6.3 เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการ เพื่อนำไปสู่การนำไปปฏิบัติ ซึ่งอาจจะต้องคำนึงเชิงเศรษฐศาสตร์ในแง่ของความคุ้มค่า ความเหมาะสมกับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม ความเชื่อและอื่นๆ ร่วมด้วย

6.4 เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาทุกขั้นตอน และสามารถดำเนินการได้เองหลังจากสิ้นสุดการวิจัยหรือเมื่อนักวิจัยออกจากพื้นที่แล้ว

7. ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นระเบียบวิธีที่ไม่ยึดติดรูปแบบอันเป็นมาตรฐานใดๆ การรวบรวมข้อมูลทำได้ในหลายๆ รูปแบบ ซึ่งโดยมากจะใช้วิธีเดียวกันกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนมากกว่างานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีการปฏิบัติการและกิจกรรมที่เพิ่มเข้ามา ตลอดจนการติดตามประเมินสถานการณ์ และการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความเหมาะสม การรวบรวมข้อมูลตั้งแต่การเข้าสนาม การสร้างความสัมพันธ์ การสังเกต การสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ เน้นการมีส่วนร่วมของฝ่ายประชาชน วิธีการทำได้หลายวิธี เช่น การตะล่อม (probe) การประชุมกลุ่ม การใช้ชีวิตทัศน์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมภาษณ์ การสำรวจ การให้คำปรึกษา การทำแผนที่ของชุมชน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การอภิปราย ส่วนการที่จะได้ข้อมูลที่ต้องการโดยใช้วิธีการใดนั้น ต้องมีความกลมกลืนและขึ้นอยู่กับการตกลงร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับประชาชนในชุมชน

8. บทบาทของนักวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

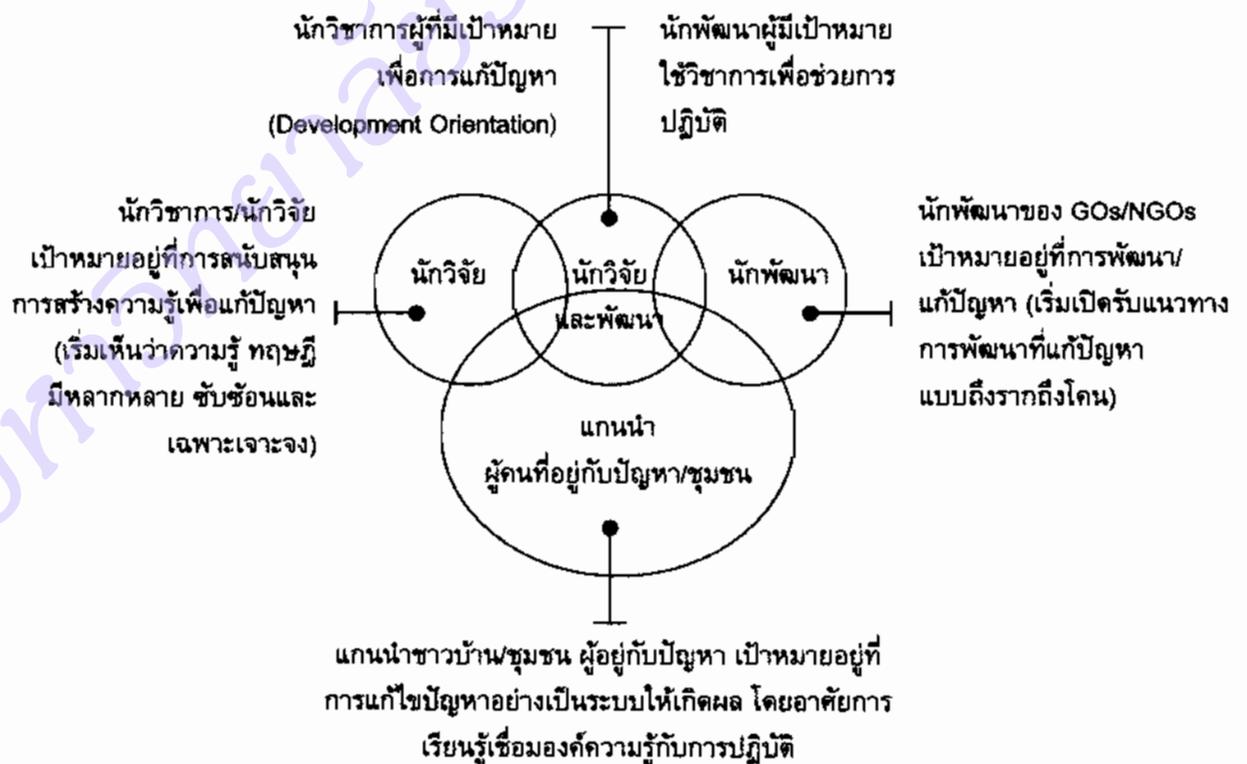
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยต้องมีบทบาท ดังนี้

8.1 ต้องตระหนักในข้อจำกัดของตนเองมีความรู้สึกที่ไม่รู้ นอกจากนี้ ยังต้องตระหนักในระบบคุณค่าของตนเอง เมื่อต้องสัมพันธ์กับค่านิยมของประชาชนในท้องถิ่น ที่แตกต่างกันไปจากตนเอง

8.2 ยอมรับการเรียนรู้และพยายามเรียนรู้จากคนในชุมชน โดยผ่านมิตรภาพ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

8.3 หลังจากที่ได้อัปเดตข้อมูลพอสมควรหรือเข้าใจปัญหาของท้องถิ่น ต้องร่วมกันกับชาวบ้าน หาทางออกหรือการแก้ไขปัญหา ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นงานหนักและมักเกี่ยวพันกับ ความขัดแย้ง อันเกิดจากโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น แต่การก้าวเดินอย่างมีจังหวะ ปลุกกระตุ้นให้ชาวบ้าน ตระหนักและเปิดใจกว้างออก จะช่วยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และเห็นทางออกที่ไม่จำเป็น ต้องมีการปะทะหรือนำไปสู่ความขัดแย้งเสมอไป นอกจากนั้นการแก้ไขปัญหโดยชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นระบบการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาไปด้วย

8.4 คนนอกที่เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนหรือชนบท ต้องเตรียมเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ ความขัดแย้งของชนชั้นผู้นำในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขา กับอำนาจภายนอก อิทธิพลของเขาต่อนโยบายและการปฏิบัติในการพัฒนา

ภาพ 3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (จุดประสงค์อยู่ที่การแก้ปัญหาแบบยั่งยืน)
ที่มา: (สิทธิธัญ ประพุกชนิตสาร, 2545, หน้า 45)

จากแผนภาพ แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งนักวิจัย นักพัฒนา หรือ นักวิจัยและพัฒนา ร่วมกับแกนนำของคนที่อยู่กับปัญหาในชุมชนเป็นหุ้นส่วน มีการผสมผสานระหว่างจุดแข็งของแต่ละหุ้นส่วนเข้าด้วยกันอย่างเลือกสรรและกลมกลืน คือ

1. นักวิชาการแข็งในด้านการวิเคราะห์ แต่ไม่รู้ปัญหาดี ไม่มีหน้าที่ปฏิบัติ
2. นักปฏิบัติแข็งในด้านการปฏิบัติ มีทรัพยากร แต่ไม่รู้ปัญหาดีและวิเคราะห์สู่นักวิชาการไม่ได้
3. แกนนำผู้อยู่กับปัญหารู้ปัญหาดีซึ่งดี แต่การวิเคราะห์และศักยภาพในการระดมทรัพยากรมีน้อยกว่านักปฏิบัติ

เพราะฉะนั้นการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ผลของกระบวนการเรียนรู้จะทำให้ทุกฝ่ายที่เป็นหุ้นส่วนได้รับ (take) และได้ให้ (give)

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกลไกสำคัญในกระบวนการพัฒนา เนื่องจากเป็นการวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ที่สามารถพัฒนาไปสู่การปฏิบัติได้ ขณะเดียวกันก็ยังสามารถเป็นแนวคิดในการสร้างกระบวนการพัฒนาเพื่อที่จะจัดการปัญหาในอนาคตได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่ต้องการองค์ความรู้ ที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาในกิจกรรมต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อการพัฒนา ดังนี้

ชาติชาย มณีกาญจน์ (2538, หน้า 82-83) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน ผลการศึกษาพบว่า การที่สมาชิกกองทุนหมุนเวียนได้พิจารณาตัดสินใจเรื่องต่างๆ เอง และสร้างสรรค์ใหม่ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการกองทุนเพราะว่าสมาชิกสามารถที่จะแบ่งผลกำไรเก็บไว้เพิ่มเป็นกองทุน เพื่อเก็บเกี่ยวผลให้เกิดประโยชน์ต่อกองทุน และใช้เป็นเงินสนับสนุนสนองต่อความต้องการของสมาชิกได้อย่างสูงสุด ความคิดริเริ่มใหม่ๆ ควรต้องเริ่มต้นจากภายในชุมชนเอง องค์กรภายนอก (ทั้งองค์กรของรัฐและเอกชน) จะมีบทบาทเป็นเพียงผู้ก่อให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนเท่านั้น ผลการศึกษายังได้พบอีกว่า องค์กรประกอบสำคัญ 12 ประการ ที่ทำให้องค์กรชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียน คือ สมาชิกและประชาชน

1. ต้องมีความเข้าใจและการยอมรับกันในปัญหาและการแก้ปัญหา
2. ต้องมีความไว้วางใจในผู้นำของชุมชนของเขา
3. ต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
4. ต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน
5. ต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุนร่วมกัน
6. ต้องมีความเสียสละและทุ่มเทเพื่อส่วนรวม

7. ต้องมีข้อมูลเพียงพอเพื่อประกอบการตัดสินใจ
8. ต้องเข้าใจในเป้าหมาย วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานอย่างชัดเจน
9. ต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและดำเนินการ
10. ต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ
11. ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตและคุณธรรม
12. ต้องมีความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ

ผู้ศึกษายังได้ให้ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพขององค์กรชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ต้องเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยชุมชนเอง เลือกตั้งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านกองทุนหมู่บ้านเอง เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่มสมาชิกในการเข้าไปบริหารจัดการกองทุน องค์กรภายนอกจะต้องเข้าใจสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อเข้าไปให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ และพัฒนาส่งเสริมขีดความสามารถในด้านการบริหารจัดการกองทุนตามความเหมาะสมกับสภาพของแต่ละชุมชน

จิรประภา อัครบวร, บุญอนันต์ พิณภัทรพิศ, และสมบัติ กุสุมาวดี (2545,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีศึกษา ตำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาปัจจัยสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง และเพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งจากมุมมอง การบริหารจัดการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าชุมชนบางพระ มีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง และมีแนวโน้มที่จะเป็นชุมชนยั่งยืน อันเนื่องมาจากชุมชนมีการบริหารจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกระดับ และมีการจัดทำอย่างเป็นระบบ ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำเร็จของชุมชน ดังนี้ 1) การมีผู้นำที่เข้มแข็งและผู้นำมีแนวทางการบริหารจัดการชุมชน โดยให้คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการค้นหาปัญหาและการพัฒนา ผู้นำมีบทบาทเป็นเพียงนักแปลความ นักเชื่อมโยง คือเชื่อมโยงคนและทักษะ เชื่อมโยงเงิน เชื่อมโยงกิจกรรม 2) การมีชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือการที่คนในชุมชนแสดงความเป็นเจ้าของ (sense of belonging) โดยการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น ในการช่วยกันพัฒนาตำบลให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่อาศัย นอกจากนั้นยังช่วยกันคิดแก้ปัญหาในชุมชน โดยมองผลประโยชน์ของคนในชุมชนเป็นส่วนรวม (shared vision) คนในชุมชน มีการช่วยกันพัฒนาความสามารถซึ่งกันและกัน (team learning) ในทุกกลุ่ม เช่น การสอนตัดเย็บชุดชั้นใน การพัฒนาผู้นำชุมชน การจัดค่ายจริยธรรม เป็นต้น 3) ความสามารถในการแปลงนโยบายรัฐสู่การปฏิบัติของชุมชน จากตัวอย่างการดำเนินนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยเริ่มจากการให้ความรู้แก่คนในชุมชนก่อนที่จะมีการเลือกตัวแทนเพื่อทำการบริหารจัดการ มีการแปลคำว่า “กองทุนหมู่บ้าน” มาเป็น “มรดกของหมู่บ้าน” ซึ่งต้องรักษาไว้ให้ลูกหลาน นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้เสนอ “ยุทธศาสตร์พัฒนาชุมชนเข้มแข็งด้วยการเสริมสร้าง

ศักยภาพและขีดความสามารถของคนในชุมชน” เป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนชนบทที่ต้องดำรงอยู่ในโลกสมัยใหม่

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการมีส่วนร่วมย่อมก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชน สะท้อนปัญหาและความต้องการได้ถูกต้องตรงประเด็น คนนอกชุมชนที่จะเข้าไปพัฒนาชุมชนควรเป็นเพียงนักเชื่อมโยงคน ทักษะและกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นเท่านั้น ดังนั้น การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา จึงเป็นการสะท้อนถึงการพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชน ที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ นำทางไปสู่การมีเสรีภาพในการตัดสินใจและกำหนดอนาคตของตนเอง ประชาชนจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานที่ตนเองได้กระทำ องค์การภายนอกเพียงแต่เข้าไปให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ และการพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชนตามความเหมาะสมกับสภาพของแต่ละชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของคนในชุมชน และสร้างรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง

บทที่ 3

สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ในการนำเสนอสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการ
เงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี
จังหวัดลพบุรี นี้ ขอเสนอ 5 ตอน ดังนี้

1. คำถามการวิจัย
2. วัตถุประสงค์การวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
5. ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของ
กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
ซึ่งแต่ละขั้ตอนมีรายละเอียดดังนี้

คำถามการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 1 นี้ มุ่งแสวงหาคำตอบสำหรับคำถามวิจัยที่สำคัญ 2 คำถาม คือ

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เป็นอย่างไร
2. ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่ม
เกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี คืออะไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 1 นี้ มีวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่ม
เกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร
ของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการวิจัย โดยในระยะที่ 1 นี้เป็นการสร้างโอกาสให้ ผู้มีส่วนอย่างสำคัญในกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานทุกฝ่าย ได้มาร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน รวมทั้งร่วมกันระบุปัญหาและความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กรอบการวิจัย

ในการวิจัยในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ใช้มาตรฐานกลุ่ม/องค์กรชุมชนตามระบบมาตรฐานงานชุมชน ของกรมการพัฒนาชุมชน (สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, 2547, หน้า 7) จำนวน 3 ด้าน ซึ่งแต่ละด้านมีองค์ประกอบที่จะนำมาใช้เป็นกรอบการวิจัยในการศึกษาของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ดังนี้

- 1.1 การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร
- 1.2 การจัดสรร และใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร
- 1.3 การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

2. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี โดยตรง จำนวน 170 คน ซึ่งประกอบด้วย

- 2.1.1 คณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 9 คน
- 2.1.2 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 161 คน

2.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำหน้าที่สนับสนุนกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ซึ่งประกอบด้วยกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.ต) ตำบลโคกลำพาน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกลำพาน สมาชิกอบต.โคกลำพาน พัฒนาการผู้รับผิดชอบตำบลโคกลำพาน กรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กพสอ.) ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.) สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลโคกลำพาน และนักวิชาการเกษตรตำบลโคกลำพาน

3. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี นั้น เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยได้ใช้วิธีการในการศึกษา 3 รูปแบบ คือ

3.1 การศึกษาเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นเดียวกับการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การศึกษาเอกสารได้ศึกษาจาก

3.1.1 เอกสารที่เป็นทางการ ได้แก่ รายงานการประชุม รายงานผลการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ข้อมูล จปฐ./กชช.2ค. ข้อมูลของชุมชน ตลอดจนเอกสารเผยแพร่อื่นๆ

3.1.2 เอกสารที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เอกสารในการฝึกอบรม และอื่นๆ

3.2 สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรง ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 8 คน คือ คณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 3 คน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมตามกรอบการวิจัย (ภาคผนวก ก) ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้นำมาประมวลวิเคราะห์ประกอบการเขียนรายงานและใช้เป็นแนวทางในการเปิดเวทีการสรุปทบทเรียน สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการการพัฒนาของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ สุรางค์ จันทวานิช (2539, หน้า 82-84) ได้เสนอไว้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นบุคคลที่มีหน้าที่การทำงานยุ่งมาก เพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นการศึกษาที่ตั้งไว้ ดังนี้

3.2.1 การเตรียมการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ประสานงานกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำเสนอกรอบในการสัมภาษณ์ และนัดหมาย วัน เวลา ที่สะดวกที่สุดที่สามารถสัมภาษณ์ได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นช่วงเย็น

3.2.2 การสัมภาษณ์ เนื่องจากผู้วิจัยเป็นเจ้าของพื้นที่พัฒนาชุมชน จึงคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระดับหนึ่ง ทำให้สามารถลดความแปลกแยกระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้อย่างมาก ทำให้เกิดความสะดวกและได้รับความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างดียิ่ง โดยผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและประเด็นในการสัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง แล้วดำเนินการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ที่ละประเด็น จนครบทุกประเด็น ใช้เวลาโดยเฉลี่ยประมาณ 30 นาทีต่อคน

3.2.3 การจดบันทึกการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีจดบันทึกเนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ไว้เป็นแนวทาง ขณะเดียวกันก็ขออนุญาตบันทึกเสียงไว้ด้วย และเพื่อป้องกัน

ความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการสรุป ดังนั้น เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ในแต่ละประเด็นผู้วิจัยได้ทบทวนและสรุปประเด็น เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ยืนยันข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ทำเช่นนั้นจนครบทุกประเด็น

3.2.4 การปิดการสัมภาษณ์ เมื่อสัมภาษณ์ครบทุกประเด็นแล้ว ผู้วิจัยได้ขอบคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมทั้งขอหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้ ในกรณีที่ต้องการความชัดเจนในบางประเด็นเพิ่มเติม

ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยได้ดำเนินการดังนี้

1) นำกรอบการวิจัยดังกล่าวแล้วข้างต้นมาใช้เป็นหลักในการกำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2) สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด

3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์กับกรอบความคิดในการวิจัย โดยขอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์จริง

4) ขณะที่สัมภาษณ์ เมื่อพบประเด็นที่เกี่ยวข้องก็ได้ปรับปรุงข้อคำถามเพิ่มเติมเพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการให้มากที่สุด

3.3 การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ใช้เทคนิคและวิธีการของการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการสร้างโอกาส กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุนและเสริมพลังให้ผู้มีส่วนอย่างสำคัญ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันบ้านโคกลำพานทุกฝ่าย ได้มาร่วมกันระดมความคิดเพื่อศึกษาบริบทชุมชน สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันบ้านโคกลำพาน รวมทั้งร่วมกันระบุปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันบ้านโคกลำพาน 3 ครั้ง ดังนี้

3.3.1 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2549 เวลา 17.00 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกลำพาน ผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันบ้านโคกลำพานทุกฝ่าย ได้แก่ คณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำนากันบ้านโคกลำพาน จำนวน 5 คน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนากันบ้านโคกลำพาน จำนวน 25 คน กรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบ จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล 1 คน สมาชิก อบต. จำนวน 1 คน นายกองดีการบริหารส่วนตำบล 1 คน และผู้รู้หรือผู้อาวุโส จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 38 คน (ภาคผนวก ข) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันศึกษาบริบทของตำบลโคกลำพาน ได้แก่ ประวัติของตำบล ลักษณะทางกายภาพของตำบล ระบบโครงสร้างพื้นฐาน ลักษณะทางเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา

ระบบความเชื่อและศาสนา สาธารณสุข และระบบวัฒนธรรมประเพณี มีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

1) ผู้วิจัยกล่าวแสดงความยินดีที่ได้เข้ามาดำเนินการวิจัยร่วมกับคณะกรรมการบริหารและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรทำนาบ้านโคกล่าพาน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายและกล่าวขอบคุณทุกคนที่ให้โอกาสและเสียสละเวลามาร่วมจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้ จากนั้นผู้วิจัยได้สร้างบรรยากาศโดยการพูดคุยแบบเป็นกันเอง เริ่มจากการให้ผู้เข้าร่วมเวทีแต่ละคนแนะนำตนเองโดยให้ทุกคนบอกชื่อตัวเองจนครบ และได้เริ่มชี้แจงความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนที่จะศึกษาชุมชนของตนเองและเรียนรู้ร่วมกัน

2) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและเก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทชุมชน ประสพการณ์ และศักยภาพของชุมชน เข้าสู่เวทีเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้ร่วมเวทีและร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล

3) ให้ผู้อาวุโสในชุมชน เล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การอพยพเข้ามาอาศัยของคนในชุมชน ลักษณะทางกายภาพสังคมเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การศึกษา ประเพณีและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัยและสภาพทั่ว ๆ ไปของชุมชน จากอดีตถึงปัจจุบัน

4) จัดให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล การแสดงความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมเวที เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ประสพการณ์ และศักยภาพชุมชนเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมชัดเจนมากขึ้น

กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ เข้าสู่เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดเวทีครั้งที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ประสพการณ์และศักยภาพชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งชุมชน เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนเริ่มจากประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งผู้รู้หรือผู้อาวุโสในชุมชนให้ข้อมูลว่า เดิมตำบลโคกล่าพานมีสภาพเป็นป่าที่สมบูรณ์ มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายหลากหลายชนิด มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ และลักษณะภูมิประเทศเป็นโคกสูงและรอบๆ โคกสูงมีลำธาร บรรพบุรุษของชาวบ้านตำบลโคกล่าพานที่ได้อพยพหนีสงครามกลางเมืองในประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาวจากนครเวียงจันทน์ ได้ตัดสินใจตั้งบ้านเรือนบริเวณพื้นที่แห่งนี้และตั้งชื่อชุมชนนี้ว่า “โคกล่าธาร” ต่อมาเพี้ยนเป็น “โคกล่าพาน” ซึ่งระหว่างที่ผู้รู้หรือผู้อาวุโสทั้ง 2 คน ผลัดกันเล่าประวัติของชุมชน ผู้เข้าร่วมเวทีคนอื่นต่างตั้งอกตั้งใจฟังด้วยความตื่นเต้นและมีท่าที่สนใจ เมื่อจบประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน ผู้เข้าร่วมเวทีจึงได้มีการพูดคุยถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะของประชากร ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ระบบการศึกษา ระบบสุขภาพอนามัย ระบบความเชื่อประเพณีและวัฒนธรรม และระบบการจัดการทุนของชุมชนตามลำดับ ซึ่งผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนได้ช่วยกันเขียนข้อมูล

สำคัญบนกระดาษชาร์ทในขณะที่เล่า ผู้ร่วมเวทีคนอื่นรู้อะไรเพิ่มเติมก็ได้ช่วยกันเสริมจนครบประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ซึ่งในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสวงหาคำตอบครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการนำข้อมูลที่ได้ออกมาสู่ชุมชนโดยการชวนพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นที่นำเสนอและประเด็นที่นอกเหนือจากที่นำเสนอที่ผู้ร่วมเวทีเห็นควรเพิ่มเติม โดยให้ผู้รู้หรือผู้อาวุโสทั้ง 2 คน เล่าเรื่องราวตามประเด็นที่ได้รับมอบหมายสลับกับการซักถามของผู้เข้าร่วมเวทีกันเองตามที่ได้สังเกตเห็นและเปรียบเทียบเหตุการณ์จากอดีตสู่ปัจจุบัน และแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ผลที่ได้รับจากการจัดเวทีเรียนรู้ ครั้งที่ 1 สรุปดังนี้คือ ผู้วิจัยเปิดเวทีด้วยการจูงใจให้ทุกคนมีความคิด มีความรู้สึกร่วมกัน มีความเป็นกันเอง ทำให้คณะกรรมการบริหารและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพาน ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นที่แตกต่างกันหรือเหมือนกัน จนเกิดการเรียนรู้ศักยภาพของชุมชน นอกจากนี้ผู้รู้หรือผู้อาวุโสก็มีความกระตือรือร้นที่จะนำเสนอข้อมูล เพื่อนำมาบอกเล่าให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้รับรู้และหลังจากนั้นช่วยกันตรวจสอบข้อมูลที่ได้ออกมา การเรียนรู้ในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนจัดการระบบหมู่บ้านในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ ผู้วิจัยเองยังมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ผู้ร่วมเวทีได้ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังกล่าวยังได้ทำให้เกิดผลพลอยได้ที่ทำให้ชาวบ้านโคกลำพาน เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังคำกล่าวของผู้อาวุโสท่านหนึ่งว่า “ การทำนาสมัยก่อนไม่ต้องใส่ปุ๋ย ไม่ต้องฉีดยาฆ่าแมลง ในนาข้าวยังมีปลาให้จับกินเยอะ แต่ปัจจุบันชาวนาเห็นแต่ประโยชน์ของตนเองโดยลืมนึกถึงความสมดุลของธรรมชาติและอันตรายแก่สุขภาพ ”

3.3.2 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2549 เวลา 17.30 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกลำพาน ผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนามูลนิธิเกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพานทุกฝ่าย ได้แก่ คณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพาน จำนวน 7 คน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพาน จำนวน 20 คน กรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบล(ศอช.ต) โคกลำพาน จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบ จำนวน 1 คน สมาชิก อบต. จำนวน 1 คน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.) จำนวน 1 คน นักวิชาการเกษตร จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 32 คน (ภาคผนวก ค) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบันการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพาน จำนวน 3 เรื่อง คือ การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร และการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ 2 ได้ดำเนินการตามขั้นตอน คือ

1) นำข้อมูลที่ได้ออกมาศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกต ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทุนที่มีอยู่ในชุมชน สภาพการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่ม

เกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน นำเสนอสู่เวทีเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2) จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สรุปรบทเรียน ประสบการณ์ สภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน 3 เรื่อง กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เริ่มเวลา 17.30 น. ผู้วิจัยและทีมวิทยากรกระบวนการได้ให้ผู้ร่วมเวทีนั่งหันหน้าเข้าหากัน เพื่อให้บรรยากาศในการพูดคุยมีความเป็นกันเองมากยิ่งขึ้น เริ่มเปิดเวทีด้วยการทบทวนสิ่งที่ได้จากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครั้งที่ 1 โดยนำบริบทชุมชน บทเรียน ประสบการณ์ ศักยภาพชุมชน มาเล่าสู่กันฟังอีกครั้ง และให้ผู้เข้าร่วมเวทีสามารถเชื่อมโยงประเด็นที่จะพูดคุยในเวทีนี้ได้อย่างต่อเนื่อง

ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ขอให้นางสาวสุภาวรัตน์ กองสุวรรณ เลขานุการได้เล่าเกี่ยวกับการดำเนินงานและการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินมีอะไรบ้าง ใครทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ หลังจากนั้นจึงให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานแต่ละคนผลัดกันเล่าประสบการณ์ บทเรียน ความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคพร้อมทั้งแนวทางแก้ไขที่ได้ปฏิบัติกันมาจนสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้

สำหรับสภาพการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานร่วมกับวิทยากรกระบวนการได้ตั้งประเด็นคำถามให้ผู้ร่วมเวทีได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานในทุกชั้นตอน ดังนี้

- 1) มีเงินทุนและทรัพยากรเพียงพอต่อการดำเนินงานของกลุ่มหรือไม่
- 2) มีการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากรตามความต้องการและเห็นพ้องของสมาชิกหรือไม่
- 3) มีการตรวจสอบ ติดตามผลให้การใช้งบประมาณและทรัพยากรด้านต่างๆ เกิดประโยชน์สูงสุดตามความต้องการของสมาชิกหรือไม่

ระหว่างการเล่าประสบการณ์ในเวทีมีการได้ตอบซักถามของผู้ร่วมเวทีเป็นระยะๆ เช่น ลุงทรง บัวไชย์ ถามว่า "เดี๋ยวนี้มีสมาชิกบางคนขอลาออกเพราะเห็นว่ากิจการขายอูไม่ดีเท่าที่ควร และบางคนพูดว่าไม่อยากจะส่งเสริมการต้มสุราเพราะเป็นการผิดศีล จะทำให้ทุนของกลุ่มเพียงพอหรือไม่" กรรมการฯท่านหนึ่งได้ชี้แจงทำความเข้าใจแก่ผู้ซักถามและผู้ร่วมเวทีจนมีความเข้าใจตรงกัน อีกทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนยังได้ช่วยเพิ่มเติมข้อมูลให้ผู้ร่วมเวทีได้รับทราบอีกทางหนึ่งด้วย ผู้วิจัยสังเกตว่าสมาชิกส่วนใหญ่มีความเข้าใจการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรมากขึ้น มีเพียงบางคนเท่านั้นที่ยังเข้าใจไม่ถูกต้อง นอกจากนี้บรรยากาศการประชุม

ที่ผู้ร่วมเวทีทุกคนต่างมีความสนใจ กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง

ผลจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้ทำให้ผู้ร่วมเวทีได้รับความรู้เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานที่ภาครัฐและท้องถิ่นให้การสนับสนุน สำหรับการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน พบว่า ไม่มีการกำหนดเรื่องการระดมทุนไว้ในระเบียบของกลุ่ม ไม่มีการจัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ ขาดการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก ไม่มีการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ไว้ในระเบียบข้อบังคับ ไม่ได้กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิก ไม่กำหนดแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นต้น

3.3.3 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2549 เวลา 17.00 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกลำพาน ผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนากลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานทุกฝ่าย ได้แก่ คณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 6 คน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 15 คน นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลโคกลำพาน จำนวน 1 คน กรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบ จำนวน 1 คน สมาชิก อบต. จำนวน 1 คน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน นักวิชาการเกษตร จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 28 คน (ภาคผนวก ง) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันระบุดูปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตามกรอบการวิจัยทั้ง 3 เรื่อง คือ การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร และการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร ในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งนี้ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มได้ช่วยกันทบทวนเกี่ยวกับการก่อตั้งกลุ่ม วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน กิจกรรมและทุนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาหรืออุปสรรค และความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

ต่อจากนั้นวิทยากรกระบวนการได้แบ่งกลุ่มคนในเวทีออกเป็น 2 กลุ่ม จำนวนใกล้เคียงกัน เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ระดมความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กลุ่มได้ดำเนินการแล้วประสบผลสำเร็จ และสิ่งที่เป็นปัญหา อุปสรรค หรือเรื่องที่กลุ่มดำเนินการแล้วยังไม่ประสบผลสำเร็จตามที่วิทยากรกระบวนการได้กำหนดไว้ คือ กลุ่มที่ 1 ค้นหาสิ่งที่กลุ่มได้ดำเนินการแล้วประสบผลสำเร็จ กลุ่มที่ 2 ค้นหาสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคหรือสิ่งที่ดำเนินการแล้วยังไม่ประสบผลสำเร็จในปัจจุบัน รวมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ใช้เวลากลุ่มละ 30 นาที เสร็จแล้วแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มในเวทีใหญ่ กลุ่มละ 10 นาที

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ผู้ร่วมเวทีทั้ง 2 กลุ่ม มักไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น จนกระทั่งวิทยากรประจำกลุ่มต้องกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นอยู่เนือง ๆ ประเด็นที่พูดในกลุ่มเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของกลุ่ม ดังที่สมาชิกท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “คณะกรรมการไม่ค่อยชี้แจงผลการดำเนินงานของกลุ่มให้สมาชิกได้รับทราบว่า ขณะนี้กลุ่มมีเงินทุนเท่าไร ผลกำไรจากการดำเนินงานมีเท่าใด มีเงินคงเหลืออยู่ในบัญชีเท่าใด ในส่วนการบริหารจัดการมีกรรมการที่ปฏิบัติหน้าที่จริง ๆ เพียง 2-3 คนเท่านั้น “

ผู้วิจัยและวิทยากรประจำกลุ่มสังเกตผู้ร่วมเวทีในกลุ่มที่ 1 พบว่ามีผู้นำทางธรรมชาติเกิดขึ้นโดยไม่มีใครแต่งตั้ง ซึ่งผู้นำท่านนี้จะเป็นผู้ชักชวนให้มีการพูดคุยตามประเด็นที่วิทยากรระบวนการกำหนดและคอยกระตุ้นให้สมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ หลังจากกลุ่มย่อยพูดคุยตามประเด็นที่กำหนดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อที่ประชุมใหญ่ ระหว่างการนำเสนอของตัวแทนกลุ่ม สมาชิกในที่ประชุมใหญ่คอยเพิ่มเติมข้อมูลเป็นระยะ ๆ เช่น การจัดทำบัญชีของกลุ่มยังไม่ถูกต้องและไม่เป็นปัจจุบัน รวมทั้งผู้วิจัยได้คอยซักถามสมาชิกให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีความถูกต้องและนำเสนอรูปประเด็นสิ่งที่กลุ่มดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จ และสิ่งที่กลุ่มดำเนินอยู่ในปัจจุบันยังเป็นปัญหาอุปสรรค

เมื่อสรุปประเด็นในภาพรวมจนผู้เข้าร่วมเวทียอมรับ และมีความเข้าใจตรงกันดีแล้ว ผู้วิจัยจึงได้เปิดประเด็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคและความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนบ้านโคกสำพาน ซึ่งสมาชิกได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นดังนี้

“ระเบียบของกลุ่ม คณะกรรมการไม่เคยแจกให้สมาชิกดูเลย”

“ไม่มีการตรวจสอบและรายงานวัสดุ ครุภัณฑ์ของกลุ่มให้สมาชิกทราบ”

“กรรมการไม่ได้กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิก ”

“สมาชิกไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มและให้ความไว้วางใจกรรมการ”

ในระหว่างการแสดงความคิดเห็นในเวที ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าสมาชิกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นคำถามของผู้วิจัยอย่างกว้างขวาง มีการโต้แย้งกันบ้างแต่ในที่สุดต่างยอมรับเหตุผลของกันและกัน ในขณะที่เดียวกันสมาชิกบางคนเสนอความต้องการเพื่อแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการของกลุ่ม ดังคำกล่าวของสมาชิกท่านหนึ่งว่า “กรรมการควรมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และควรได้รับความรู้ด้านการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรเพิ่มเติมจากหน่วยงานรับผิดชอบ” นอกจากประเด็นที่กล่าวมาแล้ว สิ่งที่สมาชิกมีความต้องการสอดคล้องตรงกัน คือ ต้องการเพิ่มเงินทุนหมุนเวียน เพื่อให้กลุ่มสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปวางจำหน่ายตามร้านค้าหรือสถานที่ต่าง ๆ โดยการให้เครดิตแก่เจ้าของร้านค้าอย่างน้อย 1 เดือน

4. การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ ที่ใช้ประกอบกัน ดังรายละเอียดข้างต้นแล้วนั้น เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปด้วยความถูกต้องมากที่สุด ผู้วิจัยจึงใช้การตรวจสอบข้อมูล ทั้งการตรวจสอบความตรง (validity) และการตรวจสอบความเที่ยง (reliability) โดยมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

4.1 การตรวจสอบความตรง ผู้วิจัยได้เริ่มพัฒนากรอบความคิดการวิจัยในครั้งนี้ อย่างเป็นขั้นตอน และกำหนดเกณฑ์การดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนไว้ชัดเจน เช่น การเลือกผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญ ในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน การเลือกกลุ่มตัวอย่าง เป็นต้น ซึ่งเป็นการขจัดความอคติในการทำการวิจัยของผู้วิจัย จึงเป็นการตรวจสอบความตรงไปแล้วขั้นหนึ่ง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) คือ

4.1.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูล เวลา สถานที่ และบุคคล ที่ต่างกันต้องได้ข้อมูลที่ตรงกัน

4.1.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) ตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ในเรื่องเดียวกันด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสอบถาม และการศึกษาเอกสาร

นอกจากนั้นการที่ผู้วิจัยได้จัดประชุมประชาพิจารณ์ (public dialogue) โดยเชิญผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ทุกฝ่ายมาประชุมร่วมกันเพื่อรับทราบ ทบทวน ยืนยัน และปรับแก้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ จนสามารถสรุปสภาพการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานในปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาและความต้องการการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานได้อย่างถูกต้องแม่นยำมากที่สุด นับเป็นการตรวจสอบความตรงของข้อมูลในอีกทางหนึ่งด้วย

4.2 การตรวจสอบความเที่ยง ความเที่ยงในงานวิจัยโดยทั่วๆ ไปนั้น ไม่ค่อยเหมาะกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงตรวจสอบความไว้วางใจได้หรือความเที่ยงโดย

4.2.1 ผู้วิจัยได้แสดงถึงจุดยืนของกรอบความคิดการวิจัย การได้มาของข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4.2.2 ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) เช่นเดียวกับการตรวจสอบความตรงดังที่อธิบายไว้แล้ว

4.2.3 การตรวจสอบของนักวิจัยคนอื่น ที่สามารถจะใช้วิธีการศึกษาเดียวกันกับผู้วิจัยตรวจสอบทงงานวิจัยชิ้นนี้ได้

5. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (qualitative analysis) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่ได้ตรวจสอบแล้ว นำมาวิเคราะห์ประกอบกัน โดยผู้วิจัยได้ยึดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) แบบสร้างข้อสรุป โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (typological analysis) ตามกรอบการวิจัยโดยดำเนินการตามแนวทางที่ สุกวงค์ จันทวานิช (2539, หน้า 136-137) เสนอไว้ คือ จำแนกข้อมูลที่วิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูล ใช้ความรู้และประสบการณ์ในกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพานของผู้วิจัยช่วย ประกอบกับคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยจำแนกข้อมูลชนิดต่างๆ ก่อน แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล อธิบายถึงความสัมพันธ์และสาเหตุของปรากฏการณ์ โดยยึดกรอบการวิจัยเป็นหลัก

สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน ตำบลโคกล่าพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

จากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2549 เวลา 17.30 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกล่าพาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ได้ร่วมกันนำเสนอโครงสร้างและสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน จำนวน 3 เรื่อง รายละเอียดปรากฏดังนี้

1. โครงสร้างกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน

กลุ่มเกษตรกรทำน้าตำบลโคกล่าพานจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2541 ตามใบทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร เลขที่ 32/2541 ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 โดยนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดลพบุรี มีสมาชิก 170 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของเกษตรกรและแปรรูปผลผลิตเพื่อการเกษตร ตลอดจนนำเสนอแนวทางเลือกใหม่ให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำน้า มีกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรทำน้าที่ได้ดำเนินการแล้ว เช่น ส่งเสริมการทำน้าหว่านน้ำตม แปรรูปผลผลิตผลทางการเกษตร จัดหาปุ๋ยราคาถูกให้แก่สมาชิก ฝึกอบรมสมาชิกเกษตรกร มีการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน ในส่วนการบริหารจัดการกลุ่มมีคณะกรรมการ 9 คน โดยมีตำแหน่งดังนี้ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เสรวิญญิก และกรรมการ และจะมีการประชุมใหญ่สามัญปีละครั้ง เพื่อเลือกกรรมการและบันผลกำไรประจำปี

ปี 2544 รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านสามารถผลิตสุราแช่ผลไม้ สุราแช่พื้นเมือง และผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีแรงแอลกอฮอล์ไม่เกิน 15 ดีกรี เพื่อแก้ปัญหาพิษผลทางเกษตรที่มีปริมาณล้นตลาด ทำให้เกษตรกรมีรายได้เสริมอีกทางหนึ่งด้วย เนื่องจากชุมชนบ้านโคกล่าพานมีประสบการณ์ในการผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อ) เป็นเวลาหลายสิบปีแล้ว โดยมักผลิตหลังจากว่างจากการทำน้าแล้ว ดังนั้น คณะกรรมการ

และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จึงร่วมประชุมปรึกษาหารือกันและมีมติร่วมกันที่จะดำเนินการผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อู) เป็นเครือข่ายกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ โดยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาหาสูตรที่มาตรฐาน ทำการผลิตและสร้างเอกลักษณ์ขึ้นเป็นของตนเอง

ต่อมาในปี 2547 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาขึ้นแทนชุดเดิมประกอบด้วย

1. นายโพธิ์	โมรา	ประธานกลุ่ม
2. นางสนอง	เอี่ยมสะอาด	รองประธาน
3. น.ส.สุภาวรัตน์	กองสุวรรณ	เลขานุการ
4. นายจำลอง	ศรีทอง	ที่ปรึกษาและผู้ประสานงาน
5. น.ส.เจริญจิตต์	บุญเลิศ	เหรัญญิก
6. นางสาวเรือน	แสงคล้าย	ผู้ช่วยเหรัญญิก
7. นางสาวสิริภัทร	เถาว์หอม	กรรมการ
8. นางสาวสายหยุด	จุมศรี	กรรมการ
9. นางสาวสมใจ	กระต่ายจันทร์	กรรมการ

2. ด้านการจัดหาเงินทุนและทรัพยากร พบว่า

2.1 กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน มีการระดมทุนจากสมาชิกตั้งแต่ ปี 2545 จำนวน 250 คน ทุนละ 100 บาท เป็นเงิน 100,000 บาท โดยสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกกลุ่มสตรีตำบลโคกลำพานและตำบลใกล้เคียงในเขตอำเภอเมืองลพบุรี และอำเภอสระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี นอกจากนี้ยังมีค่าวัสดุอุปกรณ์การผลิต อาคารที่ดินโรงเรือน คิดเป็นเงิน 200,000 บาท รวมเป็นเงินทุนทั้งสิ้น 300,000 บาท สำหรับใช้เป็นทุนจดทะเบียนผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อู)

ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 170 คน คงเหลือเงินทุนที่ใช้ดำเนินการ 70,000 บาท เนื่องจากสมาชิกบางส่วนได้ลาออกและขอถอนหุ้นคืน โดยมีเหตุผลที่ขอลาออกคือ บางรายอยู่ต่างอำเภอไม่สะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรม บางรายต้องการถอนหุ้นเพื่อไปเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมอื่น ๆ และบางรายเห็นว่ากิจการของกลุ่มในปัจจุบันไม่ค่อยดีมีรายได้จากการจำหน่ายลดลงทุกปีเช่น ปี 2545 มีกำไร 121,788 บาท ปี 2546 ขาดทุน 4,625 บาท ปี 2547 มีกำไร 23,385 บาทและปี 2548 มีกำไร 44,092 บาท

2.2 การเชื่อมโยงจากแหล่งทุนภายนอก กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานได้ประสานขอรับการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 ได้รับงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ผ่านศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน) ปี 2547 เป็นเงินกระตุ้นเศรษฐกิจ จำนวน 808,500 บาท แต่ใช้ไม่หมดได้นำส่งคืนเป็นเงิน 300,000 บาท เป็นงบประมาณที่ให้เปล่า

2.2.2 ได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกลำพาน ปี 2545 เป็นเงินให้กู้ยืม จำนวน 20,000 บาท

2.2.3 ได้รับงบประมาณจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ ปี 2548 เพื่อสนับสนุนด้านอาชีพ จำนวน 10,000 บาท

2.2.4 ได้รับงบประมาณจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี ปี 2548 เป็นไพบรรจุ รูปหนุมาน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์จังหวัดลพบุรี เป็นเงิน 100,000 บาท

2.3 ด้านแหล่งวิชาการ ได้รับความรู้ด้านวิชาการจากศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการ พัฒนาชุมชน (คพช.เขต1) จังหวัดสระบุรี กรมการพัฒนาชุมชน วิทยาลัยอาชีวศึกษาลพบุรี สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี องค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรีและสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลพบุรี

2.4 การแสวงหาและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานกลุ่ม ได้แก่ ข้าวเหนียว แกลบ ชี้เต้า เชื้อเพลิง และแรงงาน ส่วนวัตถุดิบที่กลุ่มต้องสั่งจากภายนอกชุมชนได้แก่ ไทจากอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และเชือกฟางสำหรับถักหูกทอจากกรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาเอกสารทะเบียนต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ยังพบว่า ไม่มีการกำหนดเรื่องการระดมหุ้นไว้ในระเบียบของกลุ่ม ไม่มีการจัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ทะเบียนหุ้น บัญชีเงินฝากธนาคารเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก และขาดการจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกเพื่อสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ติดภารกิจในการประกอบอาชีพ บางรายอยู่นอกเขตตำบลโคกลำพานหรืออยู่ต่างอำเภอ จึงไม่สะดวกต่อการเข้าร่วมกิจกรรม การบริหารจัดการกลุ่มจึงขึ้นอยู่กับความคิดจิตใจของคณะกรรมการบริหารงานแต่เพียงฝ่ายเดียว

3. ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร พบว่า

3.1 กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ไม่มีการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ไว้ในระเบียบ แต่ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการจัดสรรผลกำไรเฉพาะเงินปันผลค่าหุ้นให้แก่สมาชิก ปีละ 1 ครั้ง ซึ่งจากการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตั้งแต่ปี 2545 มีการจัดสรรผลกำไร รวม 2 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2547 กลุ่มมีกำไรสุทธิ 69,120 บาท แบ่งเป็นสมทบเข้ากองทุน ร้อยละ 30 เป็นเงิน 20,736 บาท ค่าตอบแทนคณะกรรมการ ร้อยละ 20 เป็นเงิน 13,824 บาท ค่าหุ้นสมาชิกร้อยละ 50 เป็นเงิน 34,560 บาท (เฉลี่ยหุ้นละ 30 บาท)

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2549 กลุ่มมีกำไรสุทธิ 39,609 บาท แบ่งเป็นสมทบเข้ากองทุนร้อยละ 50 เป็นเงิน 19,804 บาท ค่าหุ้นสมาชิกร้อยละ 50 เป็นเงิน 19,804 บาท (เฉลี่ยหุ้นละ 23 บาท)

3.2 ไม่ได้กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิก เช่น ทุนการศึกษา ฌาปนกิจสงเคราะห์ เนื่องจากกลุ่มมีรายได้น้อยและในหมู่บ้านมีกองทุนอื่นที่ดำเนินการจัดสรรด้านสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกอยู่แล้ว

3.3 ไม่มีการแจกระเบียบข้อบังคับให้สมาชิกทุกคนทราบ

4. ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพย์สิน พบว่า

4.1 กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน มีการจัดทำหลักฐานทางบัญชีเป็นแบบบัญชีรับ-จ่ายง่าย ๆ ไม่เป็นสากล แต่จัดทำเป็นปัจจุบัน

4.2 มีการแต่งตั้งกรรมการตรวจสอบการดำเนินงาน จำนวน 2 คน คือ น.ส.เจริญจิตต์ บุญเลิศและนายจำลอง ศรีทอง โดยคณะกรรมการจะมีการตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่มเดือนละ 1 ครั้ง แต่ยังไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดนัก ส่วนสมาชิกกลุ่มยังไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบแต่อย่างใด ส่วนใหญ่มอบความไว้วางใจในการทำงาน ตลอดจนการตัดสินใจแก่คณะกรรมการทั้งหมด

4.3 ไม่มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การติดประกาศที่ป้ายประชาสัมพันธ์กลุ่ม การจัดเวทีประชุมและการประกาศทางหอกระจายข่าว เป็นต้น

4.4 ไม่มีการตรวจสอบและรายงานวัสดุ ครุภัณฑ์ของกลุ่มให้สมาชิกทราบ

4.5 ไม่มีการกำหนดแผนงานโครงการ/กิจกรรม การใช้ทรัพย์สินที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างประหยัดและคุ้มค่า สมประโยชน์ แต่คณะกรรมการได้กำหนดแผนการผลิตไว้เดือนละ 1 ครั้ง โดยไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่จะแจ้งให้สมาชิกที่เป็นผู้ผลิตทราบเป็นครั้งคราวไป

ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพย์สินของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน มีปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพย์สินของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จากการสัมภาษณ์และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีดังนี้

1. ด้านการจัดหาเงินทุนและทรัพย์สิน

1.1 ไม่มีการระดมทุนเพิ่มขึ้น แต่มีสมาชิกขอดอนหุ้นคืน จำนวน 28 ราย

1.2 ไม่มีการกำหนดเรื่องการระดมหุ้นไว้ในระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม จึงไม่สามารถเพิ่มเงินทุนได้

1.3 ไม่มีการจัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ทะเบียนหุ้น บัญชีเงินฝากธนาคาร เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก

1.4 ขาดการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก เพื่อสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกลุ่ม สมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มจะถือหุ้นเพียงอย่างเดียว

1.5 ขาดการสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินทุนของกลุ่ม จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

2.1 ไม่มีการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ไว้ในระเบียบข้อบังคับ แต่ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการจัดสรรผลกำไรเฉพาะเงินปันผลค่าหุ้นให้แก่สมาชิกเท่านั้น

2.2 ไม่ได้กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิก

3. ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

3.1 ขาดความรู้ความเข้าใจหลักการบริหารจัดการ เช่น การจัดทำบัญชีตามระบบมาตรฐานสากล และการจัดทำระบบทะเบียนเอกสารต่างๆ ของกลุ่ม

3.2 กรรมการตรวจสอบที่ได้รับการแต่งตั้ง ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจังและสมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงาน

3.3 ไม่มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้สมาชิกทราบ

3.4 ไม่มีการตรวจสอบและรายงานวัสดุ ครุภัณฑ์ของกลุ่มให้สมาชิกทราบ

3.5 ไม่มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างประหยัดและคุ้มค่า สมประโยชน์

ด้านความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ประกอบด้วย

1. ต้องการได้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด มาให้คำแนะนำส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในช่องทางต่าง ๆ เพื่อเพิ่มยอดขายให้มากขึ้น

2. ต้องการเพิ่มเงินทุนหมุนเวียน เพื่อให้กลุ่มสามารถนำสินค้าไปวางจำหน่ายตามสถานที่ต่าง ๆ โดยการให้เครดิตไว้ก่อนอย่างน้อยเป็นเวลา 1 เดือน

ตาราง 2 สรุปสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

ประเด็น	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา	ความต้องการ
1.การจัดหา เงินทุนและ ทรัพยากร	1. กลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกลำพาน เดิมมี สมาชิก จำนวน 250 คน สมาชิกลงหุ้นๆ ละ 100 บาท เป็นเงิน 100,000 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก	1.ขาดการระดมทุน เพิ่มขึ้น	1.ต้องการได้รับ ความรู้ด้านการตลาด 2.ต้องการเพิ่ม เงินทุนหมุนเวียน

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็น	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา	ความต้องการ
	170 คน คงเหลือเงินทุน ดำเนินการ 70,000 บาท 2.แหล่งเงินทุนจากภายนอก ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนตำบล โคกลำพาน กระทรวงพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพ สตรี ลพบุรี 3.แหล่งวิชาการ ได้รับความรู้ด้านวิชาการ จากศูนย์ช่วยเหลือทาง วิชาการพัฒนาชุมชน (ศพช.เขต1)จังหวัดสระบุรี กรมการพัฒนาชุมชน วิทยาลัยอาชีวศึกษาลพบุรี สาธารณสุขจังหวัดลพบุรี องค์การบริหารส่วน จังหวัดลพบุรีและ อุตสาหกรรมจังหวัดลพบุรี	2.ไม่มีการกำหนด เรื่องการระดมหุ้นไว้ ในระเบียบข้อบังคับ 3.ไม่มีการจัดทำ หลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ให้แก่สมาชิก 4.ขาดการจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ สมาชิก 5. ขาดความรู้เกี่ยวกับ การบริหารจัดการ เงินทุนและทรัพยากร	
2.การจัดสรรและ ใช้ประโยชน์จาก	1.ไม่มีการกำหนดเกณฑ์ การจัดสรรผลประโยชน์ไว้	1.ขาดการกำหนด เกณฑ์การจัดสรร	

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็น	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา	ความต้องการ
เงินทุนและ ทรัพยากร	<p>ในระเบียบ แต่กำหนดไว้เฉพาะการปันผลค่าหุ้นแก่สมาชิกเพียงปีละ 1 ครั้ง</p> <p>2. ไม่มีการกำหนดข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดสวัสดิการต่างๆ ให้กับสมาชิก</p> <p>3. ไม่มีการแจกระเบียบข้อบังคับให้สมาชิกทุกคนทราบ</p>	<p>ผลประโยชน์ไว้ในระเบียบข้อบังคับ</p> <p>2. ไม่ได้กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิก</p>	
3. การควบคุมการใช้ประโยชน์จาก เงินทุนและ ทรัพยากร	<p>1. มีการจัดทำบัญชีรับจ่ายอย่างง่ายและเป็นปัจจุบัน</p> <p>2. มีการแต่งตั้งกรรมการตรวจสอบการดำเนินงานจำนวน 2 คน โดยจะมีการตรวจสอบ เดือนละ 1 ครั้ง ส่วนสมาชิกกลุ่มไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบแต่อย่างใด</p> <p>3. ไม่มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของกลุ่ม</p> <p>4. ไม่มีการตรวจสอบและรายงานวัสดุ ครุภัณฑ์ของกลุ่มให้สมาชิกทราบ</p>	<p>1. ขาดความรู้ด้านการจัดทำบัญชีและทะเบียนเอกสารตามมาตรฐานสากล</p> <p>2. กรรมการตรวจสอบที่ได้รับการแต่งตั้งไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจังและสมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่ม</p> <p>3. ขาดการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของกลุ่ม</p> <p>4. ขาดการตรวจสอบและรายงานวัสดุ ครุภัณฑ์ของกลุ่ม</p>	

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็น	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา	ความต้องการ
	5.ไม่มีการกำหนดแผนงาน โครงการ แต่กำหนดไว้ เฉพาะแผนการผลิตเดือน ละ 1 ครั้ง โดยจะแจ้งให้ สมาชิกทราบเป็นครั้งคราว ไป	5.ขาดการวาง แผนการใช้ทรัพยากร ในท้องถิ่นอย่าง ประหยัดคุ้มค่าและ สมประโยชน์	

บทที่ 4

แนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนา การบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโกล้ำพาน ตำบลโกล้ำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ในการนำเสนอแนวทางและวิธีการพัฒนาและดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนา
การบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโกล้ำพาน ตำบลโกล้ำพาน
อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นผลจากการวิจัยในระยะที่ 2 นี้ ขอเสนอเป็น 5 ตอน ดังนี้

1. คำถามการวิจัย
2. วัตถุประสงค์การวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. แนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกร
ทำนากันโกล้ำพาน ตำบลโกล้ำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
5. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของ
กลุ่มเกษตรกรทำนากันโกล้ำพาน ตำบลโกล้ำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

คำถามการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 2 นี้ มีคำถามการวิจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. แนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกร
ทำนากันโกล้ำพาน ตำบลโกล้ำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เป็นอย่างไร
2. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่ม
เกษตรกรทำนากันโกล้ำพาน ตำบลโกล้ำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 2 นี้ มีวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการ คือ

1. เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร
ของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโกล้ำพาน ตำบลโกล้ำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและ
ทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโกล้ำพาน ตำบลโกล้ำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 2 นี้ นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะเป็นโอกาสที่ผู้ที่มีส่วนสำคัญ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี จะได้มาร่วมกันพิจารณา เพื่อการแสวงหาแนวทางและวิธีการที่มีประสิทธิภาพและมีความเป็นไปได้สูงในการพัฒนา พร้อมทั้ง ร่วมกันกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่ม เกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ดังนั้น จึงใช้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการวิจัย ดังนี้

1. กรอบการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้นำกรอบการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยในระยะที่ 1 มาเป็น กรอบในการวิจัยด้วย ดังนี้

1.1 การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร

1.2 การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

1.3 การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

ทั้งนี้ ได้นำปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร ของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ที่ได้ค้นพบจากการวิจัยในระยะที่ 1 มาพิจารณาร่วมกับกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนา มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการ เงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการดำเนินการ เป็นสำคัญ

2. ประชากร

ประกอบด้วย

2.1 ผู้ที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนา การบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี จำนวน 34 คน ซึ่งประกอบด้วย

2.1.1 คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี จำนวน 9 คน

2.1.2 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอ เมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี จำนวน 25 คน

2.2 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของ กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี จำนวน 14 คน ซึ่งประกอบด้วย

2.2.1 คณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (คอช.) ตำบลโคกลำพาน
จำนวน 2 คน

2.2.2 พัฒนาการผู้รับผิดชอบตำบลโคกลำพาน จำนวน 1 คน

2.2.3 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โคกลำพาน จำนวน 2 คน

2.2.4 คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กพสอ.) จำนวน 2 คน

2.2.5 ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำอช.) จำนวน 2 คน

2.2.6 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำนวน 2 คน

2.2.7 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล จำนวน 1 คน

2.2.8 นักวิชาการเกษตร จำนวน 1 คน

2.2.9 พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี (ผู้เชี่ยวชาญ) จำนวน 1 คน

3. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการสร้างโอกาส กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน และเสริมพลังให้ผู้มีส่วนอย่างสำคัญและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการ เงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรีทุกฝ่าย ได้มาร่วมกันระดมความคิด เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาและ กำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่ม เกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี โดยใช้ การจัดเวทีเรียนรู้ (forum) ดังนี้

การจัดเวทีเรียนรู้ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2549 เวลา 10.00 -13.00 น. ณ ศาลา การเบญจรงค์โคกลำพาน เป็นการประชุมร่วมกันของผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญ ในการพัฒนาการ บริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรีทุกฝ่าย ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกลำพาน จำนวน 9 คน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 24 คน คณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน จำนวน 2 คน คณะกรรมการพัฒนา สตรีอำเภอ (กพสอ.) จำนวน 2 คน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำอช.) จำนวน 2 คน กลุ่ม แม่บ้านเกษตรกร จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล จำนวน 1 คน นักวิชาการเกษตร จำนวน 1 คน พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี (ผู้เชี่ยวชาญ) รวมทั้งสิ้น 43 คน (ภาคผนวก จ) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันแสวงหาแนวทางและวิธีการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การพัฒนาการบริหาร จัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอ เมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) แบบสร้างข้อสรุปตามกรอบ การวิจัย

แนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี มีแนวทางและวิธีการพัฒนาตามกรอบการวิจัยในแต่ละประเด็น ดังนี้

1. การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร

1.1 ส่งเสริมการระดมทุนโดยการรณรงค์ให้มีการออมทรัพย์เพิ่มมากขึ้น รวมถึงการพัฒนากลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานให้มีระดับการพัฒนาที่ดีขึ้น และสามารถเข้าถึงแหล่งทุนจากสถาบันการเงินหรือแหล่งทุนอื่นๆ

1.2 กำหนดเรื่องการระดมทุนไว้ในระเบียบข้อบังคับกลุ่ม

1.3 จัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ทะเบียนหุ้น บัญชีเงินฝากธนาคารเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก

1.4 สร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1.5 ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านเงินทุน และรับสมัครสมาชิกเพิ่ม

1.6 สำรวจและแสวงหาแหล่งทุนต่างๆ ที่หลากหลายในลักษณะเงินทุนหมุนเวียนหรือบูรณาการทุนชุมชนเข้าด้วยกัน

1.7 ส่งเสริมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการกลุ่ม และจัดตั้งเครือข่ายในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง เกิดความเข้มแข็งในชุมชน

1.8 ประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนในการสนับสนุนช่วยเหลือด้านวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัย และงบประมาณ

2. การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

2.1 กำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ให้ชัดเจนและสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการจัดสรรผลกำไรทุกปี และการจัดสรรหรือแบ่งปันผลประโยชน์จะต้องมีความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ

2.2 กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกเพื่อสร้างความพึงพอใจและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

2.3 ควรสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพที่สมาชิกกลุ่มมีทักษะหรือมีความถนัด เพื่อให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น

3. การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

3.1 ฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย งบดุลงบกำไรขาดทุน และทะเบียนต่างๆ แก่กรรมการที่รับผิดชอบ รวมทั้งให้มีการจัดทำบัญชี เอกสารต่างๆ ที่เป็นสากลสามารถตรวจสอบได้

3.2 สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มโดยเคร่งครัด

3.3 มีการรายงานสถานะทางการเงินของกลุ่มในการประชุมคณะกรรมการหรือเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก

3.4 กำหนดผู้รับผิดชอบจัดทำทะเบียนคุณวิสัยทัศน์ของกลุ่มให้เป็นปัจจุบันแล้ว รายงานให้คณะกรรมการและสมาชิกทราบ

3.5 กำหนดแผนการใช้ทรัพยากรและทุนอย่างประหยัด คุ่มค่า เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มให้มากที่สุดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ตาราง 3 สรุปแนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกร ทำนากันโคกสำพาน ตำบลโคกสำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ประเด็น	ปัญหาและความต้องการการพัฒนา	แนวทางและวิธีการพัฒนา
1. การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร	1.ขาดการระดมทุนเพิ่มขึ้น 2. ไม่มีการกำหนดเรื่องการระดมทุนไว้ในระเบียบข้อบังคับ 3. ไม่มีการจัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก 4. ขาดการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก 5. ขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร	1. ส่งเสริมให้มีการออมทรัพย์เพิ่มมากขึ้น และพัฒนากลุ่มให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนต่างๆ 2. กำหนดเรื่องการระดมทุนไว้ในระเบียบข้อบังคับกลุ่ม 3. จัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ทะเบียนหุ้น บัญชีเงินฝากธนาคาร 4. สร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5. ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานและรับสมาชิกเพิ่ม 6. สืบหาและแสวงหาแหล่งทุนในลักษณะเงินทุนหมุนเวียนหรือบูรณาการทุนชุมชน 7. ส่งเสริมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการ

ตาราง 3 (ต่อ)

ประเด็น	ปัญหาและความต้องการการพัฒนา	แนวทางและวิธีการพัฒนา
		<p>กลุ่มและจัดตั้งเครือข่ายในการดำเนินงาน</p> <p>8.ประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยและงบประมาณ</p>
<p>2.การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร</p>	<p>1.ขาดการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ไว้ในระเบียบข้อบังคับ</p> <p>2.ไม่ได้กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิก</p>	<p>1.กำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ให้ชัดเจนเป็นประจำทุกปี ซึ่งต้องมีความเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ</p> <p>2.กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก เพื่อสร้างความพึงพอใจและมีส่วนร่วมมากขึ้น</p> <p>3. ส่งเสริมอาชีพสมาชิก เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น</p>
<p>3.การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร</p>	<p>1.ขาดความรู้ด้านการจัดทำบัญชีและทะเบียนเอกสารของกลุ่มตามระบบมาตรฐานสากล</p> <p>2.กรรมการตรวจสอบที่ได้รับแต่งตั้งไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจังและสมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ</p> <p>3.ขาดการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของกลุ่ม</p>	<p>1.ฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย งบดุล งบกำไรขาดทุนและทะเบียนต่าง ๆ ตามระบบมาตรฐานสากลแก่กรรมการที่รับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้</p> <p>2. สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและประเมินผล</p> <p>3. รายงานสถานะทางการเงินของกลุ่มในการประชุม</p>

ตาราง 3 (ต่อ)

ประเด็น	ปัญหาและความต้องการ การพัฒนา	แนวทางและวิธีการพัฒนา
		คณะกรรมการหรือเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก
	4.ขาดการตรวจสอบและ รายงานวัสดุครุภัณฑ์ของ กลุ่มให้สมาชิกทราบ	4. กำหนดผู้รับผิดชอบจัดทำ ทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์ของ กลุ่มและรายงานผลให้ คณะกรรมการและสมาชิกทราบ
	5.ขาดการวางแผนการใช้ ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่าง ประหยัดคุ้มค่าและ สมประโยชน์	5.กำหนดแผนการใช้ทรัพยากร และทุนอย่างประหยัดคุ้มค่า เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มทั้งใน ระยะสั้นและระยะยาว

**ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่ม
เกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี**

ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของ
กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน พร้อมทั้งเป้าหมายความสำเร็จที่เกิดจากการกำหนดขึ้น
ตามสภาพปัญหาและความต้องการ มีดังนี้

ตาราง 4 แนวทางและวิธีการพัฒนา กิจกรรม ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ และเป้าหมายการพัฒนา
การบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน
ด้านการจัดหาเงินทุนและทรัพยากร

แนวทาง/วิธีการพัฒนา	กิจกรรม	ดัชนีชี้วัด	เป้าหมาย
1. ส่งเสริมการระดมทุนโดยการ รณรงค์ให้มีการออมทรัพย์เพิ่ม มากขึ้น และยกระดับการพัฒนา กลุ่มให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุน ต่างๆ	1.คณะกรรมการ ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกเข้า ร่วมลงทุนโดยการเพิ่มหุ้น ซึ่ง จะก่อให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ แหล่งทุนทั้งในและนอกชุมชน	1.มีสมาชิกเข้า ร่วมลงทุน เพิ่มขึ้น	1. ร้อยละ 60 ของสมาชิก ทั้งหมด

ตาราง 4 (ต่อ)

แนวทาง/วิธีการพัฒนา	กิจกรรม	ดัชนีชี้วัด	เป้าหมาย
2. กำหนดเรื่องการระดมหุ้นไว้ในระเบียบข้อบังคับกลุ่ม	2. ปรับปรุงระเบียบข้อบังคับ โดยการกำหนดเรื่องการระดมหุ้นไว้ให้ชัดเจน	2. มีการกำหนดเรื่องการระดมหุ้น	2. มีการระดมหุ้นเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ต่อปี
3. จัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ทะเบียนหุ้น บัญชีเงินฝากธนาคารเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก	3. คณะกรรมการจัดทำหลักฐานต่าง ๆ เช่น ทะเบียนหุ้น บัญชีเงินฝากธนาคารให้ถูกต้องครบถ้วน เพื่อแสดงความเชื่อมั่นแก่สมาชิก	3. มีการจัดทำหลักฐาน เช่น ทะเบียนและบัญชีต่างๆ	3. ถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน
4. สร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	4. คณะกรรมการจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกเพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความก้าวหน้าเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น	4. มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก	4. อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
5. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านเงินทุนและรับสมัครสมาชิกเพิ่ม	5. คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มในรูปแบบต่างๆ เช่น ติดประกาศจัดเวทีประชุมและประกาศทางหอกระจายข่าว เป็นต้น	5. มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานกิจกรรมกลุ่ม	5. เป็นประจำทุกเดือน
6. สำรวจและแสวงหาแหล่งทุนต่างๆ ที่หลากหลายในลักษณะเงินทุนหมุนเวียน หรือบูรณาการทุนชุมชนเข้าด้วยกัน	6. คณะกรรมการจัดทำทะเบียนแหล่งทุนทั้งภายในและนอกชุมชน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทราบ และหาโอกาสนัดพบแหล่งทุน รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลศักยภาพของกลุ่มให้แหล่งทุนต่างๆ ทราบ	6. มีทะเบียนแหล่งทุนทั้งภายในและนอกชุมชน	6. สามารถเข้าถึงแหล่งทุนอย่างน้อย 1 แห่ง
7. ส่งเสริมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการเงินทุนแก่	7. ดำเนินการฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะแก่คณะกรรมการด้าน	7. มีการฝึกอบรมคณะกรรมการ	7. ฝึกอบรมอย่างน้อย 1

ตาราง 4 (ต่อ)

แนวทาง/วิธีการพัฒนา	กิจกรรม	ดัชนีชี้วัด	เป้าหมาย
คณะกรรมการกลุ่มและจัดตั้งเครือข่ายในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง เกิดความเข้มแข็งในชุมชน	บริหารจัดการเงินทุนโดยหน่วยงานราชการ/เอกชน	ด้านการบริหารจัดการ เงินทุนและมีการจัดตั้งเครือข่าย	ครั้ง และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายอย่างน้อย 3 กลุ่ม
8. ประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการสนับสนุนช่วยเหลือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัย และงบประมาณ	8. ดำเนินการประสานหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน และ อบต.ขอรับการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ที่ทันสมัยและงบประมาณ	8. มีการประสานหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน และอบต.	8. ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์หรืองบประมาณอย่างน้อย 1 เรื่อง

ตาราง 5 แนวทางและวิธีการพัฒนา กิจกรรม ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ และเป้าหมายการพัฒนา
การบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน
ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

แนวทาง/วิธีการพัฒนา	กิจกรรม	ดัชนีชี้วัด	เป้าหมาย
1. กำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ให้ชัดเจนและสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการจัดสรรผลกำไรทุกปี และการจัดสรรหรือแบ่งปันผลประโยชน์จะต้องมีความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ	1. กำหนดหลักเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกที่ชัดเจน เช่น มีการปันผลเฉลี่ยคืน เก็บเป็นทุนสำรอง/ทุนดำเนินงานกลุ่ม และเป็นทุนในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก เพื่อสร้างความพึงพอใจ	1. มีการจัดสรรผลประโยชน์และผลกำไรของกลุ่มอย่างเที่ยงธรรม	1. เป็นประจำทุกปี
2. กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เพื่อสร้างความพึงพอใจและ เข้า	2. จัดสวัสดิการและผลประโยชน์ตอบแทนแก่สมาชิกอย่างต่อเนื่องและ	2. มีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก	2. เป็นประจำทุกปี

ตาราง 5 (ต่อ)

แนวทาง/วิธีการพัฒนา	กิจกรรม	ดัชนีชี้วัด	เป้าหมาย
มามีส่วนร่วมมากขึ้น	เป็นไปตามระเบียบข้อตกลง		
3. ควรสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพที่สมาชิกกลุ่มมีทักษะหรือมีความถนัด เพื่อให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น	3. ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนอาชีพหรือสร้างงานสร้างรายได้ให้กับสมาชิกมีอาชีพที่มั่นคงโดยการสนับสนุนเงินทุนและเพิ่มพูนทักษะ	3. มีการส่งเสริมเงินทุนหรืออาชีพแก่สมาชิก	3. อย่างน้อย 5 ราย

ตาราง 6 แนวทางและวิธีการพัฒนา กิจกรรม ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ และเป้าหมายการพัฒนา การบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

แนวทาง/วิธีการพัฒนา	กิจกรรม	ดัชนีชี้วัด	เป้าหมาย
1. ฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย งบดุล งบกำไรขาดทุนและทะเบียนต่างๆ แก่กรรมการที่รับผิดชอบตามระบบสากลและสามารถตรวจสอบได้	1. ประสานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจัดทำวิทยากรมาให้ความรู้แก่กรรมการที่รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีที่เป็นสากล โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้	1. มีการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีสากล	1. อย่างน้อย 1 ครั้ง
2. สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลสถานะทางการเงินของกลุ่มโดยเคร่งครัด	2. ดำเนินการตรวจสอบรายรับ-รายจ่าย(สถานะทางการเงิน)ของกลุ่ม โดยคณะกรรมการตรวจสอบและสมาชิก รวมทั้งให้ถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด	2. มีการตรวจสอบสถานะทางการเงินของกลุ่ม	2. อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
3. มีการรายงานสถานะทางการเงินของกลุ่มในการประชุมคณะกรรมการหรือเวที	3. กรรมการที่รับผิดชอบการจัดทำบัญชีของกลุ่มต้องรายงานสถานะทางการเงิน	3. มีการรายงานสถานะทางการเงินของกลุ่ม	3. ในการประชุมหรือการจัดเวที

ตาราง 6 (ต่อ)

แนวทาง/วิธีการพัฒนา	กิจกรรม	ดัชนีชี้วัด	เป้าหมาย
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก	เงินให้กับคณะกรรมการและสมาชิกทราบในการประชุมหรือการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้		แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทุกครั้ง
4. กำหนดผู้รับผิดชอบจัดทำทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์ของกลุ่มให้เป็นปัจจุบันแล้วรายงานให้คณะกรรมการและสมาชิกทราบ	4. กำหนดผู้รับผิดชอบโดยตรงเพื่อทำหน้าที่ในการจัดทำทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์ของกลุ่มให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ แล้วรายงานให้คณะกรรมการและสมาชิกทราบเป็นประจำทุกปี	4. มีการกำหนดผู้รับผิดชอบและมีทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์	4. มีผู้รับผิดชอบจำนวน 1 คน และรายงานให้สมาชิกทราบปีละ 1 ครั้ง
5. กำหนดแผนการใช้ทรัพยากรและทุนอย่างประหยัด คัดค้านเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มให้มากที่สุดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว	5. มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรในห้องถิ่นอย่างประหยัดและคุ้มค่าสมประโยชน์มากที่สุดโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นหลัก	5. มีการวางแผนและปฏิบัติตามแผน	5. มีการวางแผนระยะสั้นและระยะยาวทุกปี

บทที่ 5

การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี นี้ ขอเสนอเป็น 5 ตอน คือ

1. คำถามการวิจัย
 2. วัตถุประสงค์การวิจัย
 3. วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา
 4. การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
 5. ผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
- แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

คำถามการวิจัย

จะสามารถพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยในระยะที่ 3 นี้เป็นขั้นที่มีความสำคัญมาก ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการศึกษาในระยะที่ 1 (R_1) และระยะที่ 2 (R_2) ที่เกิดจากการปฏิบัติจริงแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิก ซึ่งเป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานทุกฝ่าย จะได้เข้ามามีส่วนร่วมกันปฏิบัติการ (action) เพื่อให้เกิดการพัฒนาของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตามแนวทางและวิธีการที่ได้พัฒนา เพื่อให้บรรลุตามดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้ในการวิจัยในระยะที่ 2 (R_2) ดังนั้น จึงใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กรอบการวิจัย

การศึกษาในระยะที่ 3 (D) เป็นการนำแนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จและเป้าหมายการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ร่วมกันพัฒนาไว้ในขั้นตอนในระยะที่ 2 (R₂) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดหลักในการพัฒนา

2. ประชากร

ประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 30 คน ดังนี้

- 2.1 คณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 9 คน
- 2.2 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จำนวน 20 คน
- 2.3 เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบตำบลโคกลำพาน จำนวน 1 คน

3. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและพัฒนา

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ได้ตระหนักในปัญหาและบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนร่วมมือกันนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 1 (R₁) และระยะที่ 2 (R₂) ไปสู่การปฏิบัติการจริง (interactive learning through action) เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานของตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ไปเปรียบเทียบกับดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาในแต่ละด้านตามที่ได้กำหนดไว้จากการวิจัยในระยะที่ 2

การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

โดยหลักการแล้วการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ให้มีประสิทธิภาพ คุ่มค่าและโปร่งใส ตามมาตรฐานกลุ่ม/องค์กรชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องและมีความยั่งยืน โดยที่ผู้มีส่วนอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันพิจารณากำหนดไว้ในการศึกษาวิจัยในระยะที่ 2 (รายละเอียดดังปรากฏ ในบทที่ 4) สามารถจำแนกการปฏิบัติการ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตามแนวทางวิธีการพัฒนาเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. แนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกร ทำนากบ้านโคกลำพาน ที่ยังไม่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้หรือยังไม่ถึงกำหนดเวลาที่จะดำเนินการได้ในขณะนี้ คือ

1.1 ส่งเสริมการระดมทุนโดยให้สมาชิกร่วมลงทุนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยคนละ 1 ทุนๆ ละ 100 บาท เนื่องจากจะต้องจัดให้มีการประชุมสามัญประจำปีและจ่ายเงินปันผลค่าหุ้นของสมาชิกในวันที่ 31 มกราคม 2550 ก่อน

1.2 การจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก ต้องให้กรรมการจัดทำบัญชีงบกำไรขาดทุนประจำปี 2549 ให้เสร็จเรียบร้อยก่อน ซึ่งจะดำเนินการภายหลังจากการจ่ายเงินปันผลประจำปีให้แก่สมาชิกแล้ว

1.3 การสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพที่สมาชิกกลุ่มมีทักษะหรือมีความถนัด เพื่อให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งจะดำเนินการภายหลังจากการจ่ายเงินปันผลประจำปีให้แก่สมาชิกแล้ว

2. แนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกร ทำนากบ้านโคกลำพาน ที่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนอย่างสำคัญ ในการร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกร ทำนากบ้านโคกลำพานตามที่ต้องการมี ดังนี้

2.1 การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร

2.1.1 กำหนดเรื่องการระดมหุ้นไว้ในระเบียบข้อบังคับกลุ่ม

2.1.2 จัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ทะเบียนหุ้น บัญชีเงินฝากธนาคาร เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก

2.1.3 สร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความก้าวหน้าเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

2.1.4 ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพาน เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านเงินทุน และรับสมัครสมาชิกเพิ่ม

2.1.5 สำรวจและแสวงหาแหล่งทุนต่างๆ ที่หลากหลายในลักษณะเงินทุนหมุนเวียน หรือบูรณาการทุนชุมชนเข้าด้วยกัน

2.1.6 ส่งเสริมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการกลุ่ม

2.1.7 ส่งเสริมให้ความรู้การจัดตั้งเครือข่ายในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง เกิดความเข้มแข็งในชุมชน

2.1.8 ประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนในการสนับสนุนช่วยเหลือการบริหารจัดการกลุ่มให้เข้มแข็งทั้งด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัยและงบประมาณ

2.2 การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

2.2.1 กำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ให้ชัดเจนและสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการจัดสรรผลกำไรทุกปี และการจัดสรรหรือแบ่งปันผลประโยชน์จะต้องมีความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ

2.2.2 กำหนดข้อตกลงหรือระเบียบการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เพื่อสร้างความพึงพอใจและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

2.3 การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

2.3.1 ฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย งบดุล งบกำไรขาดทุนและทะเบียนต่างๆ แก่กรรมการที่รับผิดชอบ รวมทั้งให้มีการจัดทำบัญชี เอกสารต่างๆ ที่เป็นสากลสามารถตรวจสอบได้

2.3.2 สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มโดยเคร่งครัด

2.3.3 มีการรายงานสถานะทางการเงินของกลุ่มในการประชุมคณะกรรมการหรือเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก

2.3.4 กำหนดผู้รับผิดชอบจัดทำทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์ของกลุ่มให้เป็นปัจจุบัน แล้วรายงานให้คณะกรรมการและสมาชิกทราบ

2.3.5 กำหนดแผนการใช้ทรัพยากรและทุนอย่างประหยัด คุ่มค่า เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มให้มากที่สุดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

จากแนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน ที่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร ประกอบด้วย 2 วิธีการ ดังนี้

1. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน

จากการเรียนรู้ของคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพานที่เกิดจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในระยะที่ 1 (R₁) และระยะที่ 2 (R₂) คณะกรรมการจึงตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน และจากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประชุมคณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน ทำให้มีข้อมูลที่เชื่อถือได้ว่าคณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และทักษะต่อการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอน ดังนี้

1.1 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครั้งที่ 1 ได้จัดขึ้น เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2549 เวลา 10.00 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกลำพาน โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 28 คน ได้แก่ คณะกรรมการ จำนวน 8 คน สมาชิก จำนวน 18 คน และเพื่อเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ จึงได้เชิญผู้มีส่วนสำคัญและผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้ความรู้ ตลอดจนข้อเสนอแนะประกอบด้วย เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบ จำนวน 1 คน พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร จำนวน 1 คน (ภาคผนวก ฉ) ประเด็นในการจัดเวทียึดตามกรอบการวิจัย 3 ข้อ คือ

- 1) การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร
- 2) การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร
- 3) การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

สรุปสาระสำคัญของการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

เปิดเวทีเรียนรู้โดย นายโพธิ์ โมรา ประธานคณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรทำนุบ้านโคกลำพาน กล่าวแนะนำ พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรีและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่เข้าร่วมเวทีและเน้นย้ำประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดเวทีในครั้งนี้ คือการเพิ่มประสิทธิภาพของคณะกรรมการและสมาชิกในการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนประกอบกับสถานการณ์ภายนอกที่สนับสนุนให้คนในชุมชนได้มีการรวมตัวกันและมีส่วนร่วมในการพัฒนา จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนุบ้านโคกลำพานให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดเวทีไว้ดังนี้

- 1.1.1 ส่งเสริมการระดมทุนโดยการรณรงค์ให้มีการออมทรัพย์และการเข้าถึงแหล่งทุน
- 1.1.2 กำหนดเรื่องการระดมหุ้นไว้ในระเบียบข้อบังคับกลุ่ม
- 1.1.3 การส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการ
- 1.1.4 การจัดตั้งเครือข่ายในการดำเนินงาน
- 1.1.5 การประสานขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- 1.1.6 การกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ให้ชัดเจน
- 1.1.7 การกำหนดข้อตกลงหรือระเบียบการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก
- 1.1.8 การส่งเสริมอาชีพสมาชิก
- 1.1.9 การติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการ
- 1.1.10 การกำหนดแผนการใช้ทรัพยากรและทุน

รายละเอียดแนวทางและวิธีการ กิจกรรมและผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนุบ้านโคกลำพาน มีดังนี้

ตาราง 7 แนวทางและวิธีการ กิจกรรมและผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
1. ส่งเสริมการระดม ทุนโดยการรณรงค์ให้ มีการออมทรัพย์และ การเข้าถึงแหล่งทุน 2. กำหนดเรื่องการ ระดมหุ้นไว้ในระเบียบ ข้อบังคับกลุ่ม	<p>ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกลำพานได้นำร่าง ระเบียบข้อบังคับเดิมของกลุ่ม มาให้ผู้เข้าร่วมเวทีพิจารณา โดยชี้แจงว่าในระเบียบ ข้อบังคับมิได้กำหนดเรื่องการ ระดมเงินทุนของกลุ่มไว้ ซึ่งทำ ให้เงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม ในปัจจุบันไม่เพียงพอ และได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกที่เข้าร่วม เวทีได้อภิปรายและแสดง ความคิดเห็นในประเด็น ดังกล่าวและเสนอขอความ เห็นชอบจากผู้เข้าร่วมเวที</p>	<p>การจัดเวทีครั้งนี้มีคณะกรรมการและ สมาชิกหลายคนแสดงความคิดเห็น อย่างกว้างขวาง สมาชิกท่านหนึ่งได้ แสดงความคิดเห็นว่า “การจะให้ สมาชิกฝากเงินสัจจะออมทรัพย์นั้น อาจจะสร้างความเดือดร้อนให้กับ สมาชิกบางคนที่มีรายได้น้อย เนื่องจากขณะนี้ตำบลโคกลำพานมี การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นแล้ว หลายหมู่บ้าน เช่น หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 นอกจากนี้กองทุนหมู่บ้านบาง หมู่บ้าน ยังให้สมาชิกฝากเงินสัจจะ กับกองทุนหมู่บ้านอีกด้วย ซึ่งจะ กลายเป็นภาระซ้ำซ้อนแก่สมาชิก มากเกินไป” สมาชิกบางคนได้เสนอ ให้ขอกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านบาง หมู่บ้านที่มีเงินเหลือจากการกู้ยืม ของสมาชิก แต่อาจมีปัญหายุ่งยาก ในขั้นตอนการปฏิบัติบ้างเช่นต้องให้ สมาชิกกองทุนเป็นผู้อนุมัติ และ สมาชิกอีกคนหนึ่งได้เสนอว่า “ผมเห็น ว่าควรให้มีการเพิ่มหุ้นจากสมาชิก ทุกปีอย่างน้อยคนละ 1 หุ้น ๑๐๐ บาทในวันสิ้นปีที่มีการจ่ายเงินปันผล ให้สมาชิกกลุ่มเราจะได้มีเงินทุน หมุนเวียนมากขึ้น” และกรรมการคน หนึ่งเสนอให้จัดสรรผลกำไรเข้าเป็น ทุนดำเนินการอย่างน้อย ร้อยละ 50</p>

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
<p>3. การส่งเสริมความรู้ ด้านการบริหารจัดการ แก่คณะกรรมการ</p>	<p>ประชาชนกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกล่าพานได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารจัดการว่าปัญหาของการดำเนินงานของกลุ่มในปัจจุบันประการหนึ่งคือคณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการโดยเฉพาะ ด้านการบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากร ดังนั้นในวันนี้ จึงได้เชิญนางสาวลัดดา เห็งกลิ่น</p>	<p>เป็นต้น ภายหลังจากเสร็จสิ้นการอภิปราย คณะกรรมการได้ขอมติจากที่ประชุม โดยทุกคนให้ความเห็นชอบให้ จัดสรรผลกำไรเข้าเป็นทุนดำเนินการ อย่างน้อย ร้อยละ 50 และให้มีการ เพิ่มหุ้นจากสมาชิกทุกปีอย่างน้อย คนละ 1 หุ้นๆละ 100 บาทในวันสิ้น ปีที่มีการจ่ายเงินปันผลตามที่สมาชิก เสนอซึ่งภายหลังจากการประชุม คณะกรรมการได้นำไปแก้ไขเพิ่มเติม ในระเบียบข้อบังคับแล้ว คือ ระเบียบ ข้อ 2 เรื่อง การระดมหุ้น</p> <p>1) ให้มีการเพิ่มหุ้นจากสมาชิกทุกปี อย่างน้อยคนละ 1 หุ้นๆละ 100 บาท ในวันสิ้นปีที่มีการจ่ายเงินปันผล</p> <p>2) ให้จัดสรรผลกำไรสำหรับไว้เป็น ทุนดำเนินการอย่างน้อยร้อยละ 50</p> <p>นางสาวลัดดา เห็งกลิ่น กล่าวขอบคุณ ประชาชนที่เปิดโอกาสให้มาร่วมสร้าง ความรู้ความเข้าใจและแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการ เงินทุนและทรัพยากร และร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณะกรรมการ และสมาชิกที่เข้าร่วมเวทีเกี่ยวกับ แนวทางการบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรซึ่งพอสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้</p> <p>1. คณะกรรมการจะต้องมาจากการ</p>

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
	<p>พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรมาร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้และ ถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ ให้แก่คณะกรรมการตลอดจน สมาชิกผู้เข้าร่วมเวทีในวันนี้ ด้วย จากนั้นได้มีการแบ่งกลุ่ม ผู้เข้าร่วมเวทีออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ 1 เป็นคณะกรรมการ ทั้งหมดและกลุ่มที่ 2 เป็นสมาชิก โดยทั้ง 2 กลุ่ม ร่วมกันแสดง ความคิดเห็นในประเด็นหัวข้อ เดียวกันดังนี้</p> <p>1) การบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรที่ผ่านมา บรรลุผลสำเร็จหรือไม่</p> <p>2) อะไรที่เป็นสาเหตุให้การ ทำงานบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ สำเร็จ และ 3) มีแนวทางแก้ไข ให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างไร</p> <p>ซึ่งหลังจากที่แต่ละกลุ่มร่วมกัน ระดมสมองในกลุ่มย่อยเสร็จ เรียบร้อยแล้ว ให้แต่ละกลุ่มส่ง ตัวแทนมานำเสนอในที่ประชุม ใหญ่ โดยมีนักวิจัยเป็นผู้จัด สรุปรประเด็นทั้งหมดเป็นแผนที่</p>	<p>เลือกตั้งของสมาชิกและปฏิบัติหน้าที่ ตามที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนจัด ให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>2. กลุ่มจะต้องมีระเบียบข้อบังคับที่ ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก</p> <p>3. สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมใน กิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่องและ สม่ำเสมอ</p> <p>4. ให้มีสถานที่ทำงานของกลุ่มที่เป็น ศูนย์กลางและใช้เป็นสถานที่ดำเนิน กิจกรรมร่วมกัน</p> <p>5. มีกระบวนการทำงานที่ก่อให้เกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการ พัฒนากลุ่มอย่างเหมาะสม</p> <p>6. มีเงินทุนและทรัพยากรเพียงพอ ต่อการดำเนินงานของกลุ่ม</p> <p>7. สมาชิกต้องได้รับประโยชน์จาก การจัดสรรและใช้ประโยชน์จาก เงินทุนตามความต้องการและเห็น พ้องกัน</p> <p>8. มีการติดตามตรวจสอบติดตามผล การใช้งบประมาณและทรัพยากร ด้านต่างตามความต้องการของสมาชิก</p> <p>9. มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างสมาชิกกลุ่มเพื่อกระตุ้นให้ เกิดการพัฒนาและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งภายหลังจากการให้ข้อเสนอแนะ ดังกล่าวคณะกรรมการมีความเข้าใจ</p>

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
4.การจัดตั้งเครือข่าย ในการดำเนินงานและการประสานขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือ จากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน	<p>ทางความคิด (mind map)</p> <p>ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกลำพานได้กล่าวถึง ประโยชน์ในการจัดตั้งเครือข่าย การดำเนินงานและการประสานขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือ จากหน่วยงานภาครัฐและ เอกชนให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ ร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่า จะสามารถส่งเสริมและ สนับสนุนการดำเนินงานของ กลุ่มให้มีความเข้มแข็งได้ อย่างไรบ้างและจะมีแนวทาง การจัดตั้งเครือข่ายและประสาน การขอรับการสนับสนุนจาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ อย่างไร โดยประธานขอให้ ผู้เข้าร่วมเวทีทุกคนได้แสดง ความคิดเห็น และให้นักวิจัย เป็นผู้จัดประเด็นความคิดของ แต่ละคนบนกระดาษฟลิป ชาร์ต พร้อมสรุปในภาพรวม</p>	<p>มากขึ้นโดยมีกรรมการท่านหนึ่ง กล่าวไว้ว่า “ตั้งแต่ได้รับการเลือกตั้ง เป็นกรรมการมา เพิ่งมีความเข้าใจ เรื่องการบริหารจัดการเงินทุนและ ทรัพยากรในวันนี้ น่าจะมีการแนะนำ เรื่องดีตัวอย่างนี้มาตั้งนานแล้ว”</p> <p>เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบ ตำบลโคกลำพานได้ให้ข้อมูลแก่ ผู้เข้าร่วมเวทีว่า ปัจจุบันตำบลโคกลำพาน มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้น มากมาย จำนวน 15 กลุ่ม (รวมกลุ่ม เกษตรกรทำนากองบ้านโคกลำพาน) ประกอบด้วย กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา กลุ่มจักสาน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ ผลิต หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 กองทุน หมู่บ้านหมู่ที่ 1-8 กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หมู่ที่ 1,6,7 กลุ่มประปาหมู่บ้าน กลุ่ม ผู้ใช้น้ำ กลุ่มฃกปนกิจสงเคราะห์บ้าน โดลกะถิน และกลุ่มสภาผู้นำชุมชน บ้านโคกลำพาน ซึ่งแต่ละกลุ่มที่ จัดตั้งขึ้นล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง ประโยชน์ให้แก่สมาชิกและคนใน ชุมชนทั้งสิ้น เราควรมีวิธีการทำ อย่างไรให้กลุ่มเกษตรกรทำนากอง บ้านโคกลำพานได้เชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ให้เข้ามาเป็นเครือข่ายเพื่อ สร้างความเข้มแข็ง สมาชิกที่เข้าร่วม เวทีท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า</p>

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
		<p>ขณะนี้ตำบลโคกลำพานได้มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบล(ศอช.ต.) โคกลำพานแล้ว โดยมีนางสาวเจริญจิตต์ บุญเลิศ เป็นประธาน จึงเห็นควรให้ประธานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่ม/องค์กรต่างๆ เนื่องจากกรรมการของแต่ละกลุ่มทั้ง 15 กลุ่ม ก็เป็นคณะกรรมการของศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพานอยู่ด้วย ซึ่งผู้เข้าร่วมเวทีส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอของสมาชิกดังกล่าว โดยในระยะแรกกำหนดให้มีการเชื่อมโยงและถ่ายทอดประสบการณ์ในด้านการทำงานของแต่ละกลุ่มเพื่อสร้างการเรียนรู้ซึ่งกันและกันก่อน หลังจากนั้นจึงค่อยรวมเงินกองทุนต่างๆ มาสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานสำหรับประเด็นการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนนั้น ได้มอบให้นางสาวสุภาวรรณ กองสุวรรณ เป็นผู้ประสานงาน ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างประสานการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากพอช.(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน)</p>

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
5. การกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์และการกำหนดข้อตกลงหรือระเบียบการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก	<p>ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกสำพานได้กล่าวถึงประเด็นการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์และการกำหนดข้อตกลงหรือระเบียบการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกซึ่งปัจจุบันยังไม่ได้กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนจึงน่าจะเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้สมาชิกบางส่วนถอนหุ้นคืนเพราะไม่ได้รับประโยชน์และความพึงพอใจจากการรวมกลุ่ม ดังนั้นจึงขอให้สมาชิกผู้เข้าร่วมเวทีได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา</p>	<p>นางสาวสุภาวรัตน์ กองสุวรรณ ได้ทำความเข้าใจแก่สมาชิกผู้เข้าร่วมเวทีถึงเหตุผลของการจัดสรรผลกำไรในปีที่ผ่านมาและการไม่จัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เนื่องด้วยผลกำไรที่ได้รับในแต่ละปีมีจำนวนน้อยเกินไปและลดลงทุกปี ประกอบกับมีกองทุนอื่นๆ เช่น กองทุนหมู่บ้านหรือกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์จัดให้มีสวัสดิการช่วยเหลือแก่สมาชิกอยู่แล้ว กลุ่มจึงไม่ได้ดำเนินการในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามหากสมาชิกมีความเห็นว่าจะจัดให้มีสวัสดิการต่างๆ จากนั้นสมาชิกได้ช่วยกันแสดงความคิดเห็นสมาชิกผู้เข้าร่วมเวทีคนหนึ่งได้เสนอว่า "กลุ่มควรกำหนดให้มีการจัดสรรผลประโยชน์เอาไว้ในระเบียบให้ชัดเจน เช่นการปันผล การจัดสวัสดิการต่างๆ การจัดสรรค่าตอบแทนของคณะกรรมการ หรือการเพิ่มทุน เพราะจะเป็นการสร้างแรงจูงใจของสมาชิกในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเพิ่มมากขึ้น" และมีสมาชิกอีกหลายคนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นสนับสนุนสอดคล้องกันในประเด็นดังกล่าว ซึ่งภายหลังจากการประชุมคณะกรรมการได้นำประเด็นข้อเสนอกลับไปแก้ไขเพิ่มเติมในระเบียบข้อบังคับของกลุ่มดังนี้ 1) จัดให้มีเงินช่วยเหลือ</p>

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
6.การส่งเสริมอาชีพ สมาชิก	<p>ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกลำพานได้กล่าวถึง เรื่องการส่งเสริมอาชีพของ สมาชิกว่า ปัจจุบันสมาชิกกลุ่ม เกษตรกรทำนาบ้านโคกลำ พานไม่ค่อยประสบปัญหาด้าน อาชีพมากนัก ปัญหาที่พบคือ สมาชิกไม่ค่อยมีเวลาให้กับ การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม และไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการ แสดงความคิดเห็นในการ บริหารจัดการทำให้กลุ่มไม่ ค่อยก้าวหน้าเท่าที่ควร จึง ขอให้พัฒนาการอำเภอเมือง ลพบุรีได้ให้คำแนะนำในเรื่อง ดังกล่าวแก่คณะกรรมการและ สมาชิก</p>	<p>งานศพสมาชิกรายละ 1,000 บาท 2) ให้มีการช่วยเหลือการศึกษาบุตรของ สมาชิกปีละ 2 รุ่น ๆ ละ 500 บาท นางสาวลัดดา เพ็งกลิ่น พัฒนาการ อำเภอเมืองลพบุรี ได้เสนอแนะแนวทาง ในประเด็นดังกล่าวมีสาระสำคัญพอ สรุปได้ ดังนี้ 1) คณะกรรมการกลุ่ม ต้องหมั่นเยี่ยมเยียนสมาชิกและ ประธานนักวิชาการมาให้ความรู้ คำแนะนำการประกอบอาชีพ เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มผลผลิต 2) สละเวลาในการทำกิจกรรมที่ เหมาะสมกับสมาชิกส่วนใหญ่ 3) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ สมาชิกอยู่เสมอ เช่น การนำไปทัศน ศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ จากคำแนะนำดังกล่าวข้างต้น ได้มี สมาชิกผู้เข้าร่วมเวที 2-3 คน ได้ร่วม แสดงความคิดเห็นสนับสนุนและ ผู้เข้าร่วมเวทีทุกคนเห็นพ้องต้องกัน สมาชิกผู้เข้าร่วมเวทีคนหนึ่งได้แสดง ความคิดเห็นว่า “การแต่งตั้ง คณะกรรมการตรวจสอบ 2 คน คงจะ ไม่เพียงพอ เนื่องจากกรรมการต้องมี ภาวะรับผิดชอบต่อครอบครัว จึงขอ เสนอให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมใน การตรวจสอบการดำเนินงานของ คณะกรรมการ โดยคณะกรรมการ ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถ</p>
7.การติดตาม ตรวจสอบการ ดำเนินงานของ คณะกรรมการ	<p>ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกลำพานได้กล่าวว่า การบริหารจัดการทุนให้ ประสบผลสำเร็จนั้นต้องมี ระบบการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้ ในการ ดำเนินงานที่ผ่านมากลุ่มได้มี การแต่งตั้งคณะกรรมการ</p>	<p>งานศพสมาชิกรายละ 1,000 บาท 2) ให้มีการช่วยเหลือการศึกษาบุตรของ สมาชิกปีละ 2 รุ่น ๆ ละ 500 บาท นางสาวลัดดา เพ็งกลิ่น พัฒนาการ อำเภอเมืองลพบุรี ได้เสนอแนะแนวทาง ในประเด็นดังกล่าวมีสาระสำคัญพอ สรุปได้ ดังนี้ 1) คณะกรรมการกลุ่ม ต้องหมั่นเยี่ยมเยียนสมาชิกและ ประธานนักวิชาการมาให้ความรู้ คำแนะนำการประกอบอาชีพ เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มผลผลิต 2) สละเวลาในการทำกิจกรรมที่ เหมาะสมกับสมาชิกส่วนใหญ่ 3) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ สมาชิกอยู่เสมอ เช่น การนำไปทัศน ศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ จากคำแนะนำดังกล่าวข้างต้น ได้มี สมาชิกผู้เข้าร่วมเวที 2-3 คน ได้ร่วม แสดงความคิดเห็นสนับสนุนและ ผู้เข้าร่วมเวทีทุกคนเห็นพ้องต้องกัน สมาชิกผู้เข้าร่วมเวทีคนหนึ่งได้แสดง ความคิดเห็นว่า “การแต่งตั้ง คณะกรรมการตรวจสอบ 2 คน คงจะ ไม่เพียงพอ เนื่องจากกรรมการต้องมี ภาวะรับผิดชอบต่อครอบครัว จึงขอ เสนอให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมใน การตรวจสอบการดำเนินงานของ คณะกรรมการ โดยคณะกรรมการ ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถ</p>

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
8. การกำหนด แผนการใช้ทรัพยากร และทุน	<p>ตรวจสอบการดำเนินงาน 2 คน คือ นางสาวเจริญจิตต์ บุญเลิศ และนายจำลอง ศรีทอง ซึ่งคณะกรรมการทั้งสองท่านต่างมีภารกิจในการประกอบอาชีพส่วนตัวทำให้การตรวจสอบการดำเนินงานกลุ่มทำได้ไม่ค่อยเต็มที่และต่อเนื่องเท่าที่ควรจึงขอให้สมาชิกผู้เข้าร่วมเวทีได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่าควรจะมีแนวทางอย่างไรเพื่อให้สมาชิกเกิดความพึงพอใจในการทำงานของคณะกรรมการให้มากที่สุด</p> <p>ประธานกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกลำพานได้เสนอความคิดเห็นต่อเวที ในเรื่องการกำหนดแผนการใช้ทรัพยากร และทุนของกลุ่ม เนื่องจากที่ผ่านมายังไม่ได้ดำเนินการในเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใดซึ่งทำให้การดำเนินงานของกลุ่มไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร จึงขอให้สมาชิกผู้เข้าร่วมเวทีทุกคนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดเป็น</p>	<p>ตรวจสอบบัญชีงบดุลต่างๆ ของกลุ่มได้ตลอดเวลา และให้มีการเปิดเผยข้อมูลโดยการปิดประกาศไว้ ณ ที่ทำการของกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน” ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมเวทีมีความเห็นสอดคล้องต้องกันซึ่งคณะกรรมการกลุ่มได้รับไว้เพื่อนำไปพิจารณาดำเนินการต่อไป</p> <p>นางสาวลัดดา เพ็งกลิ่น พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการทุนที่มีประสิทธิภาพไว้ดังนี้คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ด้านการผลิต ต้องเน้นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น สร้างมูลค่าเพิ่มโดยใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่ผลิตให้มีคุณภาพ ทันต่อความต้องการของตลาด 2) ด้านการตลาด เน้นการผลิตสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาดและผู้บริโภค 3) ด้านการบริหารจัดการทุน

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
	แผนการทำงานร่วมกันต่อไป	<p>นอกจากการบริหารจัดการที่นำเสนอต่อเวทีข้างต้นแล้ว ต้องคำนึงถึงการใช้ทุนทางสังคมตลอดจนศักยภาพของชุมชนร่วมด้วย</p> <p>4) ด้านการสร้างเครือข่าย ต้องเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชน เน้นความหลากหลายของเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ แบ่งปันวัตถุดิบและเชื่อมโยงการตลาด ซึ่งจากข้อเสนอแนะดังกล่าว คณะกรรมการและสมาชิกที่เข้าร่วมเวทีได้ร่วมกันกำหนดแผนการใช้ทรัพยากรและทุนของกลุ่มไว้ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดให้มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการดำเนินงานของกลุ่มให้สมาชิกและคนในชุมชนทราบโดยผ่านตัวบุคคลเอกสาร หอกระจายข่าว และปิดประกาศไว้ ณ ที่ทำการกลุ่ม 2. จัดประชุมชี้แจง/รายงานฐานะทางการเงินแก่สมาชิกทุก 6 เดือน 3. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม ทุกวันที่ 10 ของเดือน 4. จัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและชุมชน ปีละ 1 ครั้ง 5. ประสานขอรับการสนับสนุนแหล่งทุนจากภายนอกเพื่อนำมาใช้ในการ

ตาราง 7 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
		<p>ดำเนินงานของกลุ่ม ปีละ 1 ครั้ง</p> <p>6. ประสานขอรับการสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ปีละ 2 ครั้ง</p> <p>7. ประสานงานกับกลุ่ม/องค์กรเครือข่ายในพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานซึ่งกันและกัน ปีละ 2 ครั้ง</p> <p>8. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มปีละ 2 ครั้ง</p>

2.การจัดประชุมและฝึกอบรม

การจัดประชุมและการฝึกอบรมเป็นแนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน ในการเพิ่มพูนทักษะ ความรู้และประสบการณ์การทำงานของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีรายละเอียด ดังนี้

ตาราง 8 แนวทางและวิธีการ กิจกรรมและผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน จากการจัดประชุมและการฝึกอบรม

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
1. เพื่อให้ความรู้แก่คณะกรรมการที่รับผิดชอบการจัดทำบัญชีและทะเบียนต่างๆ	1. จัดให้มีการฝึกอบรมกรรมการที่รับผิดชอบการจัดทำบัญชีและทะเบียนต่างๆ จำนวน 3 คน เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2549 ณ ที่ทำการกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน เป็นเวลา 1 วัน ประกอบด้วย นางสาวสุภวรรณ	1. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจัดทำบัญชีกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติการจริงจากวิทยากรจนสามารถจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย งบดุล งบกำไรขาดทุนและทะเบียนต่างๆ เช่น ทะเบียนสมาชิก ทะเบียนวัสดุครุภัณฑ์ ทะเบียนแหล่งเงินทุนทั้งภายนอกและภายในได้อย่าง

ตาราง 8 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
<p>2. เพื่อสร้างความตระหนักให้สมาชิกมีความรับผิดชอบ</p>	<p>กongsuvarn นางสำเรื่อน แสงคล้อยและนางอุบล ดิสเอ็ม โดยวิทยากรซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนรับผิดชอบตำบลโคกลำพาน จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองลพบุรี เป็นการฝึกปฏิบัติจริงตามรูปแบบบัญชีสากลทั่วไป</p> <p>2. จัดประชุมสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 เวลา 10.00 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกลำพาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจกับสมาชิกเกี่ยวกับการปรับปรุงระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเรื่องการส่งเสริมการระดมทุนจากสมาชิก การจัดสรรผลประโยชน์และการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกในปี 2550 ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย คณะกรรมการ 6 คน สมาชิก 28 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน 1 คน ซึ่งประธานกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ได้เชิญ นายจำลอง ศรีทอง อดีตสมาชิกสภาจังหวัดลพบุรี (สจ.) ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก</p>	<p>ถูกต้องครบถ้วนด้วยตนเอง ดังที่คณะกรรมการทำงานหนึ่งกล่าวว่า “การจัดทำบัญชีและทะเบียนของกลุ่มไม่ใช่เรื่องยากเท่าไรถ้ากรรมการมีความสนใจและเอาใจใส่อย่างจริงจัง และต้องลงมือทำด้วยตนเองจึงจะเรียนรู้ได้รวดเร็ว”</p> <p>2. สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมมีความเข้าใจและตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบมากขึ้นเช่น ร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมมากขึ้น มีการเสนอชื่อสมาชิกจำนวน 3 คน ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีของกลุ่ม ได้แก่ นางทองดี ไชยสวัสดิ์ นางสวัสดิ์ จำปาทองและนายเอ็ด ผาไชย์ ซึ่งผู้ได้รับแต่งตั้งจากที่ประชุมได้ไปตรวจสอบสถานะทางการเงินบัญชีและทะเบียนต่างๆ ของกลุ่มเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2549 นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้แต่งตั้งกรรมการผู้รับผิดชอบทะเบียนวัสดุและครุภัณฑ์ของกลุ่ม จำนวน 2 คน ประกอบด้วย นายจิรุตถ บุญเลิศ และนางสมใจ กระจ่างจันทร์ ซึ่งผู้ที่ได้รับแต่งตั้งได้ดำเนินการจัดทำทะเบียนวัสดุและครุภัณฑ์ของกลุ่มเสร็จเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2549</p>

ตาราง 8 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แนวทางและวิธีการ กิจกรรม การพัฒนา	ผลการพัฒนา
	<p>แก่สมาชิกในการปฏิบัติตามระเบียบ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม</p> <p>เกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพานที่จัดขึ้น การติดตามตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ และการตรวจสอบบัญชีของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น</p>	

ผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพานครั้งนี้ ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาและความต้องการการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากบ้านโคกลำพาน ดังนี้

1.1 ด้านการจัดหาเงินทุนและทรัพยากร

1.1.1 ส่งเสริมการระดมเงินทุนโดยกำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับของกลุ่มให้มีการเพิ่มหุ้นจากสมาชิกทุกปีอย่างน้อยคนละ 1 หุ้นๆละ 100 บาทในวันสิ้นปีที่มีการจ่ายเงินปันผล (วันที่ 31 มกราคม 2550) ซึ่งยังไม่บรรลุตามตัวชี้วัดและเป้าหมายที่กำหนดไว้ เนื่องจากยังไม่ครบกำหนดสิ้นปีที่ต้องจ่ายเงินปันผล

1.1.2 มีการจัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ทะเบียนหุ้น บัญชีเงินฝาก ตลอดจนบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบัน

1.1.3 มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกเพื่อสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วม เดือนละ 1 ครั้ง

1.1.4 มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของกลุ่มผ่านทางเวทีการประชุมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในหมู่บ้านและทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

1.1.5 มีการจัดทำทะเบียนแหล่งทุนทั้งภายนอกและภายในชุมชน และได้มอบหมายให้นางสาวสุภาววรรณ กองสุวรรณ เป็นผู้ประสานงานสถาบันพัฒนาองค์กรประชาชน (พอช.) เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ

1.1.6 ส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการโดยเชิญนางสาวลัดดา เพ็งกลิ่น พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรให้คำแนะนำและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร แก่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง

1.1.7 มีการประสานงานขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองลพบุรี มาให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการทุนและการจัดทำบัญชีและทะเบียนต่างๆ ของกลุ่ม 1 ครั้ง

1.1.8 การสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานได้มอบหมายนางสาวเจริญจิตต์ บุญเลิศ ประธานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนและกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เป็นผู้นำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตำบล

1.2 ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

1.2.1 กำหนดให้จัดสรรผลกำไรสำหรับไว้เป็นทุนดำเนินการอย่างน้อยร้อยละ 50 ซึ่งยังไม่บรรลุตามตัวชี้วัดและเป้าหมายที่กำหนดไว้เนื่องจากยังไม่ได้มีการจัดสรรผลกำไรของปีการจัดสรรผลกำไรของกลุ่ม

1.2.2 กำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์และการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก ดังนี้ 1) ช่วยเหลือค่าทำศพสมาชิกรายละ 1,000 บาท 2) ช่วยเหลือการศึกษาบุตรสมาชิกปีละ 2 ทุน ๆ ละ 500 บาท แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากยังไม่ได้มีการจัดสรรผลกำไรประจำปี

1.2.3 มีการวางแผนสนับสนุนทุนประกอบอาชีพให้แก่สมาชิก แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากต้องรอให้มีการระดมทุนจากสมาชิกในวันสิ้นปีทางบัญชี

1.3 ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

1.3.1 มีการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีแก่กรรมการ จำนวน 3 คน จนสามารถจัดทำบัญชีและทะเบียนต่างๆ ได้อย่างถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบัน

1.3.2 มีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการ โดยสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้ง จำนวน 3 คน ได้ขอตรวจสอบบัญชีรายรับรายจ่าย ทะเบียนต่างๆ ของกลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง และกรรมการจัดให้มีการเปิดเผยข้อมูลโดยการปิดประกาศไว้ ณ ที่ทำการของกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

1.3.3 กรรมการที่รับผิดชอบการจัดทำบัญชี มีการรายงานผลสถานะทางการเงินให้สมาชิกทราบทุกครั้งที่มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำทุกเดือน

1.3.4 มีการกำหนดผู้รับผิดชอบในการจัดทำทะเบียนคุณวิเศษคุณกฤษณ์ จำนวน 2 คน คือ นายจิรุตต บุญเลิศ และนางสมใจ กระต่ายจันทร์ ซึ่งดำเนินการแล้วเสร็จเป็นปัจจุบัน และจะรายงานผลให้สมาชิกทราบในวันสิ้นปีทางบัญชี

1.3.5 มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรและทุนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานของกลุ่ม และได้มีการปฏิบัติตามแผนแล้ว เช่น การประชาสัมพันธ์ การรับสมัครสมาชิกเพิ่มและกำหนดแผนการผลิตเพิ่มขึ้นในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ.2550

2. เกิดการเรียนรู้และสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนี้

2.1 คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานเกิดการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เงินเกิดความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากรมากขึ้น เช่น การระดมเงินทุน การจัดสรรผลประโยชน์และการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก การจัดตั้งเครือข่ายในการดำเนินงาน การจัดทำบัญชี การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานกลุ่ม และการกำหนดแผนการใช้ทรัพยากรและทุน

2.2 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานเกิดการเรียนรู้ มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากรของคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานที่มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

2.3 ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานมากขึ้น ทำให้รู้จักการพึ่งพาตนเอง มีการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ทำนาเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในอนาคต

2.4 เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ และเชื่อมั่นในศักยภาพของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น ทำให้การดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนได้รับการแก้ไขปัญหาและมีการพัฒนาจนบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของรัฐบาล

2.5 ผู้วิจัยได้เรียนรู้และมีความเข้าใจเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น สามารถถ่ายทอดและให้คำแนะนำแก่เพื่อนร่วมงานในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี

3. องค์ความรู้ที่ได้รับจากผลการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน ทำให้ผู้มีส่วนอย่างสำคัญซึ่งได้แก่ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากร ถ้าได้มีการดำเนินการอย่างจริงจังแล้วจะสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

4. จากผลการพัฒนาโดยรวมแล้วกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานได้รับการพัฒนาด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพคุ้มค่า และโปร่งใส ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการขับเคลื่อนการดำเนินของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานไปสู่ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการนำเสนอการสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะจากการวิจัยและพัฒนานี้ ขอเสนอ เป็น 3 ตอน ดังนี้

1. สรุปการวิจัย
 2. อภิปรายผลการวิจัย
 3. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย
- ซึ่งแต่ละขั้นตอนนี้มีรายละเอียด ดังนี้

สรุปการวิจัย

1. การวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนา บ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 3 ประการ คือ

1.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

1.2 เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

1.3 เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

2. การวิจัยและพัฒนานี้ เป็นการพัฒนาระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานทุกฝ่าย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่เชื่อมั่นว่า ชาวบ้าน คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน มีศักยภาพและภูมิปัญญาเพียงพอที่จะพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ของตนเองได้ ถ้าได้รับการเสริมพลัง (empowerment) ที่เหมาะสม ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) โดยอาศัยการวิเคราะห์สังเคราะห์ชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้ค้นหาศักยภาพ สรุปบทเรียน ประสบการณ์ ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน แล้วร่วมกันแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนา ตลอดจนร่วมกันปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร

ของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน โดยกำหนดการดำเนินการวิจัยไว้ 3 ขั้นตอนต่อเนื่องกัน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน

ขั้นตอนที่ 2 การแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน

3. การพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน เป็นการดำเนินงานที่ผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาและผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ ร่วมกันวิจัยและพัฒนาในแต่ละขั้นตอนตามความเหมาะสม ประกอบด้วย

3.1 ผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่และความรับผิดชอบ ในการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพานโดยตรง

3.2 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบตำบลโคกสำพาน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โลกสำพาน คณะกรรมการศูนย์ประสานองค์กรชุมชนตำบล (ศอช.ต.) โลกสำพาน คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กพสอ.) ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล นักวิชาการเกษตร พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี (ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารเงินทุนและทรัพยากร)

4. ผลการวิจัยและพัฒนา เป็นดังนี้

4.1 บริบทชุมชน บริบทชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน อาจสรุปได้ดังนี้

4.1.1 ตำบลโคกสำพานเป็นตำบลเก่าแก่ที่มีความสมบูรณ์มาแต่อดีต คาดว่าน่าจะมีอายุไม่น้อยกว่า 200 ปี ราษฎรส่วนใหญ่อพยพมาจากกรุงเวียงจันทน์ประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว เมื่อเดินทางมาถึงบริเวณตำบลโคกสำพาน มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ และลักษณะภูมิประเทศเป็นโคกสูงและรอบๆ โคกสูงมีลำธาร จึงตัดสินใจตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้และตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า “โคกสำธาร” ต่อมาเพี้ยนเป็น “โคกสำพาน” มีการตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นกลุ่มตามเครือญาติของตน เป็นสังคมเกษตรกรรม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอยู่บ้างทั้งในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการประกอบอาชีพ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับทำนา ชาวบ้านจึงประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก มีคลองชลประทาน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร (ทำนา) ไหลผ่านพื้นที่ของตำบล จำนวน 1 สาย และยังมีคลองส่งน้ำเชื่อมมาจากคลองชลประทานอีก จำนวน 5 สาย

การคมนาคมค่อนข้างสะดวกทั้งภายในและภายนอกตำบล และใช้ได้ทุกฤดูกาล การเดินทางของชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้รถจักรยานยนต์และรถยนต์ ส่วนอาชีพเสริมที่ทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านตำบลโคกลำพานเป็นอย่างมากในปัจจุบันและเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ คือ สุราแช่พื้นเมือง (อุ) ที่พัฒนามาจากการผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อุ) เพื่อดื่มในงานต่างๆ ขึ้นมาเป็นการผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อุ) ขายในเชิงธุรกิจ มีการรวมกลุ่มผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อุ) ที่มีการจัดการภายในกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง การผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อุ) เป็นความสามารถในการหารายได้ มาจุนเจือครอบครัว เป็นอาชีพเสริมจากการทำนาได้เป็นอย่างดี ระบบอนามัยและการสาธารณสุขในปัจจุบัน คนในชุมชนมีการรณรงค์ช่วยกันกำจัดขยะที่ถูกต้อง การได้รับความรู้ในการป้องกันโรค และมีการจัดตั้งอาสาสมัครด้านการสาธารณสุข (อสม.) เพื่อประสานคนในชุมชนกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพอนามัยของคนในชุมชน ด้านประเพณีที่ถือปฏิบัติในตำบลโคกลำพานเป็นประจำ คือ ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา สถาบันครอบครัว การเคารพบรรพบุรุษ การทำมาหากิน การเคารพบูชาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของตำบลคือ หลวงปู่อินทร์ นอกจากนี้ ประเพณีทำบุญกลางบ้านถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมายาวนาน

โดยสรุปแล้ว ชาวบ้านตำบลโคกลำพานมีการรวมตัวกันและช่วยเหลือกันในด้านชีวิตและความเป็นอยู่ ในด้านการอาชีพชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักมีรายได้ค่อนข้างแน่นอน จากภาระความจำเป็นในการประกอบอาชีพทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ น้อยไม่ค่อยมีเวลาพบปะพูดคุยปรึกษาหารือกันมากเท่าที่ควร การบริหารจัดการกองทุนต่างๆ ที่ผ่านมาก็ประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง

4.2 สภาพการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากำหนดตำบลโคกลำพาน

นับตั้งแต่จัดตั้งและเริ่มดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนากำหนดตำบลโคกลำพาน ในปี พ.ศ.2545 เป็นต้นมาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้ร่วมกันสรุปทบทวน และประเมินผลการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากำหนดตำบลโคกลำพาน ดังนี้

4.2.1 กลุ่มเกษตรกรทำนากำหนดตำบลโคกลำพาน จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2541 ตามใบทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร เลขที่ 32/2541 ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 โดย นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดลพบุรี ปัจจุบันมีสมาชิก 170 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของเกษตรกรและแปรรูปผลผลิตเพื่อการเกษตร ตลอดจนนำเสนอแนวทางเลือกใหม่ให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนา มีคณะกรรมการ 9 คนและมีการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน

ปี 2544 รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านสามารถผลิตสุราแช่ผลไม้ สุราแช่พื้นเมือง เนื่องจากชุมชนบ้านโคกลำพานมีประสบการณ์ ในการผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อุ) เป็นเวลาหลายสิบปีแล้ว โดยมักผลิตหลังจากว่างจากการทำนาแล้ว ดังนั้น คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนากำหนดตำบลโคกลำพาน จึงร่วมประชุมปรึกษาหารือ

กันและมีมติร่วมกันที่จะดำเนินการผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อุ) เป็นเครือข่ายกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

4.2.2 ด้านการจัดหาเงินทุนและทรัพยากร พบว่า

กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน มีการระดมทุนจากสมาชิกตั้งแต่ปี 2545 สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกทั้งในและนอกตำบลโคกลำพาน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 170 คน เงินทุนที่ใช้ดำเนินการ 70,000 บาท แต่มีสมาชิกบางส่วนได้ลาออกและขอลงทุนคืน มีการเชื่อมโยงประสานขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งทุนภายนอกและด้านวิชาการจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการแสวงหาและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานของกลุ่มอีกด้วย

4.2.3 ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร พบว่า

กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ไม่มีการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ไว้ในระเบียบ แต่กำหนดไว้เฉพาะเงินปันผลค่าหุ้นปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ไม่มีการกำหนดข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดสวัสดิการเช่น ทุนการศึกษา ฌาปนกิจสงเคราะห์ให้กับสมาชิก และไม่แจกระเบียบข้อบังคับให้สมาชิกทุกคนทราบ

4.2.4 ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร พบว่า

กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน มีการจัดทำหลักฐานทางบัญชีเป็นแบบบัญชีรับ-จ่ายง่าย ๆ ไม่เป็นสากลแต่เป็นปัจจุบัน มีการแต่งตั้งกรรมการตรวจสอบการดำเนินงานจำนวน 2 คน แต่ไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด และสมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบแต่อย่างใด ขาดการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน ไม่มีการตรวจสอบและรายงานวัตถุประสงค์ของกลุ่มในแต่ละปีให้สมาชิกทราบ นอกจากนี้ยังไม่มีการกำหนดแผนงานโครงการ/กิจกรรมการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างประหยัดคุ้มค่าและสมประโยชน์

4.3 ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ที่สำคัญคือ

4.3.1. ด้านการจัดหาเงินทุนและทรัพยากร

กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานไม่มีการระดมทุนเพิ่มขึ้น แต่มีสมาชิกบางรายขอลงทุนคืน ไม่มีการกำหนดเรื่องการระดมทุนไว้ในระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม จึงไม่สามารถเพิ่มเงินทุนได้ ไม่มีการจัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก ขาดการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกเพื่อสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกลุ่ม ขาดการสนับสนุนความรู้ด้านการบริหารจัดการเงินทุนของกลุ่มจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.3.2. ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานไม่มีการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ไว้ในระเบียบข้อบังคับ แต่ได้กำหนดไว้เฉพาะเงินปันผลค่าหุ้นให้แก่สมาชิกเท่านั้น และไม่มีการกำหนดข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิก

4.3.3. ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

กรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานขาดความรู้ความเข้าใจ หลักการบริหารจัดการ กรรมการตรวจสอบที่ได้รับการแต่งตั้งไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจังและสมาชิกยังไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ขาดการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของกลุ่ม ไม่มีการตรวจสอบและรายงานวัสดุ ครุภัณฑ์ของกลุ่มในแต่ละปีให้สมาชิกทราบ ไม่มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างประหยัดคุ้มค่าและสมประโยชน์

ด้านความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน ประกอบด้วย ความต้องการได้รับความรู้ด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในช่องทางต่าง ๆ เพื่อเพิ่มยอดขายให้มากขึ้น และต้องการเพิ่มเงินทุนหมุนเวียน เพื่อให้กลุ่มสามารถนำสินค้าไปวางจำหน่ายตามสถานที่ต่าง ๆ โดยการให้เครดิตไว้ก่อนอย่างน้อยเป็นเวลา 1 เดือน

4.4 แนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน

จากความรู้ที่เป็นประสบการณ์การบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน จะเห็นว่ามีคามจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานที่สำคัญ คือ

4.4.1. การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร

ส่งเสริมการระดมทุนโดยการรณรงค์ให้มีการออมทรัพย์เพิ่มมากขึ้น และสามารถเข้าถึงแหล่งทุนจากสถาบันการเงินหรือแหล่งทุนอื่นๆ มีการกำหนดเรื่องการระดมทุนไว้ในระเบียบข้อบังคับกลุ่ม การจัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่มและรับสมัครสมาชิกเพิ่ม การสำรวจและแสวงหาแหล่งทุนต่างๆ ในลักษณะเงินทุนหมุนเวียน หรือบูรณาการทุนชุมชนเข้าด้วยกัน ส่งเสริมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการกลุ่มจัดตั้งเครือข่ายเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง เกิดความเข้มแข็งในชุมชน ตลอดจนการประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัยและงบประมาณ

4.4.2. การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

มีการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์หรือผลกำไรทุกปี และต้องมีความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ มีการกำหนดข้อตกลงหรือระเบียบการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เพื่อสร้างความพึงพอใจและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และสนับสนุนส่งเสริมอาชีพเพื่อให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น

4.4.3. การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

ฝึกรอบมให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย งบดุล งบกำไรขาดทุน และทะเบียนต่างๆ ที่เป็นสากลแก่กรรมการที่รับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่ม มีการรายงานสถานะทางการเงินของกลุ่ม มีการกำหนดผู้รับผิดชอบจัดทำทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์ของกลุ่มให้เป็นปัจจุบัน มีการกำหนดแผนการใช้ทรัพยากรและทุนอย่างประหยัดคุ้มค่า เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

4.5 ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน

4.5.1 ด้านการจัดหาเงินทุนและทรัพยากร

- 1) มีสมาชิกเข้าร่วมลงทุนเพิ่มขึ้น
- 2) มีการกำหนดเรื่องการระดมทุน
- 3) มีการจัดทำหลักฐาน เช่น ทะเบียนและบัญชีต่างๆ
- 4) มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก
- 5) มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม
- 6) มีทะเบียนแหล่งทุนทั้งภายในและนอกชุมชน
- 7) มีการฝึกรอบมคณะกรรมการด้านการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร
- 8) มีการประสานหน่วยงานภาครัฐ/เอกชนและอบต.
- 9) มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มในพื้นที่

4.5.2 ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

- 1) มีการจัดสรรผลประโยชน์และผลกำไรของกลุ่มอย่างเที่ยงธรรม
- 2) มีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก
- 3) มีการส่งเสริมเงินทุนหรืออาชีพแก่สมาชิก

4.5.3 ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

- 1) มีการฝึกรอบมการจัดทำบัญชีสากล
- 2) มีการตรวจสอบสถานะทางการเงินของกลุ่ม
- 3) มีการรายงานสถานะทางการเงินของกลุ่ม
- 4) มีการกำหนดผู้รับผิดชอบและมีทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์
- 5) มีการวางแผนและปฏิบัติตามแผน

4.6 ผลการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพาน

จากแนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนากันโลกสำพานนำไปสู่ผลการพัฒนาที่สำคัญ คือ

4.6.1 ด้านการจัดการหาเงินทุนและทรัพยากร

- 1) ส่งเสริมการระดมเงินทุนโดยกำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับของกลุ่มให้มีการเพิ่มหุ้นจากสมาชิกทุกปี อย่างน้อยคนละ 1 หุ้นๆ ละ 100 บาทในวันสิ้นปีที่มีการจ่ายเงินปันผล (วันที่ 31 มกราคม 2550) ซึ่งยังไม่บรรลุตามตัวชี้วัดและเป้าหมายที่กำหนดไว้ เนื่องจากยังไม่ครบกำหนดสิ้นปีที่ต้องจ่ายเงินปันผล
- 2) มีการจัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ทะเบียนหุ้น บัญชีเงินฝาก ตลอดจนบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบัน
- 3) มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกเพื่อสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วม เดือนละ 1 ครั้ง
- 4) มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของกลุ่มผ่านทางเวทีการประชุมต่างๆ ที่จัดขึ้นในหมู่บ้านและทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- 5) มีการจัดทำทะเบียนแหล่งทุนทั้งภายนอกและภายในชุมชน และได้มอบหมายให้นางสาวสุภาวรัตน์ กองสุวรรณ เป็นผู้ประสานงานสถาบันพัฒนาองค์กรประชาชน (พอช.) เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ
- 6) ส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการโดยเชิญพัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี มาให้คำแนะนำและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากร จำนวน 1 ครั้ง
- 7) มีการประสานงานขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองลพบุรี ด้านการจัดทำบัญชีและทะเบียนต่างๆ ของกลุ่ม 1 ครั้ง
- 8) การสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานได้มอบหมายนางสาวเจริญจิตต์ บุญเลิศ ในฐานะประธานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนและกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกสำพาน ซึ่งได้มีการประสานเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตำบลแล้ว

4.6.2 ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

- 1) กำหนดให้จัดสรรผลกำไรสำหรับไว้เป็นทุนดำเนินการอย่างน้อยร้อยละ 50 ซึ่งยังไม่บรรลุตามตัวชี้วัดและเป้าหมายที่กำหนดไว้ เนื่องจากยังไม่ครบกำหนดสิ้นปีที่จะต้องจัดสรรผลกำไรของกลุ่ม
- 2) กำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์และสวัสดิการแก่สมาชิก ได้แก่ ช่วยเหลือเงินค่าทำศพสมาชิกรายละ 1,000 บาท และช่วยเหลือการศึกษาบุตรสมาชิก ปีละ 2 ทุน ๆ ละ 500 บาท แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากยังไม่ได้มีการจัดสรรผลกำไรประจำปี
- 3) กำหนดแผนการสนับสนุนทุนประกอบอาชีพให้แก่สมาชิก แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากต้องรอให้มีการระดมหุ้นจากสมาชิกในวันสิ้นปีทางบัญชี

4.6.3 ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร

- 1) มีการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีแก่กรรมการ จำนวน 3 คน จนสามารถจัดทำบัญชีและทะเบียนต่างๆ ที่เป็นมาตรฐานสากลได้อย่างถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบัน
- 2) มีการติดตามตรวจสอบบัญชีรายรับรายจ่าย ทะเบียนต่างๆ ของกลุ่ม โดยสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้ง จำนวน 3 คน จำนวน 2 ครั้ง และได้ปิดประกาศไว้ ณ ที่ทำการของกลุ่ม
- 3) กรรมการที่รับผิดชอบการจัดทำบัญชี มีการรายงานผลสถานะทางการเงินให้สมาชิกทราบทุกครั้งที่มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำทุกเดือน
- 4) มีการกำหนดผู้รับผิดชอบในการจัดทำทะเบียนคุมวัสดุครุภัณฑ์ จำนวน 2 คน ซึ่งดำเนินการแล้วเสร็จเป็นปัจจุบัน และจะมีการรายงานผลให้สมาชิกทราบในวันสิ้นปีทางบัญชี
- 5) มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรและทุนทั้งระยะสั้นและระยะยาว และได้มีการปฏิบัติตามแผนแล้ว เช่น การประชาสัมพันธ์การรับสมัครสมาชิกเพิ่ม และกำหนดแผนการผลิตเพิ่มขึ้นในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ.2550

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาและพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน สามารถนำมาเป็นข้ออภิปรายที่มีสาระสำคัญดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน จากการศึกษาพบว่ากลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เกิดจากการรวมตัวของบุคคลโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและครอบครัวที่ดีขึ้น และมีส่วนร่วมในชุมชน เสริมสร้างรายได้ให้กับสมาชิก และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ กล่าวคือในปี 2544 คณะกรรมการและสมาชิกจึงมีมติร่วมกันให้ดำเนินการผลิตสุราแช่พื้นเมือง (อุ) เป็นเครือข่ายกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งสอดคล้องกับคาร์ทไรท์, และแซนเดอร์ (Cartwright, and Zander, 1968, pp.74-75) ได้กล่าวถึงเหตุที่บุคคลจัดตั้งและเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่ม มีสาเหตุหรือปัจจัยดึงดูดให้เข้าร่วมกลุ่ม คือ บุคคลมีความพอใจในการรวมกลุ่มเพื่อสนองความต้องการของตนเอง บุคคลซึ่งเข้าร่วมในกลุ่มนี้เพราะมีความสนใจในกิจกรรมหรือโครงการขององค์การหรือกลุ่มนั้น ๆ และการเข้าร่วมกลุ่มจะเป็นวิธีสนองความต้องการมากกว่าอยู่นอกกลุ่ม หมายถึง บุคคลเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายประการต่างๆ ซึ่งถ้าอยู่ภายนอกกลุ่ม จะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ และยังสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 2) ที่กล่าวว่าหลักการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนคือ การนำภูมิปัญญาของชุมชนมาบริหารจัดการ ทำให้สินทรัพย์มีค่านำไปสู่การผลิตสินค้า การบริการและอื่นๆ ของชุมชน สร้างความมั่นคงแก่เศรษฐกิจฐานราก

2. จากปัญหาและความต้องการการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานที่สำคัญ คือ ไม่มีการระดมทุนเพิ่มขึ้น ขาดการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิก เพื่อสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกลุ่ม ขาดการสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินทุน ไม่มีการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์และการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิก คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจ หลักการบริหารจัดการ ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงาน ไม่มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน และไม่มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างประหยัดและคุ้มค่า สมประโยชน์ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของกฤตติกา แสณโกชน (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน กรณีสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานี พบว่า สภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนส่วนมากมีปัญหาเรื่องเงินทุน การบันทึกข้อมูลรายรับ รายจ่ายไม่ครบ แยกประเภทรายรับ รายจ่ายไม่ได้ ไม่ทราบต้นทุนที่แท้จริง ไม่ได้จัดทำรายงานทางการเงิน ไม่ทราบกำไรขาดทุนที่แท้จริง การผลิตสินค้าไม่ตรงความต้องการของผู้ซื้อสินค้า ไม่มีการสำรวจตลาด ไม่ได้วางแผนการตลาด การผลิตสินค้ายังไม่ได้คุณภาพและมาตรฐาน นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มธุรกิจชุมชนยังต้องการความช่วยเหลือด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่มทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และนักวิชาการ

ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้ เพื่อแก้ไขปัญหการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานโดยกระบวนการพึ่งตนเองของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสิทธิรัฐ ประพุทธนิตติสาร (2545, หน้า 24-27) ที่กล่าวว่า การวิจัยแบบมีส่วนร่วมเกิดจากการปรับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จากการสั่งการจากหน่วยเหนือมาเป็นชุมชนหรือชาวบ้าน ผู้ได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการดำเนินการ ด้วยความเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่แก้ไขปัญหาคด้วยตัวเองได้ ถ้าเขารู้และเข้าใจเป้าหมายการพัฒนาตนเองและชุมชน การวิจัยลักษณะนี้เป็นการจุดพลังให้ชุมชนรับรู้การเรียนรู้ร่วมกัน แก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนเป็นการเรียนรู้ของชุมชนอันเกิดจากการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

3. จากแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานที่พบว่า กำหนดให้มีการส่งเสริมการระดมทุนโดยการรณรงค์ให้มีการออมทรัพย์เพิ่มมากขึ้น มีการเข้าถึงแหล่งทุนจากสถาบันการเงินหรือแหล่งทุนอื่นๆ การสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของกลุ่ม การส่งเสริมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการกลุ่ม ส่งเสริมให้ความรู้การจัดตั้งเครือข่ายในการดำเนินงาน การประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการสนับสนุนช่วยเหลือการบริหารจัดการกลุ่มให้เข้มแข็งทั้งด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัย และงบประมาณ การกำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์ให้ชัดเจนและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

การจัดสวัสดิการเพื่อสร้างความพึงพอใจและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น การให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย การติดตามตรวจสอบและประเมินผล และการกำหนดแผนการใช้ทรัพยากร และทุนอย่างประหยัด คุ่มค่า ซึ่งสอดคล้องกับกรมการพัฒนาชุมชน (2530, หน้า 58-63) ในเรื่องการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยมีความมุ่งหวังในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มเองได้ด้วยกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ การดำเนินงานพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยเน้นการระดมทุนและเงินออม พัฒนากลุ่มส่งเสริมการบริหารจัดการ การพัฒนาการผลิต การพัฒนาการตลาด การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับระบบมาตรฐานงานชุมชน (คณะกรรมการจัดทำระบบมาตรฐานงานพัฒนาผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน ,2547, หน้า1-15) ที่กำหนดไว้ว่าการบริหารเงินทุนและทรัพยากรกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ดำเนินการได้อย่างมีมาตรฐาน ควรจะมีการบริหารเงินทุนและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และโปร่งใส แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ 1) การจัดหาเงินทุนและทรัพยากร ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีการระดมทุนภายในกลุ่ม มีการเชื่อมโยงแหล่งทุนภายนอก มีการแสวงหาและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ฯลฯ เป็นต้น 2) การจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีแผนการจัดสรรงบประมาณ มีการจัดสรรงบประมาณดำเนินการตามลำดับความสำคัญของแผนงาน และสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร ฯลฯ เป็นต้น 3) การควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์ประกอบเรื่องนี้ เช่น มีการจัดทำหลักฐานทางการเงินที่เป็นปัจจุบัน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการดำเนินงาน สมาชิกมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารเงินทุนและทรัพยากร จำนวนโครงการ/กิจกรรม ที่มีการใช้งบประมาณตามแผนการจัดสรรฯ ฯลฯ เป็นต้น

4. ผลการพัฒนาพบว่า สามารถจำแนกการปฏิบัติการ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานตามแนวทางวิธีการพัฒนาเป็น 2 ส่วน คือแนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานที่ยังไม่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้หรือยังไม่ถึงกำหนดเวลาที่จะดำเนินการได้ในขณะนี้ คือ การส่งเสริมการระดมทุนโดยให้สมาชิกร่วมลงทุนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยคนละ 1 หุ้นๆละ 100 บาทและการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เนื่องจากจะต้องจัดให้มีการประชุมสามัญประจำปีและจ่ายเงินปันผลค่าหุ้นของสมาชิกในวันที่ 31 มกราคม 2550 ก่อนสำหรับแนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานที่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้คือ การส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการโดยเชิญนางสาวลัดดา เฟื่องกลิ่น พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี ซึ่งเป็น

ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากรมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากรแก่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง การจัดให้มีการฝึกอบรมกรรมการที่รับผิดชอบการจัดทำบัญชีและทะเบียนต่างๆ จำนวน 3 คน นอกจากนี้ยังได้กำหนดเกณฑ์การจัดสรรผลประโยชน์และการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกไว้ในระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ดังนี้ 1) ช่วยเหลือค่าทำศพสมาชิกรายละ 1,000 บาท 2) ช่วยเหลือการศึกษาบุตรสมาชิกปีละ 2 รุ่น ๆ ละ 500 บาท สอดคล้องกับระบบมาตรฐานงานชุมชน (คณะกรรมการจัดทำระบบมาตรฐานงานพัฒนาผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน ,2547, หน้า1-15) ที่กล่าวถึงด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ดำเนินการได้อย่างมีมาตรฐาน ควรจะมีการแบ่งปันผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนอย่างทั่วถึงเป็นธรรม และตอบสนองความต้องการตามระเบียบที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิก มีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถตรวจสอบบัญชี งบดุลต่างๆ ของกลุ่มได้ตลอดเวลา และให้มีการเปิดเผยข้อมูลโดยการปิดประกาศไว้ ณ ที่ทำการของกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน มีการกำหนดแผนการใช้ทรัพยากรและทุน สำหรับใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับสมคิด บางโม (2539, หน้า 73) กล่าวว่า การวางแผน หมายถึง การกำหนดเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้ล่วงหน้า โดยการศึกษาข้อมูลต่างๆ และเลือกแนวทางปฏิบัติที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการพัฒนาการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ลักษณะ คือ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยและพัฒนาครั้งต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมกันศึกษาสภาพการดำเนินการในปัจจุบัน การระบุปัญหา แล้วร่วมกันระดมความคิดเพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาร่วมกันปฏิบัติการในกิจกรรมการพัฒนา รวมทั้งร่วมกันตรวจสอบ และปรับปรุงการปฏิบัติ กิจกรรมการพัฒนายังต่อเนื่อง จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) ซึ่งทำให้การพัฒนาการบริหารจัดการการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาโดยเฉพาะคณะกรรมการเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถค้นหาปัญหา หาแนวทาง และพัฒนาได้ด้วยกลุ่มของตนเอง เป็นผู้ปฏิบัติ ผู้วิจัย และผู้พัฒนาที่อยู่ในบุคคลเดียวกัน ดังนั้น จึงสมควรนำกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาในทุกขั้นตอนนี้ไปใช้ในการพัฒนางานต่างๆ ดังนั้น

สมควรที่ตำบลโคกลำพานจะได้พิจารณานำกระบวนการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วม จากผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการดำเนินงานต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาให้ตำบลโคกลำพานเป็นตำบลแห่งการเรียนรู้ (learning organization) ที่จะเกิดทั้งการพัฒนางานและพัฒนาคนทำงานไปพร้อมกันต่อไป

1.2 การวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานครั้งนี้ ผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ได้ร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนา รวมทั้งได้เสนอแนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานไว้ แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านระยะเวลา จึงไม่สามารถทำได้ทั้งหมด ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้มีส่วนอย่างสำคัญและเกี่ยวข้องได้ร่วมกันพิจารณาเสนอไว้แล้ว ดังนั้นจึงสมควรที่ผู้ที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านต่างๆ ของตำบลโคกลำพานจะได้พิจารณานำแนวทางและวิธีการพัฒนาต่างๆ ข้างต้นไปพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานอย่างพร้อมเพียงกันในทุกภาคส่วนอย่างเป็นองค์รวม (holistic approach) ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รับฟังซึ่งกันและกัน ดัดสใจร่วมกันอย่างมีเหตุผลและยึดประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลัก

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยและพัฒนาครั้งต่อไป

การวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพานในครั้งนี้ เป็นการพัฒนามาตรฐานกลุ่ม/องค์กรชุมชนตามระบบมาตรฐานงานชุมชนเพียงด้านเดียวเท่านั้นจากทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารเงินทุนและทรัพยากรที่เหลืออีก 3 ด้าน คือ 1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน 2) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร และ 3) ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน ดังนั้น เพื่อให้สามารถพัฒนาระบบมาตรฐานงานชุมชนของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จึงสมควรให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและจังหวัด ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในส่วนที่ยังไม่ได้การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน เพื่อให้เกิดการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการและเป็นองค์รวมแล้ว ยังจะทำให้ตำบลโคกลำพานเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน เกิดความพึงพอใจอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมีพลังทำงานให้บรรลุความสำเร็จ

บรรณานุกรม

- กฤตติกา แสนโกชน์. (2546). การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน: กรณีสินค้า
หัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานี.วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น.
- กอบแก้ว จันทรดี. (2539). รายงานการวิจัยการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของ
กลุ่มอาชีพสตรี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการพัฒนาชุมชน.
- การพัฒนาชุมชน, กรม. (2521). รายงานการศึกษาเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ
ผู้เลี้ยงโค บ้านโป่งแดง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
กรมการพัฒนาชุมชน.
- _____. (2530). การพัฒนาชุมชน:หลักและวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.
- _____. (2534). รายงานผลการดำเนินงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- _____. (2545). รายงานผลการดำเนินงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.
- _____. (2546). รายงานผลการดำเนินงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.
- _____. (2546). การสำรวจและจัดทำข้อมูลกลุ่มอาชีพ. กรุงเทพฯ: (อัดสำเนา).
- _____. (2546). คู่มือแนวทางการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.
- _____. (2546). เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ:
บางกอกบล็อก.
- กิ่งแก้ว อินทว้าง, และวีระศักดิ์ อนันตมงคล. (2532). การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ
ผลิตกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการพัฒนาชุมชน.
- โกวิทย์ พวงงาม, และปรีดี โชติช่วง. (2527). คู่มือการสอบพัฒนากร. กรุงเทพฯ: บพิชการ
พิมพ์.
- คณะกรรมการจัดทำระบบมาตรฐานงานพัฒนาผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กร
ชุมชนและชุมชน. (2547). แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วย
ระบบมาตรฐานงานชุมชน. กรุงเทพฯ: บีทีเอสเพรส.
- จรัล พุเต็งวงศ์. (2538). กระบวนการทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของ
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาจากระบบ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จิรประภา อัครบวร, บุญอนันต์ พินัยทรัพย์, และสมบัติ กุสุมาวลี. (2545). ยุทธศาสตร์ชุมชน
เข้มแข็งด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์:กรณีศึกษาดำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา.
วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์. 2542 (ฉบับที่ 4) หน้า 32.

- ใจมานัส พลอยดี. (2540). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน**
เปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อยอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร
และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาติชาย มณีกาญจน์. (2538). **ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน**
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. (2537). **วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการ**
วัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พนม ลีมาอารีย์. (2522). **กลุ่มสัมพันธ์. กทม. พิมพ์: จิตกรัณฑ์การพิมพ์.**
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2542). **องค์การและการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: พิมพ์สุภา**
มหาดไทย. กระทรวง. (2549, ธันวาคม, 20). คำแถลงนโยบายของรัฐบาล [ออนไลน์].
เข้าถึงได้จาก: <http://www.thaigov.go.th>.
- วนิดา ลีมจิตธรรมบุรณ์. (2536). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ**
คณะกรรมการหมู่บ้าน: กรณีศึกษาหมู่บ้านสามทองและหมู่บ้านดิ่งชั้น
อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 1, กรมการพัฒนาชุมชน. (2546). **รายงาน**
การวิจัย ลักษณะวิสาหกิจชุมชนและการบริหารของกลุ่มหัตถกรรมจักสาน
ฝักตบชาวบ้านอ้อยและเครือข่าย จังหวัดชัยนาท. สระบุรี: โรงพิมพ์ปากเพรียว
การช่าง.
- สมคิด บางโม. (2539). **องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : วิทยพัฒน์.**
- สมนึก ปัญญาสิงห์. (2524). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่ม**
ออมทรัพย์เพื่อการผลิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- สิทธิธัญ ประพุกชนิดิสาร. (2545). **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : แนวคิดและ**
แนวปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2539). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ :**
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรพล กาญจนจิตรา, และประภาส ศิลปรัตน์. (2529). **รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผล**
ต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- เสรี พงศ์พิศ, วิจิต นันทสุวรรณ, และจำนงค์ แรกพินิจ. (2544). **วิสาหกิจชุมชน: แขนงแม่บท**
แนวคิด แนวทาง ตัวอย่างร่างพระราชบัญญัติ. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

แสงวัน ยศเชื่อง. (2547). **หลักการจัดการ**. นนทบุรี : เจริญรุ่งเรืองการพิมพ์.

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน,กรมการพัฒนาชุมชน. (2547). **แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของกลุ่มเป้าหมายในการเข้าสู่ระบบมาตรฐานงานชุมชนสำหรับเจ้าหน้าที่**. บีทีเอสเพรส.

Bales, R.F. (1950). **Interaction process analysis: A method for the study of small group**. Reading Mass: Addison-Wesley.

Bernard M.Bass. (1960). **Leadership psychology and organization behavior**. New York: Harper and Row.

Darwin Cartwright and Alvin Zander. (1968). **Group dynamics**. New York: Harper and Row.

Jams L Gibson, John M. Invincevich and James H. Donnelly, Jr. (1982). **Organization: Behavior structure and process**. Texas: Business.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบการสัมภาษณ์เจาะลึกการบริหารจัดการเงินทุนและ
ทรัพยากรของกรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกลำพาน

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก
กรรมการและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

.....

1. ด้านการจัดการเงินทุนและทรัพยากร
 - 1.1 การมีเงินทุนและทรัพยากรเพียงพอต่อการดำเนินงานของกลุ่ม
 - 1.2 การระดมทุนจากสมาชิกเพิ่มขึ้นจากเดิม
 - 1.3 การเชื่อมโยงแหล่งทุนภายนอก
 - 1.4 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการสนับสนุนเงินทุนแก่กลุ่ม
 - 1.5 การแสวงหาและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์
2. ด้านการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร
 - 2.1 ความพึงพอใจของสมาชิกต่อการจัดสรรผลประโยชน์
 - 2.2 สมาชิกได้รับประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากรตามความต้องการ
 - 2.3 การจัดทำแผนการจัดสรรงบประมาณ
3. ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุนและทรัพยากร
 - 3.1 ความพึงพอใจของสมาชิกต่อความโปร่งใสของการบริหารเงินทุนและทรัพยากร
 - 3.2 การจัดทำหลักฐานทางการเงินที่เป็นปัจจุบัน
 - 3.3 การแต่งตั้งกรรมการตรวจสอบการดำเนินงาน
 - 3.4 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตรวจสอบการดำเนินงาน

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เข้าร่วมจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการ
บริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกลำพาน ครั้งที่ 1

1. คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน

1. นายโพธิ์	โมรา	ประธานกลุ่ม
2. นางสนอง	เอี่ยมสะอาด	รองประธาน
3. นางสาวสุภาววรรณ	กongsสุวรรณ	เหรัญญิก
4. นายจำลอง	ศรีทอง	ที่ปรึกษาและผู้ประสานงาน
5. นางสาวเจริญจิตต์	บุญเลิศ	เหรัญญิก
6. นางสาวเรือน	แสงคล้าย	ผู้ช่วยเหรัญญิก
7. นางสิริภัทร	เถาว์หมอ	กรรมการ
8. นางสาวหยุด	จุมศรี	กรรมการ
9. นางสมใจ	กระต่ายจันทร์	กรรมการ

2. สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำน้าบ้านโคกล่าพาน

1. จ.ส.อ.สมพงษ์	หาลาก	สมาชิก
2. นางสาวสุภาววรรณ	กongsสุวรรณ	สมาชิก
3. นางสาวสมบูรณ์	หมดภัย	สมาชิก
4. นางสาวหยุด	จุมสี	สมาชิก
5. นางหลง	แย้มสุคนธ์	สมาชิก
6. นางแดง	แย้มสุคนธ์	สมาชิก
7. นางมะลิ	สังกรม	สมาชิก
8. นางแดงอ่อน	นาคสิงห์	สมาชิก
9. นางนิยม	เถาว์หมอ	สมาชิก
10. นางสาวอุบล	ดิสเอม	สมาชิก
11. นางสาวฝน	สังกรม	สมาชิก
12. นางสาวันติ	จำพิรุณ	สมาชิก
13. นางสาวพิสมัย	เกื้อกุล	สมาชิก
14. นางประพิศ	เกตุสุวรรณ	สมาชิก
15. นายประไพ	พ่วงจำ	สมาชิก
16. นางปราณี	ดิสเอม	สมาชิก
17. นางดวงพร	ดิสเอม	สมาชิก
18. นางมรกต	หม้อนนทา	สมาชิก
19. นางสาววัชนี	ไชยสวัสดิ์	สมาชิก
20. นางจำปี	พรรณเทวี	สมาชิก
21. นางสาวสิริภัทร์	เถาว์หมอ	สมาชิก

22. นางมาลัย	แสงคล้าย	สมาชิก
23. นางนิพา	สนธิ	สมาชิก
24.นางเกษร	สุริยวงศ์	สมาชิก
25.นางละมัย	ยิ้มใหญ่	สมาชิก

3. กรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน

1. นางสาวเจริญจิต บุญเลิศ
2. นายคณิง พรหมรัตน์

4. เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนรับผิดชอบตำบลโคกลำพาน

นางปาณิษา จันทรจวนสุข เจ้าหน้าที่งานพัฒนาชุมชน

5. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลโคกลำพาน

นางวนิดา อรรถบุท

6. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกลำพาน

นางสำเรื่อน แสงคล้าย

7. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกลำพาน

นายละเอียด ดวงเกิด

8. ผู้รู้หรือผู้อาวุโส

1. น.ท.สันติ ฉ่ำพิรุณ
2. นายบุญทรง บัวไชย์

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหาร
จัดการเงินทุนและทรัพยากรกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกลำพาน ครั้งที่ 2

1. คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

1. นายโพธิ์	โมรา	ประธานกลุ่ม
2. นางสาวสนอง	เอี่ยมสะอาด	รองประธาน
3. นางสาวสุภาววรรณ	ทองสุวรรณ	เหรัญญิก
4. นายจำลอง	ศรีทอง	ที่ปรึกษาและผู้ประสานงาน
5. นางสาวเจริญจิตต์	บุญเลิศ	เหรัญญิก
6. นางสาวเรือน	แสงคล้าย	ผู้ช่วยเหรัญญิก
7. นางสาวสิริภัทร	เถาว์หมอ	กรรมการ
8. นางสาวสายหยุด	จุมศรี	กรรมการ
9. นางสาวสมใจ	กระต่ายจันทร์	กรรมการ

2. สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

1. นางนิพา	ธานี	สมาชิก
2. นางละมัย	ยิ้มใหญ่	สมาชิก
3. นางสาวสมบูรณ์	หมดภัย	สมาชิก
4. นางเกษาร	สุรียวงศ์	สมาชิก
5. นางหลง	แย้มสุคนธ์	สมาชิก
6. นางแดง	แย้มสุคนธ์	สมาชิก
7. นางมะลิ	สังกรม	สมาชิก
8. นางแดงอ่อน	นาคสิงห์	สมาชิก
9. นางนิยม	เถาว์หมอ	สมาชิก
10. นางสาวอุบล	ดิสเอม	สมาชิก
11. นางสาวฝน	สังกรม	สมาชิก
12. นายสุวรรณ	นรายศ	สมาชิก
13. นางสาวพิสมัย	เกื้อกุล	สมาชิก
14. นางสาวพิศ	เกตุสุวรรณ	สมาชิก
15. นายประไพ	ฟวงฉ่า	สมาชิก
16. นางปราณี	ดิสเอม	สมาชิก
17. นางดวงพร	ดิสเอม	สมาชิก
18. นางมรกต	หม้อนนทา	สมาชิก
19. นางสาวรัชณี	ไชยสวัสดิ์	สมาชิก
20. นางจำปี	พรรณทวี	สมาชิก

3. กรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน

นางสาวเจริญจิต บุญเลิศ

4. เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนรับผิดชอบตำบลโคกลำพาน

นางปานีษา จันท์จวนสุข เจ้าพนักงานพัฒนาชุมชน 5

5. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกลำพาน

นางจริญญา นนทวงศ์

6. นักวิชาการเกษตร

นายสรเชษฐ์ ศิรวาศ

7. ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.)

นายประวิทย์ สังข์กรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหาร
จัดการเงินทุนและทรัพยากรกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกลำพาน ครั้งที่ 3

1. คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

1. นายโพธิ์	โมรา	ประธานกลุ่ม
2. นางสนอง	เอี่ยมสะอาด	รองประธาน
3. นางสาวสุภาวรัตน์	กองสุวรรณ	เหรัญญิก
4. นายจำลอง	ศรีทอง	ที่ปรึกษาและผู้ประสานงาน
5. นางสาวเจริญจิตต์	บุญเลิศ	เหรัญญิก
6. นางสาวเรือน	แสงคล้าย	ผู้ช่วยเหรัญญิก
7. นางสิริภัทร	เถาว์หมอ	กรรมการ
8. นางสาวหยาด	จุมศรี	กรรมการ
9. นางสมใจ	กระต่ายจันทร์	กรรมการ

2. สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

1. นางวิวิธ	วัฒนา	สมาชิก
2. นางศศิธร	ชาติ	สมาชิก
3. นางบังอร	แก่นาชา	สมาชิก
4. นางมาลัย	วงศ์เต็ม	สมาชิก
5. นางนิพา	สนธิ	สมาชิก
6. นางละมัย	ยิ้มใหญ่	สมาชิก
7. นางสาวสมบูรณ์	หมดภัย	สมาชิก
8. นางเกษร	สุริยวงศ์	สมาชิก
9. นางหลง	แย้มสุคนธ์	สมาชิก
10. นางมะลิ	สังกรม	สมาชิก
11. นางแดงอ่อน	นาคสิงห์	สมาชิก
12. นางนิยม	เถาว์หมอ	สมาชิก
13. นางสาวอุบล	ติสเอม	สมาชิก

3. กรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน

1. นางสาวเจริญจิตต์	บุญเลิศ
2. นายคำนึ่ง	พรหมรัตน์
3. นายแอ๊ด	ผาไชย์

4. เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนรับผิดชอบตำบลโคกลำพาน

นางปานิษา	จันทร์จวนสุข	เจ้าพนักงานพัฒนาชุมชน 5
-----------	--------------	-------------------------

5. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกลำพาน

นางจริญญา	นนทวงศ์
-----------	---------

6. นักวิชาการเกษตร

นายสรเชษฐ์ ศิรวาศ

7. ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.)

นายประวิทย์ สังข์กรม

8. นายกองดีการบริหารส่วนตำบลโคกลำพาน

นายละเอียด ดวงเกิด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหาร
จัดการเงินทุนและทรัพยากรกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกลำพาน ครั้งที่ 4

1. คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนากันโคลกลำพาน

1. นายโพธิ์	โมรา	ประธานกลุ่ม
2. นางสาวนง	เอี่ยมสะอาด	รองประธาน
3. นางสาวสุภาววรรณ	ทองสุวรรณ	เหรัญญิก
4. นายจำลอง	ศรีทอง	ที่ปรึกษาและผู้ประสานงาน
5. นางสาวเจริญจิตต์	บุญเลิศ	เหรัญญิก
6. นางสาวเรือน	แสงคล้าย	ผู้ช่วยเหรัญญิก
7. นางสิริภัทร	เถาว์หมอ	กรรมการ
8. นางสาวหยด	จุมศรี	กรรมการ
9. นางสมใจ	กระต่ายจันทร์	กรรมการ

2. สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนากันโคลกลำพาน

1. นางสาวร้อย	เปรมเหี้ยว	สมาชิก
2. นางสาวเกย	วงศ์พรหม	สมาชิก
3. นางนันทนา	อินเนียม	สมาชิก
4. นางสาวนง	เอี่ยมสะอาด	สมาชิก
5. นายสมศักดิ์	ฤทธิสาร	สมาชิก
6. นางสาวฝน	สังกรม	สมาชิก
7. นางนิยม	เถาว์หมอ	สมาชิก
8. นางสาวอุบล	ดิสเอม	สมาชิก
9. นางละมัย	ยิ้มใหญ่	สมาชิก
10. นางเกษร	สุริยวงศ์	สมาชิก
11. นางสาวพิศมัย	เกื้อกุล	สมาชิก
12. นางประพิศ	เกตุสุวรรณ	สมาชิก
13. นายสุวรรณ	นรายศ	สมาชิก
14. นายประไพ	ฟ่วงฉ่า	สมาชิก
15. นางปราณี	ดิสเอม	สมาชิก
16. นางดวงพร	ดิสเอม	สมาชิก
17. นางมรกต	หม้อนนท	สมาชิก
18. นางสาววิชณี	ไชยสวัสดิ์	สมาชิก
19. นางจำปี	พรรณเทวี	สมาชิก
20. นางสิริภัทร์	เถาว์หมอ	สมาชิก
21. นางมาลัย	แสงคล้าย	สมาชิก

22. นางนิพา สานธิ สมาชิก

3. กรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน

1. นางสาวเจริญจิต บุญเลิศ

2. นายคณิง พรหมรัตน์

4. เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนรับผิดชอบตำบลโคกลำพาน

นางปภาณิษา จันทร์จวนสุข

5. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลโคกลำพาน

นางวนิดา อรรถนุก

6. พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี

นางสาวลัดดา เพ็งกลิ่น

7. กรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กพสอ.)

1. นางสาวพิสมัย เกื้อกุล

2. นางถุงเงิน ทองอนันต์

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหาร
จัดการเงินทุนและทรัพยากรกลุ่มเกษตรกรทำนา
บ้านโคกลำพาน ครั้งที่ 5

1. คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

1. นายโพธิ์	โมรา	ประธานกลุ่ม
2. นางสาวนง	เอี่ยมสะอาด	รองประธาน
3. นางสาวสุภาวรัตน์	ก่องสุวรรณ	เหรัญญิก
4. นายจำลอง	ศรีทอง	ที่ปรึกษาและผู้ประสานงาน
5. นางสาวเจริญจิตต์	บุญเลิศ	เหรัญญิก
6. นางสาวเรือน	แสงคล้าย	ผู้ช่วยเหรัญญิก
7. นางสิริภัทร	เถาว์หอม	กรรมการ
8. นางสาวหยด	จุมศรี	กรรมการ
9. นางสมใจ	กระต่ายจันทร์	กรรมการ

2. สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านโคกลำพาน

1. นางสาวสมบูรณ์	หมดภัย	สมาชิก
2. นางสาวหยด	จุมสี	สมาชิก
3. นางหลง	แย้มสุคนธ์	สมาชิก
4. นางแดง	แย้มสุคนธ์	สมาชิก
5. นางมะลิ	สังกรม	สมาชิก
6. นางแดงอ่อน	นาคสิงห์	สมาชิก
7. นางนิยม	เถาว์หอม	สมาชิก
8. นางสาวอุบล	คิสเอม	สมาชิก
9. นางละมัย	ยิ้มใหญ่	สมาชิก
10. นายสุวรรณ	นรายศ	สมาชิก
11. นางสาวพิสมัย	เกื้อกุล	สมาชิก
12. นางประพิศ	เกตุสุวรรณ	สมาชิก
13. นายวัชชัย	บัวไชย์	สมาชิก
14. นางเฉลิม	โคตรปล้อง	สมาชิก
15. นายแอ๊ด	ผาไชย	สมาชิก
16. นายมมานิตย์	แย้มสุคนธ์	สมาชิก
17. นางสุพัฒ	จานปัญญา	สมาชิก
18. นายนิกร	สอนดา	สมาชิก

3. เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนรับผิดชอบตำบลโคกลำพาน

นางปาณิษา	จันทร์จวนสุข
-----------	--------------

4. พัฒนาการอำเภอเมืองลพบุรี

นางสาวลัดดา

เพ็งกลิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์

ชื่อ – สกุล	นางภัทรนิษฐ์ คงอินทร์
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 28 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2516
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 78/2 ซอย ชุนเทพทวี ถนนรามเดโช ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ที่ว่าการอำเภอโคกสำโรง ถนนศรีสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2534 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนระโนดวิทยา อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2539 การศึกษาระดับบัณฑิต (กศบ.) วิชาเอกภาษาไทย วิชาโทการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตภาคใต้ จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2544 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง จังหวัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา (ศศ.ม.) มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี